מוסף על המשמר
מס' 40 (821)
3 באוקטובר 1986
כ"ט באלול תשמ"ו

שנה טובה – שנת שלום של פשרה. שנה טובה – שנת שלום של פשרה. שנה טובה – שנת שלום של פשרה. שנה טובה – שנת שלום של פשרה. שנה טובה – שנת שלום של פשרה. שנה טובה – שנת שלום של פשרה. שנה טובה

בכרטיס חיש גד של מפעל הפיס!
בתלושי ההגרלה של מגן דוד אדום!
בטופסי גרד ולבש של הלוטריה הספורטיבית!

הישאר צמוד למסורת

גרד היכן שהיו אבותינו מגרדים – כך גם תהנה וגם לא תסבול מהפסדי ממון!

הגירוד הנכון במקום הנכון

לקבלת חוברת הדרכה טלפן 13224, גדרה

קולה של ריטה מאיים לנטוש אותה שוב אם לא תחול התקדמות במשא ומתן

בינתיים אני חוזר לעבודה אמר הקול של ריטה בתום הופעה נוספת במחזמר גבירתי הנאווה, אבל צריך להיות ברור שאם תוך פרק זמן סביר לא נגיע להסדר נצטרך לנקוט שוב אמצעים בלתי שגרתיים.

הקול התלונן על יחסי עבודה משובשים, על סחבת מצד המעסיקים, על חוסר התייחסות לתביעותיו הצודקות והרגשה כאילו „מוליכים אותו באף".

בא כוחה של הזמרת טען כי הקול אינו יודע לנהל משא ומתן וכי לא ברור מה בדיוק הוא רוצה. ההופעות הבאות תתקיימנה כסדרן ובמקרה של נטישה נוספת יהיה כוחם של הכרטיסים יפה למופע היחיד של חנה לסלאו.

אין לך מתנה לחגים?

קנה באוקטובר – שלם שנתיים אחר כך!

קומפקטית (152×57 ס"מ), שני צילינדרים, „לא" אוטומטי, נהג צמוד, 24 תשלומים שווים עם ריבית, עם הצמדה, עם כאבי לב

המתנה האידיאלית – בקרוב אצלכם

שעשועון קיץ טלוויזיוני

**במקלחת אמר גד לשושי:
חיש הפסיקי, איך לא תבושי?
אך ללא מבוכה
את ידה שוש שלחה
ומצאה לא ת'פיפס בלי כל קושי.**

הבהרה:

במודעה שפורסמה במדור זה בשבוע שעבר על הרצאה בבית החייל תחת הכותרת:

מלחמת שין בשין

• לא היתה כוונה למלחמת שריון בשריון כפי שהובן בטעות ע"י חלק מהקוראים אלא למלחמת שוקולד בשוקולד. להרצאה שלושה חלקים: חלב בחלב, מריר במריר וממולא בממולא. הציבור מוזמן.

פרשת השב"כ לא תיקבר בינתיים בשל מחסור במקומות קבורה בת"א

כל עוד לא תיפתר מצוקת הקבורה בבתי העלמין בתל אביב לא תוכל החברה קדישא לקבור את פרשת השב"כ או כל פרשה אחרת. החלטה על כך התקבלה כאמצעי לחץ על הממשלה, בהנחה שזו תודרז למצוא מענה הולם לבעיה. בממשלה היו מוכנים כבר מזמן לקבור את אירועי קו 300 ונשמעה עתה כי יחול עיכוב בביצוע. מלשכת היועץ המשפטי נמסר כי אין מקום לדאגה וגם אם תתמהמה, הקבורה בוא תבוא.

הכל על־אודות ביצה

[illegible]

כתובת המערכת:
"על המשמר". רח' חומה ומגדל 2, ת.א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: אריה פלגי
עורכת משנה: תאיר זבולון
עיצוב גרפי: איתן פימנטל
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ שנה טובה
סיפור
מאת דודו פלמח 5

■ הצפון מתחסן
רגיעה ופחד בקו העימות
מאת גבי זוהר 8

■ הסנדלר, הקיבוץ, האסון
מאיר וינרד מעין החורש
מאת אהוד דור 10

■ חשופים ברדין
"שנינו ביחד", כולנו ביחד
מאת רונית מורגנשטרן 12

■ פסטיבל עכו תשמ"ז
כל מה שרצית לדעת
מאת ציפי שוחט 14

■ קצת זזים, לא אלינו
נוח יותר בדרום אפריקה
מאת עדנה קוברסקי 16

■ ראיונות
"זכות הציבור לדעת –
המצאת העתונות"
עם חיים כהן
מאת עמירם כהן 6

■ האלון של שמי
עם יחיאל שמי
מאת חיים מאור 20

מדורים וטורים

■ חותם אישי
מאת פרופ' עמיה ליבליך 18

■ חראקירי
מאת לזר 28

אריה פלגי – 2; מיכאל הרסגור – 2; זאב צחור – 3; אלי הכהן – 3; ראובן רחוביצקי – 3; עודד ליפשיץ – 4; דינה גורן – 4; שלמה גלזר – 4; אלי הכהן – 4; שמואל בונים – 19

■ כל יום
(עריכה ישע וינשטיין
עיצוב רחל דביר) 22–25

בגלל סיבות טכניות, מדור החידות ומחברות הקולנוע יופיעו שוב רק בשבוע הבא

■ בשער:
שנת שלום

אנשי כבוד

החטא ועונשנו

אין סיבה למסיבה

לממשלת האחדות הלאומית הישגים חשובים, וחטא אחד המסכן את כולם ואת כולנו. ההישגים הם: היציאה מלבנון, בלימת האינפלציה, ושיפור מעמדנו הבינלאומי. החטא הוא טשטוש ההבדלים בין דרכה של תנועת העבודה לבין דרכו של הליכוד. וזהי תופעת לוואי כלתי נמנעת של הדו־קיום הבלעדי הזה. אבל לא כל מה שבלתי נמנע הוא בלתי מזיק. במקרה של הגוף הזה, ששמו ממשלת האחדות, הנזק משול לזיהום המסכן את החלמת האורגניזם כולו. הוא מסכן לא את הממשלה, אלא את עתיד המדינה בראשה היא עומדת, לא את הקואליציה אלא את עתיד הציונות על הגשמתה היא מופקדת.

ממשלת האחדות הוכיחה, אולי, שאת הישגיה לא יכלה להשיג אלא בהרכב הזה. אבל אין בה שום הוכחה שאפשר להגשים את הציונות שלא בדרך של שלום תוך פשרה, שלא בדרך סוציאליסטית, כלומר מה שיותר יצרנות, מה שיותר שותפות חברתית, מה שיותר תרבות מקורית משוחררת ממיסטיקה דתית. אבל היא כן טשטשה את האמיתות הללו. וככל שממשלה זו תאריך ימים, יגבר הטשטוש ותיחלש השפעת תורתה של תנועת העבודה. ממשלה זו היא תיקו לטובת רעיונות הליכוד.

נא לא לשכוח שבמנהיגות מפלגת העבודה לא חסרים מנהיגים אשר בתחום המדיני (ארץ־ישראל השלמה, כמעט־השלמה, קרוב־לשלמה) קרובים לדעות הליכוד. אין מנהיגים בליכוד שהתקרבו אל רעיונות מפלגת העבודה. אין שם מקבילים לנחמקין, לארבלי־אלמוזלינו ויש שם הערצה לרבין. כדאי גם לזכור, שסגנונו של הליכוד בהנהגת חרות הופך לכל עת מצוא למאיים, תוקפני ואלים, ועצם הישיבה המשותפת אתו לא מאפשרת להוקיע ולנדות אותו. טועה מי שחושב, שתרגילי המשמעת והנזיפה (מודעי, שרון, מילוא) חסמו את דרך ההשתלטות של אורח ההתנהגות הזה. למעשה הם מכשירים אותו.

הוסיפו לכך, שאנחנו חיים קרוב לעשרים שנה בארץ ישראל הגדולה, בה הכיבוש נעשה טבעי ומקובל, וזה תשע שנים אין ממשלת ישראל ללא ליכוד. שנתונים רבים מדי התרגלו לעובדות אלה. מה גם וממשלת האחדות מילטה וממלטת יום־יום את הליכוד מעונש כשלונותיו שנחתו עלינו בימי שלטונו. היא מטרייה נוחה לו, לערוך מתחתה מסע חרוץ ותקיף של ייפוי העבר הקרוב והרחוק.

תמחישו עוד יותר את סכנת קליטותה של תורת הליכוד אם תשקלו את פשטותה לעומת מורכבות ערכי תנועת העבודה. "כל הארץ שלנו" פשוט יותר מאשר "נחלק"; "אל תאמין לערבי" קליט יותר מאשר "חפש פשרה אתו"; ובתחום הפנימי: "תתחרה, תתבע, תשיג" קל יותר מאשר "תתחשב, תדאג גם לזולת, תתחלק ביושר".

לכן, ככל שממשלה זו תפורק מוקדם יותר, כן, ייטב למדינה ולציונות. הדיבורים של מנהיגי העבודה כי "ממשלה זאת תתקיים כל עוד יישמרו קווי היסוד המשותפים", אפילו הם כנים — אינם עומדים במבחן אבחן הנחות היסוד של תנועת העבודה, שאינן כלולות כלל במצע האחדות. אבל אם עד הרוטציה הממשלה לא פורקה מטעמי שמירה על אמינות, לאחריה היא לא תפורק — שוב מטעמי אמינות, וגם מתוך השיקול הפרקטי, שפירוקה לא בהכרח יוביל לבחירות, ו"אסור להשאיר אותה בידי הליכוד ושותפיו".

וזה יהיה עונש כבד בעד חטא הטשטוש ונישא בו כולנו. וכאמור, זה לא כל העונש.

ראש השנה הוא הזדמנות טובה לפשפש בחטאים ולנסות להתנער מהם לפחות בדרך של איחולים. לכן, מי יתן שתהיה זאת שנה של התפרקות ממשלת האחדות. שנה טובה.

● אריה פלגי

ההיסטוריה צעירה תמיד

מיכאל הרסגור

להגות בפלשתינה

אחת הטעויות הגדולות ביותר של הסוציאליזם העכשווי בכלל, ושל ענפו הישראלי בפרט, היא אי־ההגות בברה"מ, קודם העריצה, לאחר זאת נגעלו ממנה. בזאת נגמר העניין, אחרי שספריית הפועלים הפרתה את מחשבת הסוציאליסטים בארצנו הקטנטונת בטונות של תרגומים מרוסית — יבשה קרן השפע. שום סוציאליסט ישראלי לא התיישב לכתוב ספר על ברה"מ בו יסביר מה קרה/איך קרה/מדוע קרה? אבל אין זה צורך להתנפל כך על הסוציאליסט הישראלי שלא כתב את הספר. האמת המרה היא שאיני מכיר שום מחקר מארכסיסטי משביע־רצון על חברה ומדינה, אשר בהן המארכסיזם הוא הדוקטרינה הרשמית.

לתורת ההישרדות הישראלית אורב גורל דומה. יפה ונוגע ללב הוא להכתיר עתון זה בסיסמה המשולשת והמפוארת לציונות, לסוציאליזם, לאחוות־עמים! — קשה יותר להגות בפתרון הבעיה הפלשתינית.

אפשר, כמובן, לדחות את כל העניין על הסף — ולהגיד (בלשון הימין הקיצוני) שאין בעיה פלשתינית מפני שאין פלשתינים, או לדקלם (בלשון השמאל הקיצוני) שאין לישראלים מה להגיד בנידון, כי פתרון הבעיה הפלשתינית היא בעיית העם הפלשתיני ושלו בלבד.

לטענה אחרונה זאת אין בסיס היסטורי. הבעיה היתה מראשיתה בעיה אזורית, והפכה במרוצת השנים לבעיה עולמית. "הליווי הבינלאומי" עליו מדברים, עתה רק מרגיש זאת. שנית, זהו עניינו של כל שכן לדעת מי יגור סמוך לו.

מקובל להניח שהצעד המכריע בפתרון הבעיה הסבוכה הזאת הוא פינוי הגדה והרצועה מכוחות צה"ל. אולם יש גם להגות מה יפונה, כיצד ובאיזה תנאים. כאשר כוחותינו פינו את סיני, נחתם הסכם ברור עם מצרים על מצבו הצבאי העתידי של השטח אשר פונה, כאשר ארבע המעצמות — ברה"מ, ארה"ב, בריטניה וצרפת — הסכימו להוציא כוחותיהן מאוסטריה אשר נכבשה ב־1945 (כחלק של הרייך השלישי) הם התנו תנאים, אוסטריה התחייבה בחוזה, עליו חתמו נציגיה ב־15 במאי 1954: 1) לא להסתפח בעתיד לשום מדינה אחרת; 2) לשמור על זכויות המיעוטים הלאומיים; 3) למנוע ולאסור כל תעמולה אנטי־דמוקרטית, גזענית וכל קריאה "להחזיר את השטחים" אשר בעבר השתייכו למדינה האוסטרית. וב־5 בנובמבר 1955 אישר הפרלמנט בווינה חוק־יסוד הקובע את הניטרליות המתמדת של המדינה. יגידו שהדוגמה האוסטרית אינה הולמת אזור בו המנטליות כליכך. שונה. אין זאת טענה רצינית. ב־1938 היו המוני העם האוסטרי פרו־נאציים — ובחירתו של ואלדהיים חושפת געגועים של הדור הבוגר. אולם נכבי נפשו של העם האוסטרי אינם מעניינו. אוסטריה מכבדת את התנאים של חוזה 1954, וזה העיקר.

בחלקו האחר של העולם, הרבה יותר קרוב לנו מבחינה גיאוגרפית ואולי "מנטלית", חי העם היווני־קפריסאי. מאז 1573, כאשר הושתת באי המשטר העותומני אשר נמשך 300 שנה, וגם אחרי 1878 כאשר קפריסין הפכה למושבה בריטית, לא חדל העם הקפריסאי ממוצא יווני לשאוף להשגת שני יעדים: 1) להשתחרר מכל כיבוש זר; 2) להתאחד עם יוון, אשר זכתה לעצמאות כ־1830. אולם באמצע המאה שלנו הבינו הקפריסאים ממוצא יווני שאם רצונם בעצמאות הוא רציני, הם יצטרכו להתכונן גם לוויתורים. בהסכם אשר הושג ב־1959, התחייבו מנהיגיה העתידים של קפריסין העצמאית: 1) לא לספח לעולם את קפריסין ליוון (וכך נגנז חלום הדורות); 2) להסכים שבריטניה תוסיף לשמור באי שני בסיסים צבאיים גדולים (256 קמ"ר), עליהם לא תחול הריבונות הקפריסאית והדגל הבריטי ימשיך להתנוסס מעליהם. מובן שעבור מנהיגה של קפריסין, הארכיבישוף מאקאריוס (1913–1977) וחבר עוזריו היו אלה צפרדעים קשות לבליעה, אבל הם היו ריאליסטים והבינו שאי־אפשר להשיג את הפתרון שנראה להם אידיאלי. הם לא השתחררו מאותן סיסמאות מקסימליסטיות — וכן בריטניה ארצם.

כי לא הסיסמה המפוצצת פותרת בעיה. מהפכה לאומית חייבת לדעת להגביל עצמה. קשה להגיד שאדם כמו פידל קאסטרו אינו מהפכן. קודם כל הוא עמה אישית בראש מאבק מהפכני. ולאחר שהוא וחבריו תפסו את השלטון ב־1959 החל משמאיל (ואולי עשה את קודם), אולם גם אחרי התקרבותו לברה"מ הוא כיבד את ההתחייבות אותה לקחה על עצמה ממשלה קובנית קודמת בשנת 1903: להרשות לארה"ב, האויבת הפוליטית הראשית של המהפכה הקובאנית, לשמור על בסיס צבאי, ימי ואווירי ענקי ליד העיר גואנטנאמו, פחות מ־70 ק"מ מעיר הבירה סנטיאגו. זאת מפני שהמשפט הבינלאומי מחייק בעיקרון מרכזי את הביטוי הלאטיני העתיק הקובע ש – PACTA SUNT SERVANDA — "חוזים חובה לכבד".

כשבן שהבעיה המרכזית שלנו היא אינות הכוח אתו אפשר לחתום על חוזה ינוי כוחותינו מן השטחים. אש"ף מוכר כשטחים כנציג העם הפלשתיני. אבל בתור מבה עוד לא עמד אש"ף לפני עמו עם תכנית מדינית ברורה ואופרטיבית.

האם יוכל ארגון זה להגיד לעמו מה שהגיד מאקאריוס הקפריסאי עוז בנפשו: מוותר העצמאות. הוא כוויתור על הגשמת חלום הדורות"? זהו ארגון מוזר, קרוע מבפנים, אשר מתנהג כאילו לא המטרה הפוליטית מעניינת אותו אלא רק קיומו הוא. בכל אופן אין לאש"ף פוליטיקה ישראלית, כלומר הוא עושה כאילו כל מת שאפשר על מנת שלא תיווצר כל הבנה כלפיו, בדעת הקהל שלנו. משוצת כמו מאבק מזוין עד הניצחון היא שיכות למצב העוכרתי, כמעט כל התנועות הלאומיות בארצות אשר נשלטו על־ידי האימפריאליזמים המערביים השיגו את יעדיהן בין שנות ה־40 לשנות ה־60 של המאה שלנו — ואש"ף מפגר ומפגר. הסיסמאות והטקטיקה שלו מצביעים על כך שמנהיגי אש"ף, כמו שרון בלבנון, אינם יודעים לקרוא את המפה. מכאן סיוטם של ישראלים רבים, המנבא להם שעם הקמת שלטון אש"ף בשטחים, ישקע שלטון זה באנארכיה מוחלטת, כך שהגדה והרצועה תהיינה ללבנון מס' 2 ומס' 3.

ועם זאת — חובה להגות בפלשתינה — חובה פטריוטית ישראלית. כי רק כאשר דעת הקהל הישראלית תתחיל באופן רציני לחשוב על הנושא — יוכלו גם הפלשתינים להשתחרר מעול הסיסמאות ומהערצת הטרוריזם, אותו מקיא היום כל העולם התרבותי.

ההיסטוריה מכירה דוגמות רבות של עמים עויגים שנעשו שכנים טובים. הביטו על צרפת וגרמניה; מי עוד זוכר היום שדנמרק ושוודיה לחמו במשך מאות שנים. מי יודע שבלגיה והולנד נלחמו עוד במאה הקודמת? זה נשכח רק מפני שמלכי שוודיה הבינו שלא יוכלו לכבוש את קופנהגן (היא אמנם נכבשה פעם אחת) ואם כבשו לא יוכלו להחזיק בה — ומלכי דנמרק ויתרו על סיפוחה של שוודיה "המורדית", ומלך הולנד שלח אמנם את בנו לכבוש את בריסל אבל הוא לא הצליח וכו' וכו' וכו'.

יש בין הישראלים ובין הפלשתינים די אנשים רציונלים המסוגלים לגשת לפתרון הבעיה — ואז נתחיל לחוות סוף סוף.

בנקו

בנקו אדר היה עורכו של חותם בין השנים 1979–1981. הכרתי אותו שנים רבות, אבל יותר מכל בשנה האחרונה, שנתו האחרונה, בה עבדנו שולחן ליד שולחן.

מאז ומתמיד, ובמיוחד בשנה הזאת, למדתי להעריך תכונה מיוחדת שאפיינה אותו. את יושרו הרוחני. בשלמות עצמית מעוררת כבוד הסביר את עמדותיו בכל עניין שנראה לו חשוב. ובשכנוע פנימי שקט הגן עליהן. עשה כן בכל תנאי, גם אם נאלץ לשלם על כך מחיר אישי כאוב. זה אשר נקרא אומץ לב אינטלקטואלי. ממצא נדיר בימינו.

צעיר מדי הלך האיש. חסר מאוד ליד השולחן.

א.פ.

עוד שבוע

נותרו

11 יום

עד כניסת יצחק שמיר לראשות הממשלה

רשות דיבור

ליונה באומל, אביו של נעדר צה"ל זכריה באומל

"חיים בהרבה יותר תקווה"

בשפע האירועים וההתרחשויות שהיו השנה דחקו את פרשיות נעדרי צה"ל ממלחמת לבנון. השבוע שוחחתי עם יונה באומל וביקשתי לשמוע אם יש חדש בעניין בנו זכריה.

אנחנו חיים בהרבה יותר תקווה מראש השנה שעבר. מקווים שהשנה תבוא התפנית החיובית המיוחלת. אני מקווה שאתה מבין, אבל אינני יכול לפרט מסיבות ברורות.

אני מניח שגם השנה הקדשתם, אתה ואשתך, מאמצים לא קטנים כדי לנסות לאתרו?

היתה לנו שנה קשה. נסענו לחו"ל, נפגשנו עם אנשים. מעבר לזה לא אומר. לי, אישית, היתה שנה קשה. הייתי מאוד חולה. אפילו איבדו תקווה לגבי. אבל אנחנו מאמינים. הנה אני משוחח אתך. לא מעט תודות לצוות הרופאים והאחיות בהדסה. והיה גם צד חיובי — נולדו לנו שתי נכדות — מקור גדול של שמחה ונחמה.

מר באומל, האם נכון יהיה לומר שעיקר מאמציכם לאתר את בנכם נעשים על־ידכם בלבד, ללא עזרת הממסד?

אני ואשתי עובדים במשרה מלאה בנושא זה. ממש ללא הפסק. מה אומר לך? יש לנו הרבה על הלב. אינני מאשים חלילה מישהו ספציפית, אבל לצערנו נושא הנעדרים הפך להיות שולי. כשהיו שבויים שידעו עליהם בבירור, דחקו אותנו לצדדים. עכשיו אנחנו הרי הראשונים בתור. נכון, בממסד הם אינם אדישים. אבל אני יכול להגיד במצפון שלם, שאם אחד הנעדרים היה בן של אחד המנהיגים, היו עושים יותר. אני בהחלט מצפה שיעשו יותר. היו מקרים בהם היו לישיים — ובדברים קריטיים. אינני רוצה לפרט. באופן כללי — אפשר לומר שאלמלא הלחץ של המשפחות, לפחות במשך התקופה הראשונה, היו סוגרים את התיקים שלנו.

האם נפגשתם לאחרונה עם שר הביטחון, עם הרמטכ"ל?

זו אינה הנקודה. יש לנו גישה חופשית לשר הביטחון. אולי במידה מסוימת של חיוך הייתי אומר לשבחו של רבין שאם הייתי צריך לבחור שר ביטחון עבור הבעיה האישית שלנו — הייתי בוחר בו. גם בצבא נוהגים בנו יפה ובמסירות. אבל הנקודה היא שאני מצפה שיעשו יותר, הרבה יותר, איפה שצריך לעשות.

שתהיה לכם שנת תשמ"ז שנה של מפנה לטובה בכל.

אני מקווה. אנחנו מאוד מקווים.

● אלי הכהן

בטחון

בשביל מה צריך סיירת?

צילום יבפא

מי שגדל עם אגדת ה־101, המשיך לשיר שירים על סיירת שקד, סיירת חרוב וסיירת אגוז, ידע, כבוא יום הגיוס שמות קוד של עוד כמה יחידות קומנדו. אסור להזכירם בעיתון — זה סוד. אולם כדי להתקבל ליחידה כזאת עליו לאתר. עוד בהיותו תלמיד, חברים שיסייעו לו להגיע ל"גיבוש" של הנבחרים. אלו שמופקדים על הסודיות יודעים שכולם יודעים על היחידה — בכל זאת הכל אפוף סוד. זה חלק מהעניין. יש בכך לסייע להילה ולטפח עילית צבאית.

לאחר הרבה שנים של טיפוח יחידות מתנדבים נבחרות, צמח בצה"ל מערך קומנדו אדיר. ספק אם יש עוד צבא בעולם שאחוז כל כך גדול מחייליו מתגייס ליחידות צנחנים, סיירות, אנשי צפרדע. יחידות אלו מטפחות גאוות יחידה, צוות מגובש ויכולת אישית מעולה של החייל. איש הקומנדו לומר להיות תוקפני ונחוש. הוא מפנים עמוק בתוכו ערכים כמו יוזמה, דבקות במטרה, כושר אלתור. בקיצור — כל הדברים היפים עליהם גאוות הצבא.

ראוי היה פעם לנתח בפומבי מה צה"ל עושה עם הקומנדו האדיר הזה. נכון לעכשיו אי אפשר. על כן יש להסתפק בנתונים הידועים לכל, שאינם נכללים בתחום הרחב (מרי) של הסודיות.

הקומנדו לסוגיו, בכל העולם, מתאמן, להכות את האויב באמצעות איגוף עמוק של קו החזית. הצנחנים אמורים לבצע מה שנקרא "איגוף אנכי", הקומנדו הימי — איגוף תת־מימי, הסיירות — איגוף יבשתי בשטחים קשי עבירות. כולם מתאמנים בשיטות של כולם: הצנחה, הנחתה, טיפוס מצוקים. בקיצור כל מה שעשו חלק גדול מלוחמי צה"ל במשך שנים רבות של אימון בסדיר ובמילואים.

מבלי להסתייע בנתונים ברורים ניתן להעריך שמדובר באחוז לא מבוטל מכלל לוחמי צה"ל. כל אחד יודע שיחידות הצנחנים לדורותיהן היו בסדר גודל של עוצבות משמעותיות. הצבא הלך על לוחמה בעורף האויב ובעיקר על טקטיקה של איגוף.

והנה, במבט לאחור, אם אנו מצרפים את כל מבצעי הקומנדו של צה"ל, (מדובר בקרבות ולא בחדירות ספורדיות), כולל הצניחה במיתלה, מחטפי מלחמת ההתשה, הנחיתה מהאוויר על החרמון וההנחתות מהים במלחמת לבנון, אנו מגלים שרק חלק קטן ביותר מהחיילים שיועדו לכך השתתפו במה שנקרא "מלחמה חכמה". לא שחסרו הזדמנויות. לצערנו היו מאז מלחמת העצמאות הרבה קרבות. כל מי שהתאמן כל חייו הצבאיים על "איגוף מימין", "איגוף משמאל", יתפלא כמה מעט מתורת לחימה זו בוצע בצבא.

עובדה היא שהקרבות העיקריים של יחידות הקומנדו לסוגיהן היו, בניגוד לטקטיקה המייחדת אותן: קרבות הבקעה ישירים לנוכח פני האויב. השיטה של הטלת מסה גדולה של חיילים ואש בשדה הקרב והסתערות גלויה מול אויב בקווים ערוכים, גבתה מחיר כבד והדברים ידועים. ראוי לשים לב לצד נוסף של הבעיה: יחידות הקומנדו מורכבות ממתנדבים. מטבע הדברים אלו הם החיילים בעלי הפוטנציאל הגבוה. כיוון שהמאגר האנושי של ישראל מוגבל, יוצא שהיחידות הרגילות מאבדות, מלכתחילה, חלק מבעלי פוטנציאל זה, דבר הפוגע בכושרן וברמת הפיקוד שלהן.

הפיצוי היה אמור להיות בפעולות המיוחדות של הקומנדו, שנועד למוטט את האויב בנקודת תורפה שמעבר לחזית הקרמית. אבל כיוון שרוב הקומנדו מופעל כיחידה רגילה בקרב ההבקעה הישיר, נמצא שאין הוא מנצל את מה שגלום בו. וכך נפגעות היחידות הרגילות המפסידות את חילי העילית, נפגעות יחידות העילית שאינן יכולות להביא לידי ביטוי את שיטות הלוחמה להן נוערו, ונפגע כושר הלחימה של הצבא כולו.

● זאב צחור

תמונת מצב

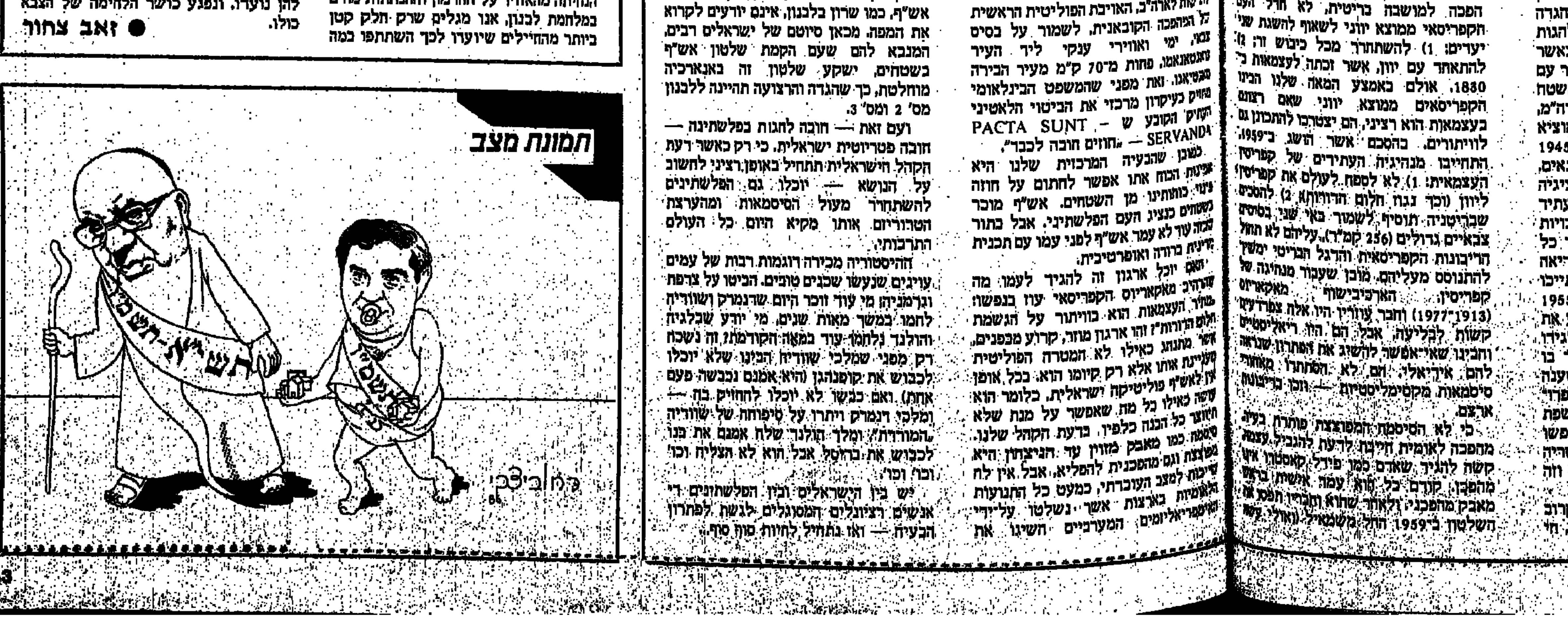

מלה רעה

הקו הירוק של חסידי הסיפוח

גבול שהיה
צילום י.פ.פ.א.

היומה הבאה של הימין תהיה איסור השימוש במונח „קו־ירוק". לפחות בכל פרסום בכתב. הם ידרשו חוק, וצנזורה שתאכוף אותו, עם „שיניים" בדמות קנסות ועונשים. החוק הזה יהיה המשך הגיוני לשרשרת צעדים אחרים: קודם אסרו על השימוש במונחים „שטחים" ו„גדה מערבית" בפרסומים ראשונים, ובמקומם באו „יהודה שומרון ועזה". דוד לוי תלש דף מאטלס ישראל שלא החמיא, לדעתו, להתנחלויות שמעבר לקו הירוק. לאחרונה התנפלו המתנחלים מעבר לקו הירוק ותומכיהם בתוך הקו הירוק על ניסים זווילי, ראש מחלקת ההתיישבות בסוכנות, משום שרצה לפרסם מפות שבהן מופיע הקו הירוק. או מה יותר פשוט מביטול רשמי של המונח עצמו?

זה גם לא נורא, ואפשר להרגים את זה בקטע נסיוני, מהסוג שיופיע בעיתון זה מיד אחרי פרסום החוק:

„כל הכוחות הפוליטיים בישראל רוצים בביטול ה— —, חסידי הסיפוח, מלבד אלה שרוצים גם את הגלעד והבשן, רוצים את הירדן כגבול קבע.

חסידי הפשרה הטריטוריאלית רוצים גבול קבוע בארץ ישראל המערבית, שיחליף את ה— —. מעברו האחר של גבול זה יימצא פתרון צודק לבעיה הפלשתינית, ומעברו השני תשכון לבטח מדינת ישראל, הדמוקרטית, עם רוב יהודי יציב. כל זה בטווח הארוך. בטווח הקצר, תשע־עשרה שנה לאחר כיבוש השטחים, ה— — קיים יותר מאי־פעם, גם אם המונח האסור בהדפסה נמחק מהמפות.

מפות נועדו לבטא מציאות ולא חלומות. אילו המתנחלים ותומכיהם רצו באמת בביטול ה— —, הם היו צריכים לוותר על כל ההטבות, התקציבים והפטורים המיועדים לאלה שהתיישבו מעבר ל— —, מפני שבלי מפות שבהן מסומן ה— — אי אפשר לדעת למי מגיעות הזכויות האלה. הם היו צריכים לשמור על עצמם, כמו הקיבוצים והמושבים שבתוך ה— —, ולא לדרוש שחיילי צה"ל, במילואים או בשירות סדיר, ישמרו עליהם.

חבל שאי־אפשר לעשות „תרגיל על יבש", סיפוח לשנה־שנתיים, שימחיש לכל מתנגדי ה— — מה יקרה כתוצאה מביטולו בפועל, לא רק להלכה ועל פי חוק.

גם אם נניח שהערבים מעבר ל— — ישמרו על אזרחות ירדנית או מצרית ולא יצביעו לכנסת, סיפוח היה מסיר מהם הרבה מגבלות, ונותן להם את כל הזכויות שיש לאזרחי חוץ בתוך ה — —. הערבים שמעבר ל — — היו יכולים לגור בכל מקום בישראל, לרכוש אדמות ובתים, להקים יישובים, מפעלי תעשייה, בתי ספר, מסגדים וכנסיות. לבחור ראשי ערים, לפתוח עיתונים בלי לחשוש מסגירתם, לקנות ספרים בלי „רשימות שחורות". הם היו נפטרים מהממשל הצבאי והאזרחי שיורד היום לחייהם. המחיצות בין הערבים שמעבר ל — — וערביי ישראל שבתוך ה— — היו מתמוטטות, והיתה נוצרת מאסה מלוכדת ומאיימת כת שני מיליון פלשתינים משני עברי ה— —, שהיתה מאיימת על עצם קיום המדינה. *שנה שנתיים אחרי הסיפוח*, המתנחלים ותומכיהם היו הופכים למיעוט מבוטל, השמאל היה הופך לרוב מוחץ, שהיה עושה הכל כדי להחזיר את ה— — לקדמותו ונאחז בו כבעוגן הצלה".

מכיוון שאלה שהתנפלו על ניסים זווילי ומתנגדים לסימון הקו הירוק להלכה, הם אלה התומכים בקיומו בפועל, ההתקפות עליו הן תערובת של צביעות ואווילות. זהו עוד ניסיון כושל של הימין לשנות את המציאות בעזרת הכרזות המתעלמות מהעובדות בשטח, ובוודאי לא הניסיון האחרון.

● **עודד ליפשיץ**

מפגש

החברים של אריק

הכנס השנתי של איגוד התעשייה הכינקיבוצי נערך השבוע בקיבוץ גבת. שינוי מיקומו של הכנס ברגע האחרון נבע, כזכור, מסירובו של קיבוץ הזורע לארח את השר שרון בשל חלקו במלחמת לבנון. דומה כי קיימת הסכמה רחבה על כך שהזורע שגה בקבלת החלטה זאת.

„מרגע שקיבל על עצמו קיבוץ הזורע את אירוח הכנס", אומר גוזמס, מזכיר הקיבוץ הארצי, „היה על הקיבוץ לקחת בחשבון את כל האפשרויות. מעבר לכך — אנו הקבה"א מתנגדים להחרמות ונידויים".

אבל גם מי שהחלטת הזורע היתה לצנינים בעיניו, ספק אם יצדיק את המאמץ הקולקטיבי שנעשה על־ידי גבחרי התק"ם למצוא חן בעיני שר התעשייה והמסחר אריאל שרון עמו־יש לנו, התנועות הקיבוציות, חשבון ארוך ונוקב. פתח במצווה מזכיר גבת, שטרח להסביר לבאי הכנס את הסיבות לקיום הכנס בגבת, ואת מורת רוחו מזה. רכז האיגוד עודד דינקלר, נהג בחריפות את החלטת קיבוץ הזורע, ועשה כמיטב יכולתו להוכיח שהאיגוד שהוא בראשו חף מכל רעה קדומה או פוליטית, רחמנא ליצלן.

הגדיל לעשות מכולם מזכיר התק"מ ישעיהו שושיק (ישעיהו) פרי. „זאת לי הפעם השנייה שאני מדבר בצמוד לשרון", אמר שושיק, „שר התעשייה והמסחר הוא מרכיב חיוני וחשוב של כנס זה. אריק מדבר ומתייחס עניינית לדברים". דומה היה כי החבר פרי פשוט נהנה מכל רגע שהשר שרון מעניק לו במחיצתו. הגיעו דברים עד כדי כך ששרון החל לחוש „בבית". „לא התכוונתי כלל", אמר שרון בפתיחת דבריו „להתייחס לאירוע, אך מאחר שהכל עוסקים בו אעסוק בו גם אני".

כראוי לחברים מהתק"ם לשמור על הפרופורציות הנכונות. גם אם שגה קיבוץ הזורע אין זו סיבה מספקת להתבטל בצורה כזאת בפני השר שרון ובוודאי שלא לטשטש את תהוםהריבוי האמיתי עמו.

● **שלמה גלזר**

תקשורת

סכנות לתדמית

כתבו המדיני של הג'רוזלם פוסט, הד"ר בני מוריס, עתר בימים אלה לבג"ץ. הוא מבקש שיורה לגנזך המדינה להעמיד לעיונו מסמך שנכתב בשעתו על ידי מי שהיה היועץ המשפטי לממשלה. המכתב נוגע למעשים מסוימים שנעשו על־ידי יחידה של צה"ל בעת מלחמת השחרור. מוריס שהוא גם היסטוריון, כותב ספר על היווצרותה של בעיית הפליטים הערביים. והוא נזקק לחומר לצורך עבודתו זו. כפסיקתו של בג"ץ יהיה, אפוא, עניין רב מאוד, הן בשביל העיתונאים והן בשביל ההיסטוריונים. אך השאלות העומדות לדיון הן, בעצם, שאלות הנוגעות לכולנו. כמו, למשל, למי, אם בכלל, יש זכות, או אולי על מי חלה החובה, להסתיר דברים מסוימים מידיעת הרבים? או, האם מותר להעלים מידע כדי להגן על אינטרס המוצג כטובת הכלל, ואם כן, מיהו זה שבידו להגדיר נכוחה את מהותו של האינטרס הזה? שאלה נוספת הנוגעת לעניינו, קשורה במימד הזמן, לאמור, אם אמנם יש תוקף לטיעונים בדבר הצורך להסתיר מידע, למשך כמה זמן מתקיים התוקף הזה, ומתי, ובאילו תנאים הוא פוקע?

מן המשפטנים למדתי כי התשובה על כך מצויה בתקנות הארכיונים מלפני כעשרים שנה, הקובעות חד וחלק כי האפשרות לעיון בחומר ארכיוני של משרד הביטחון ושל צה"ל, תינתן למבקשים רק כעבור 50 שנה, ואילו בחומר ארכיוני בענייני חוץ וביטחון של מוסד אחר ממוסדות המדינה, ניתן יהיה לעיין מקץ 30 שנה. גילו של החומר שאותו מבקש לראות מוריס הוא בערך באמצע. אך השאלה, רחבה יותר, והיא נוגעת, בין היתר, לדימוי שאנו מבקשים להקרין, כלפי פנים, וכלפי חוץ, בכל הנוגע לצדקת עמדתנו בסכסוך הקיומי שבו אנו נתונים מראשית ימיו של המפעל הציוני. ומכאן הרגישות הרבה המלווה אותה.

ממה שכבר פורסם, גם ב„על המשמר", על ממצאי מחקרו של מוריס, נוצר הרושם שגרסתו, במה שנוגע לשרשיה של בעיית הפליטים, אינה עולה בדיוק בקנה אחד עם הגרסה שעליה חונכנו מאז ראשית ימי המדינה. לא מן הנמנע כי יש לכך קשר לסירוב להעמיד לעיונו את המסמך שבו הוא מעוניין. אם אמנם כך הוא, לא תהיה זו הפעם הראשונה שנעשה אצלנו ניסיון לחסום מידע כדי לשמור על התדמית. יש לכך היסטוריה ארוכה מאוד. כך, למשל, בעצם הימים האלה, ימלאו 33 שנים לפרשת קיבייה. אין כוונתי לפעולה עצמה, בה מצאו את מותם עשרות אזרחים ערבים בבית שפוצץ על יושביו בידי יחידת ה־101 בפיקודו של אריק שרון, כוונתי למעשה ההשתקה השיטתי שנעשה בעקבות הפעולה ההיא. בשידור לאומה ב„קול ישראל" אמר אז בן גוריון כי בדיקה שנערכה בשטח קבעה בוודאות כי המעשה בוצע בידי תושבי ספר נזעמים, וכי שום חייל של צה"ל לא לקח בה חלק. ואילו שרת, שכתב ביומנו לאמור: „הייתי מתפטר, אילו הוטל עלי להתייצב לפני המיקרופון ולשדר באוזני העם היושב בציון והעולם כולו גרסה בדויה על מה שהיה", חזר עליהם, בשינויים קלים, כעבור זמן לא רב מעל בימת הכנסת.

בעוד שבועות מעטים ימלאו 30 שנה לטבח שאירע בכפר קאסם, ביומו הראשון של מבצע קדש. ממה שפורסם בימים האחרונים בקשר לכך עולה כי רובנו יודעים מעט מאוד על פרטי הפרשה ההיא. בין היתר כמעט נשתכחו גם המאמצים הכבירים שנעשו בשעתם כדי להסתיר את מעשה כפר קאסם מידיעת הציבור ימים רבים לאחר שאירע. העיתונות, ראוי להזכיר, לא מיהרה, באותם הימים לגלות ברבים מידע מן הסוג הזה, ורק תודות ל„קול העם" ול„העולם הזה", יצאו הדברים, באיחור, לאוויר העולם. אפשר להביא גם דוגמאות טריות יותר כמו, למשל, הסערה שקמה לפני שנים אחדות סביב הקרנתו בטלוויזיה של סיפור „חירבת חיזעה". זה מוכיח כי הרגישות במה שנוגע לתדמית העבר שלנו, נשארה גבוהה מאוד. יחד עם זאת, והדבר ראוי לעיון מעמיק יותר, נשמעות באחרונה גם זמירות אחרות במקומותינו. שעניינן ערעור על עצם הצורך לשמור על תדמיתנו כמי שמקפידים על טוהר הנשק. בכך, ללא ספק, טמונה הסכנה האמיתית לתדמיתנו.

● **דינה גורן**

רשות דיבור

לעו"ד מיכאל קורינלדי, מייצג עולי אתיופיה

„לעשות הכל להעלות את אלה ששם"

בראש השנה שעבר, ישבו המוני עולים מאתיופיה ושבתו רעב מול הרבנות בירושלים. שנה אחר־כך, בימים אלה ממש, דן בית הדין הגבוה לצדק בסוגיית גיורם. מחמת המוך יורדיצה לא יכולתי לשוחח בסוגיות עם העו"ד מיכאל קורינלדי, המסייע לעולי אתיופיה מאז הגיעם ארצה. ביום ג' השבוע הגיש בשם מרשו הכם אילין מנשה אדגויאיצי תצהיר לבית המשפט בו נאמר בין היתר:

מועצת הרבנות הראשית מטילה ספק קולקטיבי בערת יהודי אתיופיה שמא נתערבנו משך הדורות גויים ביהודי אתיופיה. אין לכך יסוד במציאות חיינו ובמקורותינו. הקפדנו כחומרה רבה מפני התערבות נכרים בעדתנו. אפילו המגע עם נכרים מטמא ומצריך טבילה... עשרות זוגות מבני עדתנו נישאו בשנה האחרונה ללא הכרה רשמית מן הממסד... לגבינו דרישת הטבילה נוגדת את מצפוננו, ולפיכך אנו תובעים להכיר בזכותנו הטבעית לנישואין ללא צורך באקט דתי של גיור... עד היום לא הוקם מכון למורשת יהדות אתיופיה למרות התחייבויות שרי הקליטה, הדתות והרבנות הראשית".

מר קורינלדי, מבלי להתייחס לפרשיית הגיור, האם לדעתך נתקבלו ונקלטו העולים מאתיופיה בדרך הראויה?

יש יותר מדי גורמים הבותשים בקדירת הקליטה, אחד הלקחים החשובים הוא שיש לרכז את הנושא תחת קורת גג אחת. דרכים רבות שיכלו לסייע לא מוצו. הייתי רואה, למשל, כחיוני אם כל משפחת עולים היתה מאומצת על־ידי משפחה ישראלית; עדיין לא מאוחר. הנה הבן שלי, בן שמונה וחצי, התנדב לשבת בכיתה שלו ליד ילד מעולי אתיופיה כדי לעזור לו במשך השנה. לגמרי ביוזמתו.

באתיופיה נותרו כ־12 אלף יהודים: האם להערכתך, תוך מגע שוטף עם הקהילה בארץ, נעשה מספיק כדי לנסות ולהעלות גם אותם?

ההרגשה של אלה שעלו היא שהמדינה לא עושה כל מה שאפשר כדי להציל את קרוביהם. אבל יחד עם זאת איש אינו מעז להרים קול, כי יודעים שבכל זאת משתדלים. אסור לשכוח שלכל עולה אתיופי יש קרובי משפחה שנשארו שם. אסור לשכוח שעיקר העצמה התרבותית הרוחנית עלתה ארצה. לפיכך נשאר שם מיעוט קטן שלטווח ארוך מאיימת עליו סכנה.

לאחרונה העלו המצרים על הפרק את סוגיית כנסיית דיר א־סולטן (כנסיית הקבר). האם לדעתך יש מקום להשתמש בנושא זה כמכשיר שיסייע לעליית היהודים מאתיופיה?

אני חושב שאפשר ליצור יחסי אהדה בין העם האתיופי למדינת ישראל. להפשרה עם מדינות מזרח־אירופה תהיה השלכה על האתיופים, ואני מקווה שהבר זה יתרום לאיחוד משפחות בארץ.

● **אלי הכהן**

שנה טובה

מאת דודו פלמה

רחל הזקנה הסתגרה בחדרה ומיאנה שנה שלמה לצאת משם החוצה. בחוץ היו מבקשי רעתה. מחייכים בצביעות, מחניפים, מנסים לגנוב ממנה הכל.

היא זכרה את הפעם הראשונה שחשה בכך. היה זה תיכף לאחר מותו של אברהם בעלה, שמת ביום הולדתו ה־84, בערב ראש השנה. היא לא התמוטטה, כמו שהרגישה שמצפים ממנה הכל, היא לא תיתן להם את הסיפוק. ובהלוויה החזיקה עצמה בכל כוחותיה ורק בפנים הרגישה שמשהו כמו ניתק בה.

עכשיו היתה עומדת בשקט לצד הספה המחופה יריעת פלסטיק שקופה כדי להגן עליה מאבק, מנסה לשלוט על פעולת ריאותיה, כדי שהאוויר הנפלט מנחיריה לא יניע את הווילון. היא הציצה החוצה. לראות אותם מגיעים.

בראשונה שמה לב שלוקחים לה את השמלות. השמלה הפרחונית נעלמה, ועל אף שלא ראתה אותה בכך. ידעה שאסתר ביתה לקחה אותה, תמיד אמרה שהשמלה מוצאת־חן בעיניה. אחר־כך החלו להיעלם לבניה באופן מסתורי. והיא היתה מוצאת לפעמים איזה בגד מתחת לכורסה, ויודעת שמישהו מ„הם" הסתיר אותו שם, כדי ללעוג לה. היא פתחה, עכשיו, פחות ופחות את דלת חדרה, והיתה נועלת אותה פעמיים מבפנים. מסובבת נמרצות את המפתח ובקול רעש גדול, כדי שהעוברים מבחוץ ישמעו שהדלת נעולה.

כשהיתה יוצאת, לעיתים רחוקות, לחדר האוכל, היתה מטעינה את סל־הפלסטיק שלה בכל מיני מצרכים, שמן וחבילת מרגרינה, ירקות ולחם, חלב, פירות וקופסאות שימורים. את הכל היתה גוררת לביתה ודוחסת בחדרה הקטן, מתחת למיטה, במגירות, בעליית שמעל בית השימוש. כעבור זמן היה האוכל הטרי מרקיב ומתחיל להבאיש ולהסריח.

כאשר היו באים ילדיה עם ילדיהם לביקור, היתה בולשת אחריהם בשבע עיניים, לראות אם לקחו משהו. וכשהיו הולכים היתה מחבקת את הנכדים ובאותה עת ממששת בכיסיהם לבדוק אם נטלו דבר מה מחדרה. לאחר לכתם היתה נועלת את הדלת פעמיים, משעינה את מצחה שטוף הזיעה על המשקוף הצונן ושואלת את נפשה למות מבושה. יכולה היתה לשמוע אותם מדברים בחוץ, מהעבר השני של הדלת, והמלים הגיעו אליה עמומות ובלתי מפוענחות דרך הווילון העבה, אבל הן היו מתחברות לצפן מסתורי הצופן בחובו אימה ואיום. היא ידעה שה„הם" מדברים בה. ש„הם" אינם אוהבים אותה. ש„הם" מחכים שתמות, כדי שיוכלו להיכנס ולקחת באין מפריע את המעט שנשאר.

חברים דווקא ניסו לטפל בה. כפי שהיו עושים, שווה לכל נפש, אילו קרה הדבר לכל חבר אחר. מכוחו של הרגל והניסיון שנרכש במשך שנים ארוכות בוועדת הבריאות. מתוך טיפול ב„זקנים האלה".

ורדה, מרכזת הוועדה, התייחסה לכל העניין במעשיות נמרצת, כשהיא חותרת להשיג פתרון מיידי. היא לא תיתן למצב להידרדר. התוצאה היתה שאחרי זה, בערך שנה שלמה, לא ראה את רחל איש, עד שהכל חשבו שכבר מתה; העשבים גדלו פרא סביב לבית, וכבר הסתירו את החלונות, והעכבישים ארגו מרבד עבה של קורי עכביש לפני הדלת.

עד שכעבור שנה קיבל צבי, בנה של רחל, שעזב לפני שנים את הקיבוץ, טלפון מוורדה המרכזת. „שמע" — אמרה — „אני עדיין מזועזעת, אני רוצה להבהיר לך שאתה מוכרח לבוא ולבעוט בה קצת. היא ירדה לגמרי מהפסים. סגורה בתוך הבית שנה שלמה בלי לצאת החוצה. מי שמע דבר כזה? חוץ מזה אני מארגנת השנה את ראש השנה ואין לי זמן להתעסק איתה. אז בוא מהר ותראה מה העניינים". דברי ורדה המרכזת.

כך חזר צבי לקיבוץ הולדתו לאחר ששנים לא פקד אותו. כאשר פתחה לבסוף רחל את הדלת, היה הדימוי הראשון שחלף במוחו כשנכנס פנימה, מראה של קבר פרעונים שזכר מטיול במצרים. מזון עבש והקוב היה דחוס בכל פינות החדר הקטן עד מחנק. וגם רחל נראתה כבר כמומייה פרעונית. פניה היו חומות וצמוקות כל כך, עד שהמשקפיים נשמטו כל הזמן מחוטמה. שיניה התותבות נעו בחופשיות בפיה והניכיח המשחירים נחשפו שוב ושוב. צבי הצטער שהוא רואה אותה בכך, ויותר מכך הצטער שבתו הקטנה, ניסן, רואה את סבתה מתדרדרת. היא הניחה להם להיכנס, וצפתה בהם ממרחק בטוח במבט זהיר ותשדני המחביא מאחוריו חרדה איומה.

„שלום" — אמר. אך היא לא ענתה. המשיכה להתבונן בו באותו מבט יציב וקבוע עד שלא ידע מה היא רואה בעצם. אז ניגשה אליה ניסן בת השלוש ובקול ילדותי אמרה — „סבתא בואי, נלך להגיד שנה טובה לסבא". פתאום נזכרה רחל באברהם ומשהו זע אצלה בפנים. היא לא ידעה מה הדבר, אך בלי לדעת מי ומה, קמה ממיטתה ולבשה חלוק מלוכלך וכבר היתה ניסן חופנת את ידה הצמוקה בידה שלה, השמנמנה והקטנה. וכבר משכה אותה אחריה החוצה.

החברים שעברו שם במקרה עמדו כהלומי רעם למראה החורבה הזקנה, שאיש לא זכר מי היא, שיצאה מפתח ביתה של רחל מובלת על־ידי מלאך בלונדיני קטן כחול־עיניים. רחל התפלאה לראות שיש עדיין שמיים בחוץ, כחולים אפילו, ועננים בגדלים שונים שטו בהם, לכאן ולשם, כשהם יוצרים צורות של מפלצות משונות. ניסן צחקה. והאוויר היה צלול ונקי כל־כך. במרחק עלה זמזום טורדני של מטוס ריסוס שהמריא בשדה התעופה הקטן שבסמוך לקיבוץ.

החברים שפגשה בדרך הסבירו לה פנים לאחר שהצליחו לזהות אותה, אך לא זכרה כיצד להגיב. היה משהו נוח ויציב בחרדה שחשה מפניהם תמיד. ולא יכלה לדלות מתוכה משהו אחר, שונה. שוב לא עמדו לרשותה מבחר של הרגשות. אבל משהו שמזכיר משפחה עבר בה להרף עין. משהו מעין תודה על שהיא חיה ונושמת ושומעת. ומשהו בתוכה התייפח על המלאך הבלונדיני הקטן הזה, שיצא מחלצי בנה שיצא מחלציה שלה, שהכל כל־כך ברור לה, לניסן הקטנה כחולת־העין, שפרצה כך אל חדרה ובלי לשאול מי ומה השיבה אותה לחיים, ללא כל דעה קדומה שתבלום את החיות המבקשת לפרוץ מגופה הקטן והעגלגל ולהציף את הכל. היא חיבקה בכוח את ידה הקטנה והבחינה שכבר הן נמצאות בשדירת הזיתים שהוליכה אל בית הקברות. מעבר לשדירה נשם מטע האבוקדו בכבדות. והיא יכלה להריח את שום־הבר שהיתמר אל על, ואף לשמוע את זמזום הדבורים היבש. האור היה צלול כל כך, שהיא הבינה שהיא הולכת למות. קטפה כמה ורדים אדומים ולבנים בדרך ונתנה אותם לניסן, שתחזיק. ומזווית העין הבחינה בצבי בנה שהלך אחריהן. וכבר החיוך שלה נגע גם בשפתיו.

פתאום היו בבית הקברות והאקליפטוסים העצומים שפכו עליהם קיתונות של צללים מרשרשים. המצבות הנקיות ניקדו בלבן את המרחב הקטן שהיה לכוד בתוך גדר קטנה וירוקה, כמו צעצועי לגו — חלף הרהור במוחו של צבי. המלאך הקטן עצר פתאום ושאל בקולה של ניסן — „סבתא, איפה המצבה של סבא?"

היא חיפשה את המצבה בבהלה. ולרגע נשטפה בחרדה הישנה — „הם" לקחו את המצבה. אך לפתע נעו הזרועות הכבירות של האקליפטוס מעליהם. ובתוך כתם השמש שנוצר הבחינה במצבה ובשמו של אברהם היקר חרוט בה, ומתחת לשם היה חרוט 1901־1985. „שם" — אמרה, והצביעה על המצבה והרגישה שהיא נעשית שקופה.

הם ניגשו למצבה בנחת. ניסן הקטנה פיזרה את הוורדים המבושמים על המצבה והוסיפה עליהם מעט עלים שתלשה מסביב.

רחל התיישבה בעייפות ובאפיסת כוחות לצד המצבה ושמה לב שהכל מסביב מתחיל להתרחק ממנה. הקולות, והמראות, והריחות, נעשו רחוקים וקלושים יותר ויותר. מאי־שם עלה קולה של ניסן „שנה טובה סבא". והיה נדמה לה שהיא שומעת את אברהם משיב בקולו העמוק — „שנה טובה ניסנלה". ואולי רק נדמה היה לה. אבל ידעה שהיא שמחה, ושמחה עוד יותר על כך שהיא נשארת לידו תמיד. ולפני שנעלם הכל בהתפוצצות נפלאה של אור, שוב היה נדמה לה שהיא שומעת מרחוק, מרחוק, את קולה של המלאך הקטן קורא בבהלה — „אבא, בוא מהר. משהו קרה לסבתא".

אז התקרבתי למקום, לקחתי את ניסן הקטנה בזרועותי וחיבקתי אותה חזק, שלא תראה שאני בוכה מאושר והלכתי משם. ורק האקליפטוסים הענקיים רשרשו בצמרותיהם ולחשו זה לזה מעשיות וסיפורי מלאכים שרק הם ידעו אותם ולא גילו אותם לאף אחד מעולם.

ראיון ראש השנה
עם חיים כהן

„זכות הציבור לדעת – המצאת העיתונות"

מאת עמירם כהן

היועץ המשפטי לשעבר ושופט עליון בגימלאות חיים כהן, הוא ללא ספק אדם מתאים לשוחח על מצב האומה בשלהי תשמ"ו. חיים כהן אינו גורס, בפרפראזה על דבריו של שר המשפטים לשעבר חיים צדוק, כי „שנת תשמ"ו היתה שנה שחורה לשלטון החוק". עם זאת הוא מזהיר כי יש סימנים מדאיגים (חוק הגזענות למשל) המצביעים על מעילת המחוקק בתפקידו.

השופט כהן אינו מדבר רק על המה. הוא מרבה לדבר על האיך. גם אם לדעתו החנינה שהעניק הנשיא, במעשה חסד, לבכירי השב"כ היתה בסמכותו ואין בה פגם, הרי האיך שנעשתה הוא דוגמה לוולגריזציה המשתלטת על חיינו ורחובותינו.

עם השופט בגימלאות חיים כהן, החולם על יהודות חדשה, „יהדות ללא אל", ברוח אבות הציונות החילונית, אך צופה בסופרסטיציו (דת של אמונות תפלות), כלשונו של שפינוזה, שעד לממשלה הגיע ואינו יותר נחלתו הבלעדית של האיש ברחוב. המדינה היהודית בתשמ"ו, לדברי חיים כהן, היא יותר קנאית, יותר פונדמנטליסטית, פחות סובלנית והוא מתכוון בעיקר לאידיאולוגיות. השופט כהן, באירוניה דקה, באנדרסטייטמנט „יקי" על השנה שהיתה.

החנינה שהעניק הנשיא לאנשי השב"כ כונתה בפי שר המשפטים לשעבר חיים צדוק „יום שחור לשלטון החוק". האם שנת תשמ"ו היתה שנה של פיחות בשלטון החוק?

אני חושב שיש כאן שיבוש במידה זו או אחרת של מושגי יסוד. לדידי אין ספק, ומעולם לא היה ספק, שיש לנשיא הסמכות הפורמאלית המלאה לחון אנשים גם לפני אישומם או הרשעתם. כי אם למנוע שאדם יועמד לדין – כי אז אלה הם המקרים: שירותי הביטחון או במסגרת פעולה צבאית. אין מקרים אחרים. בהיותי יועץ משפטי לממשלה ביקשתי לא פעם מנשיא המדינה להעניק חנינות כאלה לאנשי שירותי הביטחון. אני זוכר שעוד הלכתי בעניין כזה לנשיא וייצמן. היה גם מקרה עם שירותי הביטחון שרק אז הוקמו. הובא אלי עניין שבו נעברה עבירה פלילית, גם כן עניין של זיופים ודיווח שקר. אני לא רציתי להעמיד את האנשים האלה לדין. בכלל חשבתי שאין מקום לטפל בעניין. הלכתי לנשיא, הסברתי לו והוא קיבל את המלצתי.

מטבע הדברים אנשי שירותי הביטחון עוברים לפעמים על החוק והם אינם עוברים על החוק על מנת לעבור עבירות אלא מפני שהם חושבים, בצדק או לא בצדק – על כל פנים בתום לב – שביטחון המדינה והתפקיד שהם ממלאים כך מחייב אותם.

הסמכות לחנינה קיימת ולא היה בשימוש בה שום פגם. אך לשאלה האם הנשיא צדק במקרה זה כשהשתמש בסמכותו – אצטרך לאכזב אותך, שאלה זו אינה מתעוררת כלל! מפני שנשיא המדינה צריך להשתמש בסמכות זו כמעשה חסד, כמעשה נדבה, מתוך רוחב הלב ואיש אינו יכול לבוא אליו כטענה על השימוש הזה בזכות החסד! זוהי הפריווילגיה, הפרוגרטיבה שלו. אני יכול לומר שהצטערתי על הצורה שהדבר נעשה. רצו אליו באמצע הלילה, הביאו אליו עורכי דין פרטיים ועוד אחד, שהיה פעם שותף שלו. זה לא ממלכתי, כך זה לא ייעשה. אבל אלו עניינים שבצורה, אלה עניינים שבטעם, הם לא יורדים לגופו ולשרשו של העניין.

האין לדעתך סכנה, שאנשים בשירותי הביטחון, יקבלו תחושה שהכל מותר, שתמיד יהיה להם חיסיון?

כל אדם העומד בפני שופט, שופט ראוי לשמו – הוא בחזקת חף מפשע, אמרת חף מפשע – אמרת גם מניעים טהורים. כל זמן

„הלכתי בעניין חנינות לאנשי שירותי הביטחון עוד אל הנשיא וייצמן. גם כן עניין של זיופים. הסברתי לו את עמדתי והוא קיבל את המלצתי"

שמפקדים שלנו, ולא רק מפקדים בשב"כ, גם מפקדים בצבא, נותנים פקודות לחסל מחבלים, כל עוד לא יוכח לי אחרת, אני נותן להם את הקרדיט שנתנו בעניין זה בתום לב ולא מתוך רשעות או מניעים פליליים. ומה גם שהיה להם ייעוץ משפטי, מעורבים פה יועצים משפטיים שסמכו את ידיהם על עניין זה, ואפילו כל עוד לא יוכח לי, שהם עושים מה שעושים מתוך שיודעים שיש להם חיסיון – אני אומר שהם עושים מה שעושים מפני שיש להם כוונות טהורות.

השנה הזאת דובר הרבה על פיחות בשלטון החוק, במעמדו של המשפט. את התבטאותו של חיים צדוק כבר הזכרנו.

זה אינו יום שחור, ולא יום אפור, ולא יום אדום לשלטון החוק. היה אפשר והיה צריך למנוע את כל העניין הזה אילו ראש השב"כ היה מסיק את המסקנה מטעות שעשה. גם אם נעשתה בתום לב וממניעים טהורים, והיה מתפטר מיד כאשר המעשה נתגלה וראש הממשלה היה מקבל את התפטרותו זו. אני חושב שראש הממשלה עשה טעות חמורה ביותר בזה שלא אמר לאיש להתפטר ונתן לו גיבוי שלא היה לו מקום.

יש היום ויכוח על מקומם ותיפקודם בעתיד של שני עורכי הדין המעורבים בפרשה...

לשכת עורכי הדין העבירה את העניין ליועץ המשפטי לממשלה כי, כנראה, בתוך הלשכה יש חילוקי דעות אם החנינה מוחקת את העבירה המשמעתית, ואני לא אחווה את דעתי כי זה סוב יודיצה. שאלה זו עשויה לעלות עד לפני בית המשפט העליון ושאלה יותר סוב יודיצה מזה אני לא מכיר בעולם בכלל. וכל מי שייתן על זה חוות דעת, כל עיתון שיפרסם על זה דעה – עובר על החוק.

הוולגריזציה בכל שטחי החיים

בשנת תשמ"ו נוצר רושם שמעמדו של השופט והמשפט נחלש. שני תיקים עבי־כרס הושלכו לעברה של השופטת

„הצורה בה עמד שר המשטרה בעניין סוויסה כנגד דעת הקהל ולחץ של חברי־כנסת — כל כולה אומרת כבוד"

המחוזית הגב' אוסטרובסקי־כהן בשבוע אחד והיה ניסיון לפוצץ את דירתה של אותה שופטת. על שופט בבאר־שבע הושלכה צואה...

השינוי הוא לא במעמדו של השופט והמשפט בישראל. השינוי הוא בוולגריזציה של החיים בישראל. העובדה ששר בממשלת ישראל יכול להיות וולגרי עד כדי כך שהוא מגרש יועץ משפטי, כל יועץ משפטי – ועל אחת כמה וכמה יועץ משפטי בעל מעמד ושיעור קומה כמו פרופ' זמיר, ולוקח לו יועץ בין לילה, ככה, מתוך מועמדים שלא מוינו כלל ועיקר, כלומר בלי כל הכנה – ולא אמרתי בזה כלום לגבי אישיותו של היועץ המשפטי חריש – כל יועץ משפטי שהיה מתמנה כך היה אישור למה שאני מכנה – הוולגריזציה של חיינו. וזה בכל שטחי החיים ובכל המישורים ובכל שכבות הציבור. חוסר התחשבות, חוסר דרך ארץ, חוסר נימוסים.

והדרך בה עשו את החנינה. וחלילה לי לומר דברים כאלה על הנשיא כי הם באמת ממנו והלאה. אבל השרים, איך שהם נהגו בנשיא, איך שהם באו אליו באמצע הלילה. לא יאומן שדבר כזה יתרחש במדינה תרבותית.

זה כבר בבחינת „מצב האומה"...

אכן זה כבר בגדר מצב האומה. אך אין עניין זה נוגע בכלל, לא במישרין ולא בעקיפין במעמד המשפט. כאשר למעמד המשפט אני חושב שמעמד המשפט בכל האירועים האלה שהיו בשנה האחרונה לא נפגע במאומה. מעמד המשפט פירושו אי־תלות השופטים, ואי־תלות השופטים אינה נפגעת על־ידי הצורה שבה מגיבים נאשמים אלה ואחרים על פסקי דין שניתנו נגדם. זה שמישהו משליך ספר חוקים על שופטת, או מחרף ומגדף שופט ששולח אותו לבית הסוהר – זה לא קרה רק אתמול ושלשום, זה היה תמיד. זה רק אנשים שאנשים כאלה, במצב הזה, אין להם מעצור.

השופט בגימלאות בנימין כהן אמר שמעשים כאלה לא היו עולים על הדעת לפני עשרים שנה.

שנת תשמ"ו תיזכר בשנת החנינות. גם של עצורי המחתרת. נראה כאילו כולם רק מחכים, שאיזה פרק זמן יחלוף כדי שאפשר יהיה לשלוח את „הבחורים המצוינים" הביתה. יש גם תחושה שהעונשים שהוטלו עליהם היו מאוד מאוד לקולא.

כל שופט המטיל עונש לעולם אינו מספק את דעת העיתונות... הרי העיתונאים תמיד יודעים יותר טוב... יש שופטים שמקלים בעבירות מסוימות ויש שמחמירים באותן העבירות. המציאו את מוסד הערעור לבית המשפט העליון על מנת להביא לאחידות מסוימת בין השופטים השונים, הגישות השונות והדעות השונות. אז אני כבר זקנתי במקצוע הזה ועיני אינה צרה בשום נאשם שזוכה לקולא. מזלו. נער הייתי וגם זקנתי ואני יודע, ששום עונש חמור, ככל שיהיה, אינו מועיל ולא כלום. אין פעולת הרתעה לעונשין, בייחוד לא בעבירות שנעברו מתוך מניעים אידיאולוגיים. פה אתה לא מועיל בעונש ולא כלום. ואינך מרתיע את העבריינים שלא לעבור את העבירה פעם נוספת, מפני שהאידיאולוגית שלהם אינה משתנה, ואתה גם אינך מרתיע עבריינים פוטנציאליים אחרים בעלי אותה אידיאולוגיה, על־ידי הטלת העונש. אתה יוצא חובת החוק ותו לא.

כליאה – רק לשמירת שלום הציבור

ומסיבה זו הינך בין המתנגדים לעונש המוות?

מתנגד זו אינה מלה מספקת. אני מתקומם נגד עונש מוות. אך כל עונש הוא רע. הוא הומצא על־ידי המחוקק בתור רע. כליאת אדם, שלילת חופש – זה רע. אנחנו צריכים להגיב בצורה כלשהי על עבירות פליליות. אבל זו תגובה רעה. יש הצדקה אחת ויחידה לעונש הכליאה – שמירת שלום הציבור. אם אני יודע שאדם המהלך חופשי עלול לסכן את שלום הציבור – אז אני עושה את הרע במיעוטו על־ידי כך שאני כולא אותו.

שופטים שישבו שם בדין והם, אגב, היו חלוקים בדעותיהם, החוק מרשה להם שיקול דעת מהי תקופת המאסר הראויה לאנשים הללו. אזרחים ובעיקר עיתונאים, והם אינם יודעים את זאת, חייבים להעמיד כל שופט בחזקת שהתקופה שהוא גזר על הנאשם הוא הוא העונש הנכון והצודק. שום אדם אינו יכול להעז ולחשוב שהוא יודע יותר טוב. מכאן מתחילה הפגיעה בשלטון החוק! לאף לא אחד אסור להעז ולומר, מלבד בית המשפט לערעורים, השופט דלמטה טעה בשיקול דעתו. גם לנשיא אסור לומר את זה. נשיא כמו עיתונאי, כמו כל אדם מן הציבור, יוצא מהנחה שהשופט צדק, שהעונש שהוטל על הנאשם הוא העונש הנכון.

אלא מה, יש לנשיא סמכות החסד. אף על פי שמגיע לו עונש פלוני, אף על פי שהשופט צדק בהטילו עליך עונש פלוני, אני, לפנים משורת הדין, ומתוך הרחמים שבלבי, שולח אותך הביתה. על חסד זה, על רחמים אלו, אי אפשר להתווכח, מטבעו של החסד שהוא אישי, לבבי, לא מוצדק, כמו שכתוב על אלוהים: „וחננתי את אשר אחון, וריחמתי את אשר ארחם." ייתכן שאילו הייתי אני הנשיא, מימי לא הייתי נותן חנינה במקום שהוא נתן. הוא רצה לתת!! וכל מי שניתנה לו חנינה, צריך לשמוח עם שזכה מן ההפקר. זכה מרוחב לבבו של הנשיא. לראות בחסד הזה, האישי כל־כך שערוריה, לומר שהנשיא לא היה צריך לחון אותו – כיצד אפשר לומר כך??

אני שמח עם האשה של האיש הזה, עם הילדים הקטנים שיראו אותו בבית, ויהיה הרוצח והשודד המסוכן ביותר.

הנשיא אינו פועל בחלל ריק. הוא פועל בלחצם של אנשים פוליטיים. יש הפגנות, יש עצומות, יש שרים שנזעקים. יש שניתן לחשוב עליו שכל עיסוקו בממשלה מתמצה בשתדלנות בעניין זה.

התחלתי בזה שהשופטים והשרים הם שני סוגים אנושיים שונים לגמרי. אין ביניהם כל מכנה משותף, חוץ מזה שלשני המינים הללו יש פרצוף של בן־אדם. אני חושב שהתערבות של הרשות המבצעת אצל הנשיא היא בלתי לגיטימית בהחלט. שר המשפטים ממליץ לנשיא לא כחלק מהממשלה. לא ממניעים פוליטיים, אלא ממניעים נשיאותיים, כלומר מתוך מניעי חסד. ברגע שהוא משתמש בסמכותו כמכשיר פוליטי הוא מועל בתפקידו, לא כל שכן מי שאינו שר משפטים. כל העצומות, אסיפות העם למען חנינות אלו ואחרות, אנשים כלל אינם יודעים מה מותר ומה אסור, איפה הגבולות של הטעם הטוב. כשבאים לפני פתחו של ראש הממשלה ועושים שם

„חוץ מוולגריזציה יש גם ברוטליזציה הולכת וגוברת. האלימות משתלטת עלינו גם פיזית, גם מילולית. כל טרוריזם, פנימי או חיצוני לא ידוכא על־ידי טרוריזם נגדי"

הפגנות מפני שראש הממשלה הצליח להשיג את החנינה לאנשי השב"כ ולכן הוא גם יצליח להשיג חנינה לאנשי המחתרת, או לכל מישהו אחר – אין לך וולגריזציה גרועה מזו.

אם כך העיוות הוא במצבו של העם, לא של המשפט...

אולי כן. כי חוץ מהוולגריזציה יש גם ברוטליזציה הולכת וגוברת. האלימות הזו בין בני נוער שמשחקים עם סכינים. האלימות משתלטת עלינו גם פיזית, וגם מילולית, כל הקנאות המיליטנטיות, מכל הצדדים, של אידיאולוגיות ודעות ואמונות שכל אחת מהן היא כבר עילה לצאת למלחמה על בעל הדעה האחרת. בשם אידיאולוגיה שורפים תחנות אוטובוסים ושורפים בתי־כנסת. נכון שהשערוריה של שריפת בתי כנסת גדולה פי כמה של ההתעללות בתחנות אוטובוסים. אבל זה אינו הבדל של מהות אלא של דרגה, שניהם מעידים על ברוטליזציה של חיינו ושניהם כאחד הם סיבה ומסובב. הא בהא תליא! כל טרוריזם, פנימי או חיצוני, לא ידוכא באמצעות טרוריזם נגדי, כל טרוריזם מצד זה או אחר יגרור אחריו טרוריזם נגדי...

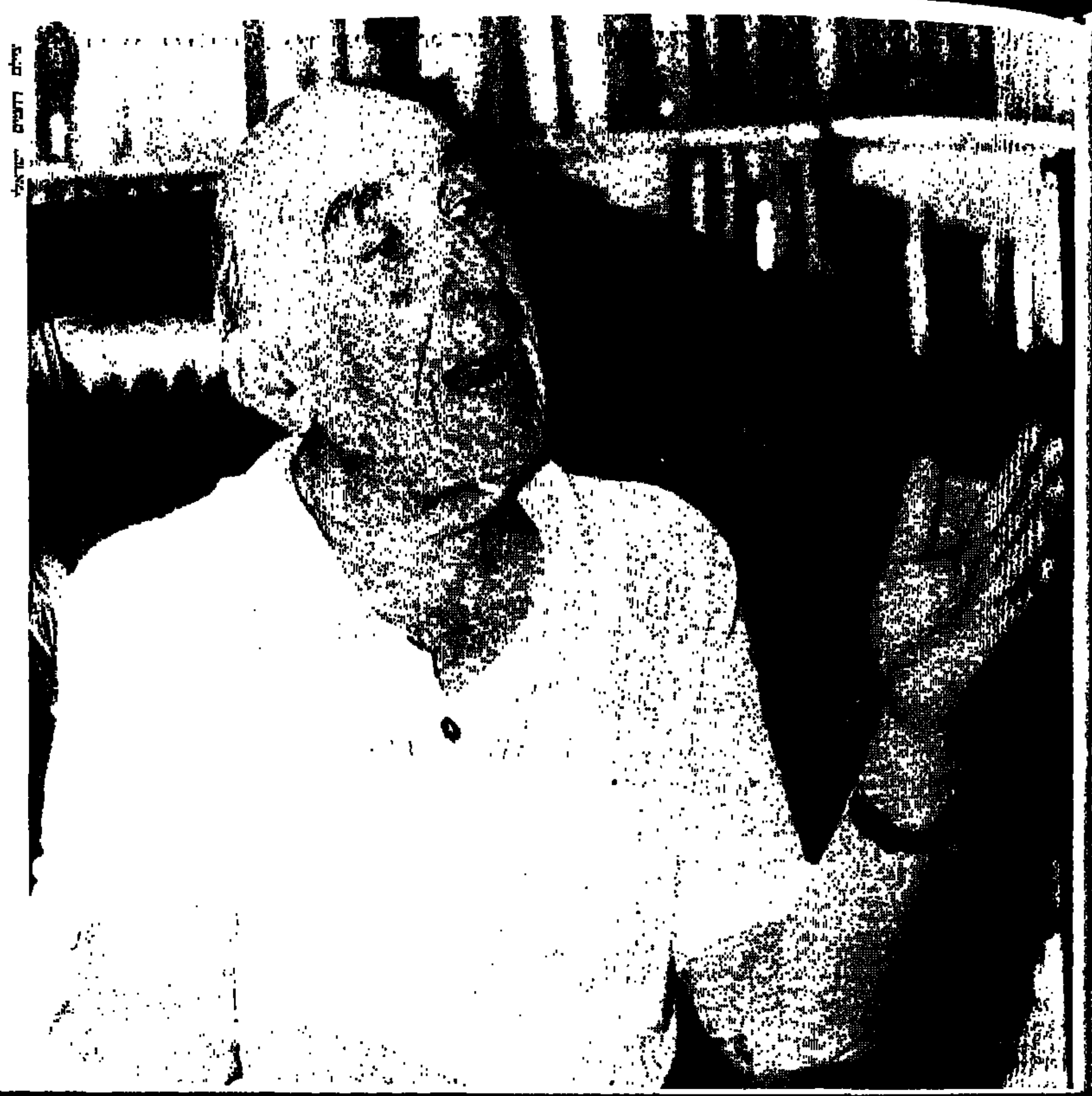

מונופול על אמונות טפלות

שנת תשמ"ו הצטיינה במה שמכנים „מלחמת תרבות". גם התבטאותו של הרב פרץ בעניין המזוזות הפגומות והתבטאויות דומות שנשמעו בכנסת הן חלק משינוי זה ב„מצב האומה"?

כל אחד מאמין במה שהוא יכול להאמין. מה שאני תובע מהעניין, שיתנו לי להאמין באמונות שלי ולא יתבעו ממני להאמין באמונות שלהם ובוודאי שלא מונופול באמונות טפלות. אני תובע זכות קיום, וזכות הבעה, וזכות מצפון, לאמונות שלי שאם הן שוללות אמונות אחרות. ואת זה הם אינם מוכנים לתת לי. ובבחינת „מצב האומה" בעניין זה המצב נעשה, לדידי, קשה מנשוא. המדינה שלנו הולכת ונעשית קנאית יותר ופונדמנטליסטית. אפילו אורתודוקסית זה כבר פחות מדי לומר עליה.

השופט כהן, הרי יותר בתי קולנוע נפתחו בתשמ"ו בשבת מאשר אי־פעם...

אינני מדבר על המעשים אלא על האידיאולוגיה. העובדה שאיש פלוני יכול להביע בפומבי דעות כאלה; טוב, נכתבו כנגד זה מאמרים ראשיים בשניים שלושה עיתונים – לא בכל העיתונים. אבל האיש ברחוב? האיש ברחוב מקבל את זה, הוא לא מתקומם כנגד זה. הדבר הזה שמתפשט אצלנו אינו בדיוק אמונות טפלות, אלא מה ששפינוזה כינה סופרסטיציו. מלחמת התרבות, שכל כך פחדנו ממנה ולמען מניעתה עשינו כל כך הרבה קונססיות – פרצה מזמן. ואנחנו הלא מסרנו את כל השיפוט בענייני נישואין וגירושין לרבנים, אך ורק כדי למנוע מלחמת תרבות.

החטא הקדמון של בן גוריון ומפא"י, לא כן?

גם היום הייתי חוזר על כך שנית, אילו?! יכולתי למנוע בכך מלחמת תרבות. אבל המלחמה הזו היא בעיצומה והיא, מכל בחינה, לא רק האידיאולוגית. גם שריפת תחנות האוטובוסים.

אני מאמין שצריך, ואני לא מדבר על היום, מחר, או בשנה הבאה, אני מדבר על דורות, שצריך להקנות ליהדות תוכן חדש, לחזור לחכמים. שאבות הציונות חלמו עליהם. היהדות ההיסטורית היא רק ההתחלה, מקור ראשוני, שעליו אנחנו צריכים לבנות בניין חדש ועוד לא התחלנו בכך. ואינני מתכוון לשעשו הרפורמים והקונסרבטיבים באמריקה. זאת לא יהדות חדשה, אלא יהדות מתוקנת. אינני רוצה להכניס תיקונים ביהדות העתיקה שאינה דתית. ואינני מתכוון, למשל, לנישואין אזרחיים. אני יכול לתאר לעצמי יהדות חדשה ללא נישואין אזרחיים, ללא נישואין בכלל. יהדות ללא אמונה באל, אלוהי ישראל הוא תופעה היסטורית. אבל לא תופעה דוגמטית...

באחת מהתבטאויותיך אמרת, שבשבילך אלוהי ישראל [illegible]

הוא נגמר הרבה יותר מוקדם. שפינוזה כבר ראה, שאילו היתה תורה משמים לא היה יכול להיות כל־כך הרבה אי־צדק. יתר־על־כן: אם נרצה או לא, אנחנו חייבים למצוא מכנה משותף ליהודים מכל המינים והסוגים, שאינם דתיים ואינם שומרי מצוות. בעבר היה המבחן המאחד קבלת עול מלכות שמים ושמירת מצוות. היום עניין זה הוא סימן היכר של המיעוט ואם איננו רוצים לאבד את רוב מניינו ובניינו של העם בתפוצות ואולי גם כאן בישראל – חייבים לחפש מכנה אחר.

אם רוצים להציל את היהדות צריכים לעשותה טעימה, כלומר מושכת. אם רוצים עלייה – צריכים לעשות את מדינת ישראל מושכת, ואם רוצים יהודים צריכים לעשות את היהדות מושכת. עצם הדת אינה מושכת יותר את הרבים, את הרציונליסטים. ואני מדבר על פילוסופיה, על מוסר, על אתיקה, על אורח חיים.

תשמ"ו הצטיינה בוויכוח בלתי נדלה על אופיה ותיפקודה של העיתונות, ההופכת להיות יותר אגרסיבית וחסרת מעצורים בכל מה שקשור לצנעת הפרט, ושמה ללעג את

„אני יכול לתאר לעצמי יהדות חדשה, ללא נישואין אזרחיים, ללא נישואין כלל. יהדות ללא אמונה באל. אלוהי ישראל הוא תופעה היסטורית לא דוגמטית"

מוסד הפרובציה. לאחרונה הסיקור של משפט [illegible]. הראיון השערורייתי שנערך עם [illegible].

אני אינני מצפה מהעיתונות שתהווה גורם מוסרי. כשאני מחפש אמנות צרופה אני לא צופה בפרסומת, כשאני מחפש קריאה מהנה אני לא קורא עיתון. ואני מודע לכך שהעיתונות מזייפת, ומסלפת, ומשקרת... הם עושים עיתונות. הם לא מתיימרים לעשות מוסר. אם יש לי טענה כנגד העיתונות – זה בעניין אחד בלבד: שהם באמת מאמינים שהם יודעים יותר טוב מכולם. לכן גם אני לא מתפלא שהם נטפלים למסכנה הזו יערי. שהם עושים סנסציה, שהם מנפחים מעבר לכל מידה. גם לא מתפלא שהם מתנשאים להיות מתקני עולם. מתקני עולם במלכות שדי. לא הייתי מגביל את החופש הזה, אבל חופש מחייב שברגע שמישהו מנצל את החופש הזה לרעה – ייתן את הדין. אך מעבר לכך, חוק הצנזורה על סרטים ומחזות הוא בושה וחרפה לדמוקרטיה. יש חוק לשון הרע, ואם אדם מרצונו יפרסם, ובכוונה פלילית יעבור על החוק הזה. הרי הוא צריך לבוא על עונשו ותו לא. הפילוסוף מילטון כבר אמר לפני שלוש־מאות שנה: אין דבר חי יותר מספר אסור.

לאיזו קטגוריה תכניס, השופט כהן, את שכתובו מחדש של אטלס ישראל בנוסח דוד לוי...

על כל הגבלה של חופש הדיבור, ובוודאי על הגבלה של חופש המדע או האמנות – היוונים היו אומרים שזה ברברי. אך על נושא זה אני מעדיף שלא לדבר אתך, כי הרי אתה יודע שיש לי לב חלש.

עמדה ממלכתית למופת

ודו"ח סוויסה, גם הוא אירוע אופייני לתשמ"ו בבחינת – הכלבים נובחים והשיירה – מבחינתו של שר המשטרה – תמשיך לעבור?

אני חייב לדבר בקשר לכך על מוסר עבודה. לעיתים נראה לי שיש לנו בשירות הציבור רק בטלנים ואגואיסטים. אני לא רוצה להיות עם־סגולה, אבל כדי לבנות איזה דבר אני צריך ידיים עובדות. או איך זה ייתכן שעשרות מכתבים, כפי שאני שומע באותו דו"ח, נשארו מונחים על שולחנו של הנציב שבועות וחודשים ואיש לא טרח לפתוח אותם... אני מנסה לדמיין איך עובדים במשרדי הממשלה היום. וכשאתה שולח מכתב אתה מקבל תשובה? מישהו קורא אותו?

העניין השני קשור לפרוטקציוניזם, מחלה יהודית עתיקת יומין. יש בעניין זה גם משהו יפה: בן ביתך קודם לבן עירך, ובן עירך קודם לבן מדינתך. במשפט קסטנר, כשהייתי היועץ המשפטי לממשלה, לימדתי על הגישה הזאת סנגוריה נלהבת בהקשר הרבה יותר רחב וגורלי. אך כשנוצרת התנגשות בין הפרוטקציוניזם לממלכתיות, הממלכתיות קודמת. ויש כאן גם עניין משפטי, כי הפרוטקציוניזם מביא לידי אפליה פסולה, וכשיש אפליה פסולה בית המשפט העליון מתערב.

אצל סוויסה חלק גדול מהחריגות היו אפליות פסולות. אבל לעשות מזה דווקא אצל סוויסה קייז ולעבור בשתיקה אצל יותר מעשרים משרדי ממשלה מלמעלה עד למטה, מה שמכנים אצלנו „מינויים פוליטיים" – נראה לי מגוחך. כששר פלוני ממנה את מקורביו למשרות גבוהות וכשכל אחד בממשלה מצביע בעד זה, כי זה מובן מאליו, זה בסדר. אך כשמסכן או לוקח אתו לבית הסוהר איזו ידידה – אז פתאום זה פרוטקציוניזם נורא.

בעניין זה של סוויסה אני מלא הערצה, באותיות של קידוש לבנה, לשר המשטרה על העמדה הממלכתית המובהקת שהוא נקט. קרא את הדו"ח ואמר קבל עם ועדה, שאכן אדון סוויסה נהג שלא כשורה והוא, השר, ידאג לכך שהנציב לא ינהג כך בעתיד, אבל השתכנע שאין בהתנהגות של האדון סוויסה עילה לפיטורין. אין אדם הממונה על פיקודיו בשירות המדינה, בצבא, בכל מקום, – שיכול לנקוט עמדה אנושית יותר, מוסרית יותר, ממלכתית יותר. יש לי, הוא אומר, אמון באיש הזה, ואני לא נוטל ממנו את האמון הזה ואני נותן לו צ'אנס לתקן את דרכיו. אנחנו בשירות המדינה, חייבים להיות מלאכים? אף לא פעם איננו נותנים פרוטקציה?

אני חושב שהצורה בה שר המשטרה עמד כנגד דעת הקהל וכנגד לחץ של חברי הכנסת שהתערבו שלא לפי כל מידה סבירה – כל כולה אומרת כבוד.

זה שמישהו שוכב עם אשת־איש או לא אשת־איש פוסל אותו מלהיות עובד מדינה? למה? אולי. זה פוסל אותו מלהיות רב ראשי אבל גם בזה אינני בטוח.

אחד הוויכוחים המהותיים שהיו בתשמ"ו בתחום החקיקה עסק בעניין פרסום שמות חשודים. הדילמה היסודית שבין הזכות לצנעת הפרט לבין „זכות הציבור לדעת".

עסקתי בשאלה זו עוד בהיותי יועץ משפטי לממשלה. ראיתי כמה פעמים שפרסום שמו של חשוד שהועמד לדין ואחר־כך יצא זכאי. אני אפילו מוכן להרחיק לכת, אפילו יצא חייב – איזה עוול ואסון היה זה לילדיו, למשפחתו. זה פשוט לא יאומן! אין לך נקמנים אכזריים יותר מילדים ומי שלא ראה בסבלו של ילד אשר שכנו בכיתה מתרחק ממנו ואינו מוכן לשבת לידו – לא ראה סבל מימיו. אין שום זכות לציבור לדעת! זכות הציבור לדעת זו המצאה של העיתונות. בשום ספר משפטי לא תמצא זכות כזו. יש זכות הדעה והדיבור והפרסום וחופש העיתונות. וכשאני בא ורוצה להגביל זכותך לכתוב ולפרסם, ולומר מה שיש לך לומר, צריך להיות אינטרס משפטי שקול כנגד כוחו של החוק המתיר פרסום, ודעה ודיבור. הבעיה היא תמיד שאלה של שקילה, של איזון. גם אני גורס, וזו גם הדעה הרווחת במשפט, שהעוול הנעשה למשפחה עם פרסום שמו של החשוד אינו שקול כנגד הפגיעה בחופש העיתונות, הדעה והדיבור.

ברגע שמביאים חשוד לפני שופט להארכת מעצר מביאים אותו בפומבי, שום שופט אינו יושב בסתר. כשמביאים אותו להארכת מעצר אי־אפשר לאסור פרסום שמו, מפני שהשופט קבל עם ועדה. אבל כל זמן שלא הובא לפני שופט, והוא נמצא בתוך כתלי המשטרה, ומשטרה אינה פועלת בפומבי – אני גורס שאינך יכול לפרסם את שמו כפי שאינך יכול לפרסם את שמו כל זמן שהוא יושב בבית. כל עוד הוא בכתלי המשטרה איסור הפרסום מוצדק, כי כאן העוול, שייגרם למשפחתו אינו שקול כנגד חופש הפרסום והדיבור.

באחד הערבים בשבוע שעבר ישבו זה ליד זה שר הביטחון והרמטכ"ל בחדר האוכל הנאה של קיבוץ גבע. חברות הקיבוץ דאגו להגיש לשולחנות קישואים ממולאים, עוף ואורז מתובל בשקדים, בלינצ'ס בדבש. ברמקולים הדהדו שירי הגבעתרון וריינה, מנהלת הלהקה, בירכה. האירוע נערך למען נכי צה"ל, שקיימו בגבע את הכינוס השנתי שלהם. בין קישוא להרמת כוסית יכלו שר הביטחון והרמטכ"ל להביט סביבם: כמאתיים נכים קשים, משותקים, עיוורים, חסרי גפיים, הסבו בחדר האוכל עם בני המשפחה לאירוע חגיגי בעיצומו של שבוע סוער ברצועת הביטחון.

כמה דקות לפני הארוחה החגיגית סיפר לנו חבר הוועד הארצי של ארגון נכי צה"ל, כי ארגונו מונה כ־37 אלף נכים, מהם כ־3,500 שנוספו בעקבות מלחמת לבנון. החישוב, אגב, נכון עד ליציאת צה"ל מלבנון לפני כשנה ורבע. עד לקיץ האחרון נהרגו 9 חיילי צה"ל בפעולות שונות בדרום לבנון, בחלקן פעולות תגובה על פעילות מחבלים, ונפצעו 24 חיילים — כולל התקרית מצפון לרכס ראש הנקרה, בה נהרגו ארבעה מחבלים שביקשו לנחות בנהריה. שני חיילים שבויים בידי ארגון החיזבאללה, ולפי שעה לא נוצר קשר עם אלה המחזיקים בהם ואין מידע חדש שיכול להעיד על גורלם. „מחיר כואב" הגדיר זאת יצחק רבין בפגישה עם ראשי יישובי קו העימות במלון „הצפון" בקרית שמונה, במלאת שנה ליציאת צה"ל מלבנון, אבל הוא הוסיף באותה נשימה: „שום אזרח ישראלי לא נהרג". שני תלמידים מבית ספר רנצינגר מקרית שמונה ותושב מטולה היו סיכום הפציעות של אזרחים ישראלים מאז יצא צה"ל מלבנון, ובעצם מחודש יוני 1982.

בזמן שבילה שר הביטחון עם נכי צה"ל בקיבוץ גבע, החליט, כנראה, לצאת בהצהרות תקיפות.

יום קודם לכן, במהלך ביקור ביקנעם, חרג הרמטכ"ל משה לוי ממנהגו שלא לדבר עם אמצעי התקשורת בנושאים שאינם קשורים למקום ולאירוע שבו הוא נוכח, והתייחס למתרחש כמה עשרות קילומטרים מצפון לעיירת הפיתוח המתחבטת בבעיות תעסוקה.

למחרת, בגבע, שוב בשיחה עם הרמטכ"ל, הפעם שלא למיקרופון, אני אומר לו שההחלטה לדבר על דרום לבנון ויוניפי"ל נפלה על אוזניים קשובות מצפון לאזור הביטחון. מי

בדרך אל הגבול

הצפון מתחסן

מאת גבי זוהר

צילם בועז לניר

שעקב מקרוב אחרי ההתחממות האחרונה בגבול לבנון יודע עד כמה השפיעו ההצהרות התקיפות והחד־משמעיות על הרגעת המצב. גם הרמטכ"ל יודע זאת. הצהרות, אגב, יכולות לגרום גם לתוצאה הפוכה לגמרי. כמעמד זה של נכי צה"ל, אפשר היה לשוב ולשקול איך להכות במחבלים.

מצב זה הזכיר את חסימת חוליית המחבלים מצפון לרכס ראש הנקרה. בנסיון הנפל ההוא של המחבלים לנחות בנהריה נפצעו 12 חיילי צה"ל, ושני חיילים נהרגו. כאשר ארבעת המחבלים לכודים על החוף בתנאי שטח קשים, אפשר היה אולי במעט סבלנות, לרתק אותם באש אל החוף ואחרי תכנון מדוקדק לחסל את החוליה. במקום להסתער על המחבלים עד כדי מגע פיזי עם חיילי צה"ל.

ייתכן שההחלטה לצאת ולהסתפק בהצהרות תקיפות — טקטיקה שהוכיחה עצמה, בדיעבד, בסיוע כמה התקפות מן האוויר על בסיסי ארגונים פלשתינים באזור צידון ודמור — התקבלה בערב ההוא אל נוכח נכי צה"ל החוגגים בגבע.

למחרת, שוב פגשנו ביצחק רבין, הפעם במפגש של ראשי יישובי העימות. שר הביטחון היה במצב רוח מרומם. המפגש בבניין המועצה האזורית גליל עליון התנהל על מי מנוחות. קודם לפגישה עם ראשי יישובי העימות סייר שר הבטחון במוצב באזור עיישיה, בצפון־מזרח רצועת הביטחון. המוצב הזה של חיילי צד"ל נכבש לשעה קלה בידי עשרות מחבלים חברי ארגון החיזבאללה. הם הגיעו למקום עם סולם גבוה והזכירו משהו שבין פעולה צופית מוצלחת לניסיון רומאי לכבוש את מצדה. רבין טיפס על הסולם, לחץ ידיים לחיילי המוצב. „קצין אזור בצד"ל בכה, כשראה את שר הביטחון מגיע למקום", העיד איתן הבר, יועץ התקשורת של רבין, כשביקשתי מעט צבע למאזיני „קול ישראל". עשרות צלמים ואנשי תקשורת מרשתות הטלוויזיה הבינלאומיות צילמו מסיבת עיתונאים מאולתרת עם שר הביטחון של ישראל ושלחו, מתוסכלים, צילומים של תנועות צה"ל לאורך גדר המערכת: באותו שבוע גם צילומים ארכיוניים היו מספיקים. מה שראינו היה חיילים משועממים התופסים רחצה ליד הגדר הטובה — כשיאה של פעילות מונעת להמשך התקפות חיזבאללה ואיומיהם על צד"ל. בסוף היום עזבו רוב אנשי התקשורת הבינ"ל את מלונות מטולה, בעיקר את מלון הארזים המרוויח את „השנתית" שלו בכל שבוע של כוננות מסוג זה. מלחמה מזה לא תצא להם.

את הערב עשה שר הביטחון במלון דן כרמל בחיפה עם חוג ידידי בית החולים רמב"ם שחתרים לשנה הבאה — עוד ציר

חשוב בציר דרום לבנון, שמפגיש חיילי צה"ל וצד"ל, אנשי יוניפי"ל ומחבלים שנתפסו מצועים. המעגל נסגר.

קרית שמונה — עדיין סמל

בשבוע שעבר, גם לצורך כתבה זאת עליתי לשבתו של פרופסור עורן ראש עיריית קרית שמונה. לא קבענו תור ולא הודענו מראש. ראשי היישובים בצפון מייחסים חשיבות למפגש עם נציגי התקשורת, ונוצרו יחסי קרבה, שאין להם דוגמה במקומות אחרים. נכון, לעתים זה מפריע לעיתונות צרופה, אבל אלה כללי המשחק בצפון ואיש אינו מעז להפר אותם לפי שעה.

פרופסור עורן יושב מתחת לפרס והרצוג, בצד איור גדול של חוזה המדינה. על המדף לצדו, כמו בהרבה לשכות של ראשי עיריות ומועצות בצפון — עשרות דגלים, סמלים, מזכרות מקהילות יהודיות, ארגוני התנדבות, יחידות צה"ל. אצל פרופסור יש גם תמונות גדולות בצבע של בית"ר קרית שמונה, וכדורגל ריק מאוויר, מעוטר בחתימות של שחקני הקבוצה. פרופסור עורן, איש הליכוד, מעיד על היחסים הטובים בין תושבי עירו לבין חברי הקיבוצים באזור. אין כאן זכר לנהרות השנאה ששצפו כאן בבחירות של 1977. „אחרי שנבחרתי" הוא מעיד בגאווה, „ביקשתי ללכת לקיבוצים, להיפגש, לשמוע ולהשמיע". בתחילה היתה הסתייגות, היום היומן שלו עמוס לעייפה בפגישות עם חוגים שונים בקיבוצי הגליל העליון, לתהליך זה גרמה הכימיה שנוצרה בין עורן לאברהם ברושי.

פרופסור עורן מדבר בסיפוק עצום על תוצאות מלחמת לבנון ועל השקט הנמשך שנה וחצי, למעט כמה טילי קטיושה, ובעיקר הטיל שפגע בבית הספר רנצינגר: „מאז שאני ילד בעיר הזאת," הוא אומר, אני לא זוכר מצב כמו היום: בתי קפה נפתחו כמו פטריות אחרי הגשם, בילויים עד שעות לילה מאוחרות, מחירי הדירות האמירו עד כדי 40 אלף דולר לדירה בת ארבעה חדרים, עשרות משקיעים ויזמים מחזרים על פתחי התעשייה בעיר, ואפילו מתכננים להקים ,שדה תעופה." אבל, מעיד פרופסור בכנות, יש גם עזיבה ונטישה של משפחות: עייפות החומר, קושי לעמוד שנים רבות במתח הביטחוני, ובעיקר בעיות כלכליות. לחלופין, יש משפחות שהצליחו, אמנם, להגיע לביסוס כלכלי בקריה אך הן רוצות לחיות את שארית ימיהן במרכז הארץ. פרופסור מצר על מחסור במקומות תעסוקה, על אף ה„בום התעשייתי", יש היום אפשרות לקלוט בין 400 ל־800 משפחות בקרית שמונה, אבל מחסור במקומות תעסוקה מרתיע משפחות ממרכז הארץ להגיע לעיר, וחמור מכך — חיילים משוחררים ובוגרי אוניברסיטאות שנולדו בקריה מעדיפים

למצוא את אושרם במקומות אחרים. השקט הביטחוני, אומר פרופסר, הוא החמצן הכלכלי שלנו, אבל עם שקט ביטחוני לא נוספים מקומות עבודה בשירות התעסוקה.

קרית שמונה עדיין סמל. פגז קטיושה שנחת ביום העצמאות האחרון במטולה לא מכה אותם גלים כמו פגז המרחיק עד תשעה־עשרה קילומטרים דרומה. תיאטרון חיפה ותיאטרון הבימה יחד עם אמנות לעם, גילו את הסמל הזה, ופעם בשנה הם מביאים את שחקני התיאטרון לעיר ולאזור. גם קול ישראל גילה את העיר בשנה שעברה והקים אולפן מיוחד ששידר ברשת ג' וברשת ב' תכניות בידור ויומני חדשות במשך ארבעה ימים רצופים. בשבוע שעבר היה עוד אירוע יוצא דופן בבית אדלשטיין, המרכז התרבותי של הקריה. סופרים ומשוררים חברי קיבוצים, רובם חברי ארגון הסופרים של הקיבוץ הארצי, קיימו ערב יצירה, שבו קראו המשוררים והסופרים מיצירותיהם. האולם היה מלא מפה לפה בתושבי העיר. וגם זה מעיד על הפנים האחרות של קרית שמונה.

יושבים על המזוודות

בחודשיים האחרונים נחתו קרוב לחמישים טילי קטיושה לאורך הגבול הצפוני של ישראל. מקצת הקטיושות נפלו ברצועת הביטחון סמוך ליישובי הצפון והיתר בשטחנו. בניגוד לעבר, והודות לרצועת הביטחון היוצרת חיץ של כמה קילומטרים, הירי הוא מאולתר ובלתי מכוון, אין נפגעים באוכלוסיה האזרחית וכמעט אין נזקים. אבל ההטרדה הפסיכולוגית קיימת, החרדה מקננת בלב האנשים. ד"ר מולי להר, מנהל המרכז לשעת חירום בצפון הממוקם בקרית שמונה אומר כי המתח הבטחוני המתמשך עושה את שלו. לפני מלחמת לבנון היתה חרדה מוחשית עמוקה, וכשליש מתושבי הצפון „ישבו על המזוודות". הפסיכולוג, ד"ר מולי להר, קורא להם „בלתי מחליטים". כעשרים אחוז מהתושבים הצהירו בממוצע כי יעזבו את הצפון אם ישובו על עצמם אירועי יוני '81, ורק כארבעים אחוזים הצהירו חד־משמעית כי יהיה אשר יהיה הם יישארו ולא ינטשו את היישובים.

כשנה לאחר מלחמת לבנון ובעקבות הרגיעה שהושגה היתה התייצבות בכל הנוגע לעזיבת אוכלוסיה את הצפון והחלה תופעה של נהירת תושבים חזרה ליישובים. התחושה היתה, אומר ד"ר להר, שהשקט שהושג בצפון ישרור זמן רב. הדוגמה הבולטת לכך: חידוש בניית בתים חדשים והקמת גגות רעפים. תופעה שלא היתה ידועה ומקובלת ב„עידן הקטיושות". איש לא רצה להשקיע כסף בגג רעפים אדום, שעלול להיהרס בשל

המונית, שרוף לצפון, ורעייתו הטורייה

קטיושה אחת. השלב הבא של היציאה מהטראומה של ימי הקטיושות לפני מלחמת לבנון היו הבילויים הליליים בישובים מחוץ להם. הגלגל כמעט התהפך לפני שנה וחצי, לאחר החלטת הממשלה על יציאת צה"ל מלבנון. התחושה היתה, אומר ד"ר להר, שרימו את תושבי הצפון ושוב יחזרו ימי יוני '81. המתח והחרדה חזרו ללבבות התושבים ובאו לידי ביטוי בשיחות עם הורים וילדים לאורך כל גבול הצפון. נראה, אומר מולי להר, שהמצב יהיה אף גרוע יותר מן התקופה שלפני כניסת צה"ל ללבנון.

יחד עם חוסר הבהירות לגבי השקט בצפון נוסף אלמנט כלכלי, בעיקר במושבי ההר ובקרית שמונה. החוסן האזרחי, אומר ד"ר להר, מורכב משלושה מרכיבים — חוסן כלכלי, חוסן ביטחוני שעיקרו הרגשת שייכות ותמיכה הדדית, וחוסן של התושבים. אם מרכיבים אלה חלשים ובלתי יציבים, נחלש רצונם לחזור. שאפילו ראשי יישובים החלו לדבר בלשון כזאת. הצלחת ונוסחת של רצועת הביטחון והשקט היחסי שזו הביאה לצפון, בהמשך לשקט בתקופת מלחמת לבנון — הורידו פחות או יותר את מרכיב הביטחון מסדר היום הציבורי. אך הותירו בעינם את שני המרכיבים האחרים. אך גם במצב של שקט בטחוני־יחסי, ראה ד"ר מולי להר סכנה. השקט הזה גרם לנמנום כללי

וקורא ליישם מיד המלצות רבות בעניינים אלה, עליהן המליצה ועדה מיוחדת שמינה ראש הממשלה לאחר יציאת צה"ל מלבנון. מולי להר סבור שההמלצות להגברת אנשי חינוך, עובדים קהילתיים ופסיכולוגים, יחד עם המלצות בתחומי בריאות וכלכלה לא מומשו.

בדרך כלל, רוב האוכלוסיה בצפון הסתגלה למצב הקיומי שבו היא חיה, אומר מולי להר, אבל עדיין נותרה אוכלוסיה קטנה, אשר כל אירוע ביטחוני — אפילו מרוחק פיזית ממקום ישיבתה — מעורר בה מחדש חוויות קשות מן העבר. הם מתנהגים אז כאילו האיום שימי יוני '81 יחזרו התממש, הם אינם ישנים בלילות, תאבונם פוחת, כל ערב מלווה בפולחן של הכנות לקראת נפילת קטיושות, כל סדר החיים משתבש. זו הקבוצה, אומר ד"ר להר, שבשעת לחץ אמיתית יכולה לסכן את רוב האוכלוסיה, שכן יש נטיה בקרב ציבור להידבק בפחד והיסטריה במצבים קשים, ונדמה שאין נותנים את הדעת לסוגיה הזאת בדרג הממלכתי. בשבועיים האחרונים נפלו עשרות טילי קטיושה בגליל, הוא מזכיר, ואין מדובר בהפגזה אקראית. לי נראה שהמערכת בכלל אינה פועלת למקרה שהתקפות הקטיושות יימשכו. אם יהיו תוצאות קשות יופנה עיקר הזעם של האוכלוסיה כלפי הממשלה והרשויות, על כך שלא עשו די ולא הכינו אותה למצב זה. היום יש די איתותים בקטיושות

במערכות האחרות, בעיקר בתחומי הסער הקהילתי והנפשי, המערכות החברתיות והכלכליות. ההרגשה כיום היא, שאם תהיה החרפה מחודשת במצב הביטחוני, כפי שהיינו עדים לו בחודש האחרון, תעלינה במלוא חריפותן ועצמתן הבעיות הקיומיות של תושבי יישובי הצפון. אחת התוצאות לכך: תושבים רבים יעשו שיקול מהיר ויכריעו נגד ישיבה לאורך גבול הצפון. כבר היום נוטשים תושבים את היישובים מסיבה כלכלית. קטיושות עלולות לזרז את הנטישה, מזהיר מולי להר,

[illegible] עוה, נחוץ, כדי להעיר את המערכות!

לא יחליפו את מרגליות בדיזנגוף

לפני כחודש, בין קאמרון, מצרים, ארה"ב ועפולה, הגיע שמעון פרס למושב מרגליות. מושב מרגליות, מעל קרית שמונה, מתחת למשגב עם ומנרה. עולי פרס וכורדיסטאן. אחרי

במרגליות: אפשר שוב לחייך

סיור חסוי מעיתונאים בדרום לבנון הסב פרס לשולחן עמוס כל טוב ואפרסקים מתוצרת המושב, בחדר המזכירות הקטן של מושב מרגליות. באופן פרדוקסלי משהו, מושב מרגליות הוא אחד משישה מושבים בודדים מתוך 48 מושבים בארגון מושבי הגליל, שלא נקלעו לחובות מעיקים ומצוקה כלכלית. פרדוקסלי, משום שערב מלחמת לבנון סגרו חברי המושב לכמה ימים את שער המושב, מאותן סיבות בדיוק שהיום מאיימות על חיסול מושבי ההר לאורך גבול הצפון. אנחנו, מסביר משה צחור מזכיר מרגליות, לא קנינו מכוניות מפוארות, לא נסענו לחוץ לארץ, לא השקענו במותרות, אנחנו למדנו אז את הלקח הכלכלי. אלא שעכשיו, בגלל שאין הסדר מוסכם בין הממשלה, הסוכנות וארגון מושבי הגליל (המנוהל כמה חודשים בידי ועדה קרואה) לא משחררים כספים לששת המושבים שלא נקלעו למצוקה כלכלית, ובולמים את אפשרויות הפיתוח ופריצת המצוקה הכלכלית. במרגליות זועמים באוזני ראש הממשלה, על כך ששמים את כל הביצים בסל אחד ואין מגלים פתיחות ומשחררים את ששת המושבים מעולם וגורלם של מושבי ההר האחרים.

שמעון פרס שומע את הדברים אבל אינו מבטיח דבר. בערב הוא יחגוג במושב אחר, רמות נפתלי, את חתונת בתו של רענן נעים, חתונה שאינה מעידה דווקא על מצוקה כלכלית של המושבים. שלום רובין, ראש המועצה האזורית מבואות חרמון, מבקש להקלות לטובה מושבים שיש להם מאזן כספי חיובי. יעקב יעקב יאמר לי מאוחר יותר, כי כמה חברי ראשי ועדים במושבי ההר התפטרו מתפקידם לאחר שהגיעו למסקנה כי אין סיכוי לצאת מן המצב הזה.

איך נוצר המצב הזה, על כך נכתבו תלי תלים של מלים, גם ב„חותם". כרגע יש חוב של 105 מיליון דולר ואין הסדר שיביא לפתרון המשבר הקשה. הממשלה העבירה חמישה מיליון דולר, שנחטפו מיד לכיסוי גרעונות וחובות, ויבטיחו אספקת מזון לעופות. וזה בעצם כמעט הכל. גם פתרונות למושבים המצליחים, הממתינים בקוצר רוח להפשרת כספים ולהסדרים נפרדים אתם — לא נמצאו לפי שעה. בחדר הקטן במזכירות מרגליות מתייחס רה"מ למצרים, להסדר השלום, לדרום לבנון, לאפריקה, בחוץ ממתינים ילדי מרגליות עם דגלים ומצלמות אינסטמטיק — לתפוס צילום לפי הרוטציה.

שבועיים מאוחר יותר אני שוב במרגליות. צהריים, המושב כמרמעולה, חוץ ממשפחה אחת שלוכדת תרנגולות מטילות שהגיע תורן לשחיטה. אב, שני ילדים, אוספים את התרנגולות לתוך כלובים. ואחר כך יביאו אותן לשוק בקרית שמונה. הם כועסים עלינו. בעיקר אחרי שבועז, הצלם, מבקש להנציח את לול התרנגולות המשפחתי, רק את הידיים האוחזות ברגלי תרנגולות, מתחנן בועז למעמד צילומי כלשהו. שום דבר.

ביציאה ממרגליות שלח לנו הגורל את משפחת מרינג'ר, רחל, אם המשפחה לוגמת תה. שבעה ילדים, לול, מטע אפרסקים, ואין לה מלים טובות — חוץ ממזג האוויר — על המציאות הכלכלית של המושב. בעלה יוצא כורדיסטן, מה שעושה מהמשפחה מיזוג גלויות מקומי. על המרפסת קערה

המשך בעמוד הבא

מלאה באלפי פגרים של זבובים. רעל מיוחד מושך אליו את הזבובים, ואלה טובעים בה ומסביב לה. משפחה מסבירת פנים מאוד. עוסקים בניכוש עשבים בגינה, תה, ומחכים לרדת החשיכה. בלילה הולכים כאן עם מעילי דובון. מפחדים, אלא מה. מי שיספר לך אחרת לא אומר אמת, טוענים בני המשפחה. בבית הזה פגע טיל קטיושה פגיעה ישירה לפני כמה שנים, ובהזדמנות אחרת מלכדו מחבלים את המחסן בחומרי נפץ. בנס לא נהרגו ולא נפצעו. עופר שמע בבוקר את רפאל איתן בעימות עם אלעזר גרנות ביומן הבוקר של קול ישראל על המתיחות בדרום לבנון. „רפול" בעד ישיבה על גשרי הליטני. גם עופר. יחזרו לשם, הוא קובע בפסקנות אדישה משהו. אנחנו מבקשים לשמוע על המצב הכלכלי, על תנובת האפרסקים ("דלה מאוד בגלל האדמה ההררית"), על הביצים („המכסות הורסות כל חלקה טובה"), על המצב החברתי במושב („יבש, לא עושים כלום, אפילו את ההרקדה הפסיקו בגלל בעיות תקציב"), אתם שואלים תמיד אותן שאלות ואנחנו נותנים תמיד את אותן תשובות, מצטט עופר את הגשש וסוגר את הדיאלוג. בועז מתעקש על סדרת תמונות משפחתיות ליד הלול, ומאלץ את רחל טובת הלב לעלות למעלה, ולהוציא מן הלול את שלום, בעלה, לתוך התמונה. אנשים נחמדים, טובי לב, לא מוכנים להחליף את מרגליות בדיזנגוף בעד שום הון שבעולם.

קטיושות בשידור חי

אצל מנחם הורוביץ בקרית שמונה. יותר נכון אצל תחיה ומנחם הורוביץ. הורוביץ יצר אגדות רבות בכל מה שקשור לתקשורת בצפון. הוא אחראי, בין השאר, למכשפה מרובב, למים הקדושים שפרצו מהקבר של הצדקת שמחה כהן בבית העלמין בצפת, לפרות בחדר המיון בבית החולים בצפת, לעלייה או לירידה של מפלס מי הכנרת, לשלג הראשון בחרמון. בדרך־כלל הוא עובד עבור גלי צה"ל, הארץ, חדשות, ג'רוסלם פוסט, הצופה, סוכנויות זרות. צבי רימון, מי שהמציא את הטלפון האדום בגלי צה"ל אמר לי פעם שהוא המציא את הורוביץ. רשם עליו פטנט. אם לא צבי רימון, מישהו אחר היה חייב להמציא את מנחם הורוביץ. העיתונאי הצפוני ביותר בישראל. אחרים נמצאים בצפת, בטבריה, בכרמיאל, בחיפה. הורוביץ ישב בתקופות הקשות ביותר לפני מלחמת לבנון ודיווח על נפילת קטיושות בשידור חי. הקטיושות התפוצצו מחוץ לחלון בדירה השכורה שלו בקרית שמונה. החלום שלו, והוא צירף לכך את תחיה, קצינה במודיעין המשטרה שעברה מירושלים לדירה בקרית שמונה, לבנות בית ברמת נפתלי, שישקיף על עמק החולה. נוף מטמטם.

להורוביץ שלושה־ארבעה טלפונים, כולל טלפון אלחוטי במכונית שלו. האגדות מספרות, שהוא נהג לדווח ליחידות צה"ל מתי והיכן נפלו קטיושות, ולפי זה הוציא מאוחר יותר דובר צה"ל הודעות לעיתונות. הורוביץ לא מכחיש. מנחם נחשב לרוח החיה והמובילה של תא כתבי הצפון, שאף הוא שווה אופרה נפרדת. התא הזה ספג מכות קשות עם עזיבתם של חיים הכט (קול ישראל — שליחות בארה"ב) ומנחם רהט (מעריב, כתב לענייני מפלגות), אבל מנחם איחה את הקרעים וליכד את השורות מחדש. הוא ארגן מסיבות לאלוף אורי אור שפרש ולמפקד צד"ל דני רוטשילד שעזב. בחתונה שלו ושל תחיה במלון פלאזה היו כולם: יצחק שמיר (אמו של מנחם היא ה„סליקרית" הראשונה של לח"י), לובה אליאב, מפקד צד"ל, אלוף פיקוד צפון, ראשי מועצות, מפקדי משטרה וצבא, מנהלי וסגני־מנהלי מוסדות ציבור וכתבי חולים. היו עוד כמה מאות. הורוביץ, אני מודה, הוא גם קולגה וגם חבר. תחיה עשתה לו סדר בבית והפכה את הבית מחמ"ל (חדר מלחמה) לבית משפחתי חם ונעים.

אני גר בקרית שמונה, הוא אומר לי בקצב הכתבה, בגלל מניעים ציוניים. אני מאמין שציוני הוא אדם שגר בתל־אביב, אידיאליסט הוא אדם המתגורר בבני ברק, אבל למי שיש שכל בקדקודו רצוי שיברח מהתופת התל־אביבית ויבוא לצפון, רצוי לקרית שמונה. ילד טוב בני עקיבא, מנחם הורוביץ, המחלק שכנות הדוקה עם קומונה של השומר הצעיר. הי"גמלים לא שכחו להכניס לבית שלו עציץ ענק מתנת חתונה. הורוביץ לא עוסק בספקולציות מה יהיה בדרום לבנון או בגבול הצפון. לדידו, יהיה מה שיהיה, העיקר שתהיה פרנסה. ואם חס וחלילה לא תיפולנה קטיושות, ולא ייהרגו חיילים, צרפתים בכח יוניפי"ל, ולא יהיו עימותים בין צד"ל וצה"ל לחיזבאללה ואמל, תמיד תימצא פרה טועה בין צפת לראש פינה שתיפול על גג מכונית ותפתח את יומן הבוקר בגלי צה"ל. חבר אמיתי.

עם או בלי יוניפי"ל

כוס קפה חזק ומיץ תפוזים צונן מפריד ביני לבין טימור גוקסל, דובר יוניפי"ל, במצפור של ראש הנקרה. מעבר ראש הנקרה שקט, משועמם, תיירים וישראלים ממרכז הארץ באים, מצטלמים ליד שלט „עצור גבול לפניך", יורדים ברכבל לנקרות. אלכס, קצין המשטרה הנצחי, הדובר כמה וכמה שפות, תמיד מסודר טיפ־טופ, לוגם כוס קפה ומארח אותי עד לפגישה עם דובר כוח האו"ם בדרום לבנון. שנים, אולי עשרים וחמש, אלכס הוא קצין משטרת ישראל במעבר הגבול בראש הנקרה. אלכס שווה אופרה נפרדת ל„חותם", לא בהזדמנות הזאת. מסוף הגבול בראש הנקרה ידע שכלולים ושיפורים עצומים מאז מלחמת לבנון. המסוף משמש מעבר ללבנונים, לקשרי מסחר, לאנשי האו"ם ולחיילי צה"ל הנאלצים כל כמה שנים לעבור את הגבול ולעשות סדר חדש בלבנון. לא הרחק משם התנהל הקרב הלילי עם ארבעת המחבלים, שחברו להתאבך על אדמת ישראל ועשו זאת בכדורים ישראליים על שטח ההפקר. בזמן השיחה עם טימור אני מביט לעבר הנוף הנפלא הזה, שאי אפשר לעולם לשבוע ממנו. חופי בצת ואכזיב, מישור החוף, הנקרות.

טימור גוקסל [illegible] דובר יוניפי"ל תורכי, בנו של דיפלומט תורכי. טימור מתגורר ברחוב בלפור בנהריה, לא הרחק מתפית שהותקף בידי מחבלים בראשית שנות השבעים. כמוהו, רבים מקציני יוניפי"ל מתגוררים בנהריה ומפרנסים הרבה מאוד בעלי בתים. ביוניפי"ל דואגים לא רק לפרנסתם של בעלי הבתים בנהריה, אלא גם לבעלי חנויות המכולת, אבזרי הצילום והספורט, בתי המלון ובתי הקפה והשעשועים, מפעלי המזון וספקי השירותים השונים, וכמובן למקצוע העתיק ביותר בעולם. יציאת כוח יוניפי"ל מדרום לבנון תנחית מכה קשה על המרקם הכלכלי של נהריה. טימור גוקסל שועל ערמומי בכל הקשור לדוברות, מצליח להעלות את לחץ הדם לגורמי צה"ל בפיקוד הצפון. הוא בעל ניסיון רב ברזי דרום לבנון ותהפוכותיו, בעל קשרים ענפים כאן ושם, מיטיב להכיר את המנטליות, השיגיונות והדרישות של כל צד המעורב בפאזל ישראל־דרום לבנון, יודע לספק את דרישות התקשורת. כפי שהיה לפני יוני 82', כך גם היום משמש טימור גוקסל כצינור תקשורת כמעט בלעדי למתרחש בדרום לבנון ואף מעבר לאזור השליטה של יוניפי"ל.

לא פעם אני מתארח בדירתו בנהריה, מתעדכן על כוס בירה צוננת, ומבקש מטימור הערכות. האיש, שלעולם אינו מחמיץ דיג ביום שבת בבוקר, מוכן לדבר על הכל חוץ מעתידו של האזור מצפון לגבול הבינלאומי. גם ניסיונו הרב והכרותו המעמיקה את האזור אינם נותנים לו ליפול בפח של פרשנות על הצפוי בדרום לבנון. יחד עם זה הוא מייצג נאמנה ובדיפלומטיות את כוח האו"ם שעליו הוא מופקד. באופן רשמי הוא משוכנע בנחיצות יוניפי"ל בדרום לבנון. באותה נחיצות, אגב, היה דבק גם אם האו"ם היה ממנה אותו כדובר כוח מיוחד על גבול שוויץ־איטליה. נכס, מה יש לדבר, לחובשי הכומתות התכולות ולנו, העיתונאים.

ביוניפי"ל ממשיכים לדבוק בדעה המחייבת את שינוי הפריסה, והערכות על הגבול הבינלאומי. הדברים הללו הגיעו אלי יום אחד על קלטת, בקולו של מפקד יוניפי"ל גוסטב הקלונד, ממסיבת עיתונאים בצור. את הקלטת הביאה כתבת המחלקה האנגלית של קול ישראל שנכחה במסיבת העיתונאים, וזכתה לראיין באותו מעמד את מפקד ארגון אמל בדרום לבנון דאוד דאוד. מפקד יוניפי"ל מחפש דימוי קרבי יותר, ומאשים את המגרט הנוכחי ואת ישראל בכבילת ידי חיילי האו"ם מלערוב לביטחונם של תושבי דרום לבנון. בישראל כבר לעגו לכך. למפקד צד"ל, הגנרל אנטואן לחד, היה מסר ברור, גם כמי שנחשב בר־פלוגתא רציני לכוח האו"ם: אסור שיוניפי"ל ייסוג תחת לחץ הטרור. נסיגה כזאת תגדיל את לחץ קבוצות הטרור על צד"ל ותגביר את המהומה בדרום לבנון. גם אם יוניפי"ל אינו נחוץ בדרום לבנון, אסור לו לעזוב את האזור בלחץ טרוריסטי.

יש משהו בדברי הגנרל, אבל לך תסביר זאת לחייל מנפאל, שנורה מטווח־קצר בפניו בשעה שהוא מגיש מימייה לשני תושבים לבנונים „תמימים".

מלת המפתח – הישרדות

אנטואן לחד, גנרל שאינו עונד דרגות ומסתפק במדים ירוקים פשוטים. באירועים חגיגיים הוא מעדיף חליפה לבנה ומגפיים לבנים. גנראל אלגנט, לעולם אריב ונינוח, אבל משהו בתווי פניו הנוקשים, הקשוחים, מסגיר את היותו קצין וחייל בלבנון. מלת המפתח במציאות הלבנונית היא הישרדות. הגנרל לחד ו־2,500 מחייליו עשו דוקטורט על המלה הזאת. מאז יצא צה"ל מלבנון נהרגו 76 חיילי צד"ל על שמירת גבול הצפון ורצועת הביטחון. נסיונות הכיבוש האחרונים של אנשי החיזבאללה, מחוזקים באנשי אמל, חברי ארגונים פלשתינים, בגיבוי סורי ואירני נתנו תחושה של „הכושי עושה את שלו אבל יישאר לבד". הביקור של רבין במוצב צד"ל בעיישיה הוכיח זאת. לחד, בנימה הרואית, אמר השבוע במסיבת עיתונאים במטולה, כי הסיוע שנתנה ישראל במשבר הנוכחי היה מוגבל, אבל גם כך הגנרל יודע היטב מי מורח את החמאה על הלחם שלו. כתבים זרים ניסו להטריד את אנטואן לחד בקשר לכלא באל חייאם. צד"ל מחזיק שם עצורים, חברי ארגונים שונים, החשודים בפעילות טרור או כאלה שנתפסו במהלך פעולות כגון הטמנת מטעני צד, הפעלת קטיושות, ירי ממארב, הסתה, ניסיון להפעיל מכוניות תופת ועוד כהנה וכהנה פעולות ברפרטואר הטרור האינסופי בלבנון. לחד אינו מתלהב להראות לכתבים הזרים ולארגון הצלב האדום את הכלא הזה. הוא טוען כי הוא מאפשר ביקורי קרובים, אינו מענה עצורים, ואין סיבה שהוא יפתח את שערי הכלא אם לא עושים זאת במקומות אחרים בלבנון. אלה חוקי המשחק בלבנון, הוא מבהיר לכתבים מהולנד, ארה"ב וצרפת, המגישים לו בקשות כתובות לבקר באל־חייאם. כשמושג המפתח בלבנון הוא הישרדות, קשה לצפות לכללי משחק הוגנים. אפשר למצוא זאת בסיפור של מוחמד אל־מסרי, שיעי שנלכד בשנה שעברה לאחר שהתחרט ברגע האחרון ונמנע מלהפעיל מכונית תופת במחסום שברצועת הביטחון. הוא סיפר לחוקריו כי שיטו בו והבטיחו לו כי לא ייפגע בהתפוצצות. הם פשוט רימו אותנו כשהבטיחו שהמטען יתפוצץ רק 10 דקות לאחר הפעלת מכונית הנפץ, סיפר השיעי מבעל בק. דברים דומים סיפר נאסר חרפן, שנשא 50 ק"ג חומר נפץ על גבו יחד עם כמה מחבריו, בשעה שהלכו לפוצץ את תחנת הרדיו „קול התקווה". חרפן נותר בחיים וסיפר כי חברי החוליה קיבלו סמי מרץ וסמים אחרים כדי להתגבר על פחדיהם.

גם סמים הוא שם המשחק בלבנון. מאז מלחמת לבנון ואחריה עברו מאות טונות של חשיש את הגבול לתוך ישראל והקימו רשתות מסחר בחשיש והרואין, משותפות לישראלים וללבנונים. השיטות להברחה מגוונות; החל במיכלי דלק כפולים, שקים המושלכים מעבר לגדר, הרואין מותך בתמונות המתארות פסוקים מן הקוראן, ולאחרונה, שלוש נשים מהכפר רמייש שהבריחו בבגדיהן התחתונים כ־6,000 מנות הרואין. בפרשה נעצרו שמונה ישראלים מסחנין ונצרת. הסמים מושכים גורמים פליליים רבים לצפון ומלווים את המלחמה האמיתית בנופך פלילי; המעסיק את בלשי משטרת מרחב הגליל בשעות נוספות. הסמים הם חלק מהווי של רצועת הביטחון, כדרך השבע הם עולים היום למעמד משנה בגלל העסק הביטחוני.

הסנדלר, הקיבוץ, האסון

מאת אהוד דור

צילם בועז לניר

מאיר וינרד, ניצול שואה. כארבעי[ם] שנה היה סנדלר בעין־החורש. ע[ל] לפי התקן, בן־בית לפי החחושה. בתו ושלוש נכדותיו נהרגו בתאונ[ה] קטלנית. רופא ידיד: „אין ברירה, תצטרך להתגבר". הקיבוץ עומד אתו „כתף מול כתף". מאיר החל[יט] לחזור לעבודה. קשה, קשה מאוד

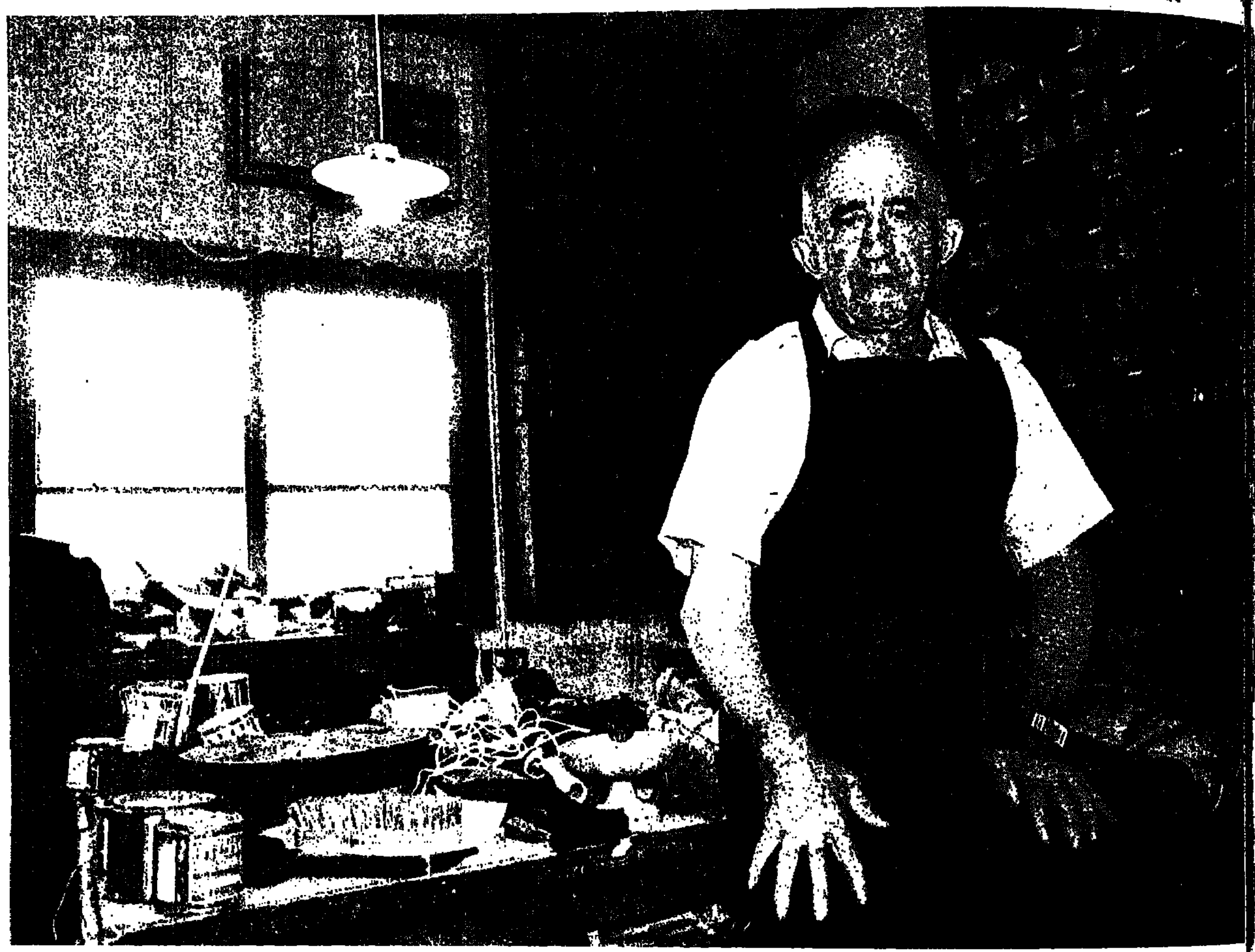

„מאיר, יש לך נעלי עבודה שה[...] ארבעים ושתיים. עם ברא[...] מלפנים, בשביל הבן שליד [...] חברת עין החורש אל מאיר ו[...] — הסנדלר השכיר של הקי[...]

מאיר קם, מתיר חבל מצרור של קופסאות נעליים ומציע [...] את הזוג המתאים. רושם בפנקס הקרוע [...] וחוזר ומתיישב על שרפרף הסנדלרים שלו, [...] של עור.

לפני מספר שבועות החרידה תאונת דרכים בכביש [...] את כל הארץ; ומאיר ההמום, קם וכרה ארבעה קברים [...] הקברות הישן בחדרה, בסמוך לשכונת „בית אליעזר" [...] מתגורר עם אשתו מרים. עברו שלושים ימי האבל על [...] בתו, שלוש נכדותיו ואחייניתו שבאה מקנדה לביקור [...] כמתנת בת־המצווה שלה, ומאיר חזר לשרפרף שלו [...] של עין החורש.

לפני שנה יצא לפנסיה, ואין הוא חייב בעבודה [...] פרנסה. עם היציאה לגימלאות חשש מאיר שתצנח עליו [...] של חוסר פעילות אליה הורגל כל חייו. הוא פנה — [...] נעתר. שני הצדדים היו מרוצים מההסדר החדש: שלושה [...] בשבוע. „אבל היום, זה כל מה שנשאר לי" אומר הוא. [...] משפחה של ניצולי שואה ונשארנו לבד, בלי אף אחד. המשפ[חה] הגדולה שיש לנו היא עין החורש. הם עומדים כתף־כתף [...] שאנחנו צריכים הם עוזרים לנו".

על המדפים בסנדלריה אימומי עץ לנעליים, שורות [...] בכל הגדלים והמידות. כלים שהפכו בעשור או שניים [...] למוצגי החנויות לממכר עתיקות וחפצי בית [...] ומיושנים, עדיין משמשים את מאיר הסנדלר. עד היום, אם [...] מאפשרים לו להתפנות, הוא מתקין במו ידיו נעליים, כמו [...] ההם, ובאיכות של הימים ההם. נעלי העבודה, אלו שקונים [...] הוא אומר בעברית שמעורבת אל האידיש, מחזיקות מעשר [...] שבועות, ואילו אלו שלו — שנה וחצי. „אף פעם לא [...] התקציב שלי. כששאלו אותי איך אני עושה את זה, אמרתי [...] מלים: צריך לעשות עבודה טובה וצריך חומרים טובים".

מאיר, יהודי קטן־קומה, חובש כובע כחול בעל [...] וסמל־הקיבוץ עליו, ולו ידיים קטנות וזריזות. ידיים [...] כמעט של ילד, אתה מדמה לעצמך, כשהוא לוחץ את ידך. [...] עין החורש זה היה קיבוץ של אצולה פולני. פעם הייתי [...] נעליים כמו שהיו בפולניה, יותר טוב מ'מקולינסקי' בתל [...] הייתי עושה פעם נעליים לחבורות מורדי, גם לחברים [...] אחר לפי דוגמה, היו זמנים אלה שהיו פעם. [...] ממשש בעור הנעליים שהוא מציג בפני ועומד בעור [...] איכותו וטיבו, בלא שלמד. הוא מתקין נעליים [...]

[...] רב היום, והן נדירות בשוק. „פעם עשיתי זוג נעליים [...] שהיה בוועדה רפואית, ושמה אמרו: 'מי עוד עושה [...] נעליים כאלה?' — אין היום אף אחד. רק אני ועוד יהודי [...] בעפולה."

[...] הני הסנדלרית, חברת הקיבוץ, שעבדה אתו עשרים [...] לעבוד בסנדלריה, הוא מנהל למעשה את הסנדלריה. [...] הקיבוץ סומכים עליו בכל. יש בו, במאיר, כיהודי הפשוט [...] הזה, כפי שמספרים עליו חברים בקיבוץ, צירוף [...] חיים עממית עם הומור אידישאי ותבונת כפיים [...] על הכל. למרות שלא יכלו לו השנים, ודמותו [...] לא סרה ממנו, הוא משמש כגרעין לחוג חברים [...] להיות במחיצתו, להקשיב לניתוחיו הפוליטיים [...] הספוגים ברוחו המבודחת. „את כל הרכילות בקיבוץ [...] שומעת ממנו" מתוודה הני. „בשנות החמישים, כשיאו של [...] סיפר לנו שאין סוציאליזם ברוסיה", מספר שיטה [...] הוא היה שם וראה במו עיניו את רשמי העולם ההוא, [...] את כל ההתייחסות שלנו לרוסיה בימים ההם. רב בר־ניר, [...] עין החורש, דרש לפטר אותו מעבודתו בקיבוץ [...] דעותיו."

[...]סוליות של הצבא הפולני

[מ]איר נולד בפולין, בעיירה קטנה, טרנובז'ק, בגבול [...] גליציה, לפני שישים ושש שנים. כנער הצטרף ל„השומר [...] עם הכיבוש הגרמני ב־1939 ברח מעירו לעיר לבוב, [...] באותו זמן בידי הרוסים. הרוסים העבירו אותו [...] ושם נאלץ לעבוד במכרות הפחם. הגעגועים [...] הביתה והוא קם וחזר ללבוב בניסיון לפגשם. כאן [...] לידי הגרמנים, שכבר השתלטו על העיר, ושוב עלה בידו [...] אל היערות בסביבות פינסק. השנתיים שלאחר [...] עברו עליו בטלטולים ממקום למקום. מרחבי רוסיה [...] קיום מכל הבא לידיו. כאשר החל הצבא האדום להדוף [...] הגרמנים, מיהר וחזר מאיר לפולין ומיהר התגייס לצבא [...] כאן החל להראות את כוחו כסנדלר. הוא ניהל וארגן את [...] של התסיבה, ואתה הגיע, כיחידה עורפית, עד [...] שבגרמניה. „אנחנו הסנדלרים והחייטים היינו מתקנים [...] והבגדים של החיילים שהיו בחזית. לא היו קונים [...] ובגדים חדשים. צריך היה לתקן כל מה שנתנו לנו."
[...] היום מאיר מטפל ומחדש, שוב ושוב, את נעלי העבודה [...] סנדלריה שלו. פרק מיוחד אלו נעלי העבודה שנותנים [...] ולכל אותם „זמניים" שבאים לעין החורש. „עשרים מתנדבים כבר נעלו את הנעל הזאת" הוא מצביע על נעל המונחת על שולחנו ושעדיין הוא שוקד על שיפוצה. ניסיון חייו לימד אותו כיצד למצוא ערך ושיעור בדברים שלכנו כבר גס בהם.

כאשר עבר בלודז', בדרכו לגרמניה, פגש את מרים ונשא אותה לאשה. הוא סיפר להני שבהיותו סנדלר, היה מחביא עודפי עורות שקיבל עבור תיקון הנעליים, וכך יכול היה להתקין נעליים נוספות ולהרוויח לא מעט כסף, ומשום שהיתה הפרוטה מצויה בכיסו רדפו אחריו כמה נשים, אלא שמאיר נתן את עינו דווקא במרים, ודווקא משום שהיא היחידה שלא דיברה מעולם על כסף. מרים עצמה נתגלגלה ללודז' בזכות הצבא האדום שפרץ אל מחנה ההשמדה ביום שבו עמדה להישלח אל המשרפות.

בתום המלחמה פגשו אותם שליחים של נח"ם (נוער חלוצי מיוחד) בעיירה ז'ורב, וכששמעו על עברו הצבאי והתנועתי, קבעו שהוא האיש המתאים להבריח יהודים דרך הגבול הפולני. תמורת אלפיים זלוטי לאיש, אותם היה משלשל לכיסי קצינים פולניים שהכיר עוד בשירותו הצבאי, קיבל אישורים למעבר בגבול עבור קבוצות האנשים, שהיו נשלחות אליו. מאיר התמיד בעיסוקו זה עד שאנשי האנ.ק.ו.ד. הופיעו אצלו והזהירו אותו שיחדל מפעילותו זו. הם לא עמדו בדיוק על טיבה, אך גם לא הבינו לאן נעלמו קבוצות האנשים שבאו אליו מפעם לפעם. הקצינים הפולנים, שחששו שפרנסתם תתקפח, ניסו להשפיע עליו שלא יחשוש וכי הם יערבו לשלומו. אלא שמאיר חשש, ובחר לעבור לגרמניה.

כשהגיעו לברלין, התקשרו אל גרעין של „השומר הצעיר", ושני בני הזוג היו לרפתנים של ההכשרה. אך מאיר ומרים לא התקשרו לחבורה הזו והחליטו לעזוב. מאיר מסביר זאת, בהומור המיוחד שלו, בכך שחברי התנועה לא הרשו לאשתו להכין לטקס כמו שהם אהבו עוד מהבית.

בעיירה קטנה ליד נירנברג נולדה בתם הראשונה. בהיותה תינוקת חלתה בדלקת קרום המוח שגרמה למותה. בתם השנייה נולדה ב־1948, ואתה עלו לארץ שנה לאחר מכן. בתם זו, היחידה, היא שגדלה ובגרה ונישאה לאלברט אוחיון בבאר שבע. והיא ושלוש בנותיה ואחייניתן מקנדה מצאו את מותן בתאונת הדמים שהחרידה את הארץ.

לבד, בלי אף אחד

שבועיים לאחר שעלה לישראל הגיע מאיר לקיבוץ עין־החורש כסנדלר שכיר. הוא לא נתן אמון בהבטחת הסוכנות, שימצא לו פתרון מחוץ למעברה בה שוכנה, ליד־חדרה, הוא ניגש מיד למצוא לו מוצא בכוחות עצמו. „כשהוא בא אלינו הוא ידע את העבודה יותר טוב מאתנו". מספרת חני שכבר היתה אז ותיקה במקצוע. מדוע כל השנים בעין החורש? אני שואל את מאיר. „אני אגיד לך, נכנסתי פה, ראיתי אנשים טובים בעין החורש, והמנהלת היתה טובה מאוד. אמרתי, כמו שאומרים באידיש, תולעת אם היא נכנסת לכרוב — נשארת בו תמיד. היו לי ימים קשים והיו לי ימים טובים, אבל אני יהודי שאני יודע להתגבר."

„כך גם גידלתי את הבת שלי" ממשיך מאיר ומספר, ופעם ראשונה קולו מועד, „בת למופת. גמרה בית־ספר ותיכון בחדרה. אחר־כך הלכה ללמוד הוראה ב'הדסים', אחרי כן הלכה לצבא. הצבא שלח אותה לבאר שבע, ללמד אנשים שלא ידעו עברית. וככה פגשה את אלברט, החתן שלי. הם היו זוג מהשמים ושלוש הבנות, שגית, אריאלה ושני. תמיד פחדתי שלא יקרה להם משהו.

„קניתי להם דירה ראשונה, ואחר כך שנייה, ותמיד עזרתי להם עם כל הלב. עד היום שהאסון פגש אותנו ושאיבדתי כל המשפחה. ואני ואשתי, אנחנו ניצולי השואה, נשארנו לבד. בלי אף אחד. אין לנו שום דבר. המשפחה הגדולה שיש לנו היא עין החורש. הם עומדים כתף־כתף מולנו. מה שאנחנו צריכים הם עוזרים לנו. האסון הזה שבר לנו ממש עד האפס. החלטתי לחזור לעבוד שלושה ימים בשבוע בעין החורש. אולי זה יהיה לי קצת נחמה, ואולי אני אוכל קצת לעבוד וקצת לעזור.

„לא רציתי לעבור לבאר שבע אחרי החתונה. חשבתי אם אני אעבור לשם לא תהיה לי לא אשה ולא תהיה לי בת, כי אשתי היתה הולכת תמיד לבקר אותה. כך אני נסעתי כל כמה שבועות. אני קניתי להם אוטו והם יכולים לבוא לחדרה וגם נסעו קצת לפה וקצת לשם. תמיד אמרתי להם, תיזהרו אל תסעו מהר ואז קרה האסון. מה שקרה שם אף אחד לא יודע, וגם החתן שלי לא זוכר."

אלא שכל אלה האסונות לא הניחו עדיין את דעתו של השטן, שקם לנסותו במהדורה העכשווית הזו. ועוד שמור עם מאיר קטע מעורר חימה ופלצות על דרך הייסורים שהיה עליו לעבור עד שכרה את ארבעת קבריו. שלומי אמוני ישראל, אלה המופקדים על הפרק האחרון בחייהם של אזרחי המדינה הזו, שוב חשפו את יפי תוארם. אך חזקה עלי בקשתו של מאיר שלא לתת פרסום לדברים, עדיין חושש הוא מן כוחות שבידיהם.

„אני כבר הייתי במצבים קשים", ממשיך מאיר ומתחזק „ראיתי מוות לפני עיניים שלי, אבל היום, מה שיש לי בגוף זה משהו אחר. אמר לי רופא ידיד שלי 'מאיר, אין תרופה לזה, אתה תצטרך להתגבר לבד'. הילדים שלי הם היו כל הסיפוק שלי. אני לא רציתי חוץ לארץ וכל הלוקסוס ולא שום דבר. רק הילדים שלי, עכשיו קשה. קשה מאוד."

חשופים ברדיו

תכנית מפתיעה, מעין סטריפטיז על גלי האתר. „שנינו ביחד וכל אחד לחוד". מניין הלהיטות להיחשף? מניין נכונותם הרבה של המפעילים?

מאת רונית מורגנשטרן
צילם בועז לניר

מה מביא אדם בן 58 לספר על חשש מפני אי־זקפה ולשתף אלפי מאזינים בסודות חדר המיטות שלו ושל אשתו? מה מביא אשה צעירה החושדת בבעלה, שיש לו מאהבת, או נערה שנוהגת לתלוש את שערותיה, או צעיר המרבה לאונן, או הומוסקסואל מתלבט, או זוג שאינו מסוגל לקיים יחסי־מין נורמליים, או בת שיחסיה עם אמה מולידתה נותקו, או נערה בת 18 שנכנסה להריון, לחשוף את פורום הפרטי ביותר קבל עם ועדה לפני אלפי מאזינים.

יום ג', שעה 22.04, רשת א' — עוד תכנית של „שנינו ביחד וכל אחד לחוד" יוצאת לדרך. במשך כשעתיים יאזינו יובב כץ — שהוא המפיק, העורך ומנחה התכנית, וצוות הפסיכולוגים שבאולפן, לשאלות מאזינים על מצוקתם הנפשית, וינסו לסייע כמיטב יכולתם המקצועית, בהתחשב במגבלת הזמן (כ־20 דקות וגם יותר לכל פונה) ובאופי השיחה אין קשר עין בין הפונה לפסיכולוג, ואי־אפשר להיכנס לפרטים מעבר לתופעה עליה מתלונן הפונה, בגלל קוצר הזמן ופומביות השיחה המשודרת מעל גלי־האתר.

התכנית שזכתה לתגובות שונות ומשונות, מ„תכנית מטורללים, או פסיכים, או מסכנים" בתוספת סיבוב האצבע על הרקה, דרך „פסיכולוגיה בגרוש" וכלה ב„טוב שיש תכנית כזאת" — חוגגת באוקטובר 8 שנים לקיומה. במשך 8 שנים, שעתיים בשבוע, בתחילה בין 11.00 בלילה ל־01.00 לפנות בוקר, והיום בין 10 ל־12 בלילה, מהווה התכנית כתובת למיואשים ולמדוכאים הרוצים, קודם כל, לפרוק מטען נפשי כבד וגם לזכות בעצה מקצועית ותמיכה, למאזינים המחפשים נחמה במציאת אחים לצרה ובשאיבת אינפורמציה מקצועית, שתאיר להם אולי גם את מצבם, ולסתם כאלה בעלי נפש רכלנית, שאוהבים להציץ לנשמותיהם של אחרים כדי לראות כמה רע להם. אין הרבה תכניות מלל שמושכות 8 שנים, והעובדה היא, שמספר המאזינים ל„שנינו ביחד וכל אחד לחוד" הולך וגדל, אומרים סקרי־הרדיו.

כבר ב־20.50 מקבל יובב לחדרו שיחת־טלפון מאדם במצוקה נפשית, ואחר כך עוד שיחה. בקולו הסבלני והשלו מבקש מהם יובב להתקשר לאחר השעה תשע אל אולפן הרדיו ולא אל חדרו. הטלפונים פתוחים לפניות מאזינים החל מהשעה תשע, את השיחות אמורות לקבל עוזרות־ההפקה. ב־21.10 מתברר ליובב, שעוזרות ההפקה עדיין לא הגיעו. הוא מתחיל להילחץ — „כנראה ששוב יש בעיה עם המוניות. אני ניגש לקבל את השיחות בעצמי," הוא מפליט לעברי ומארגן במהירות מספר כוסות זכוכית שקופות, (חלק בלתי־נפרד מעולמו של עובד־מדינה) שישמשו אחר־כך להכנת תה לצוות שבאולפן. יש לו הופעה זרוקה משהו, אותה מקנים לו שיערו הארוך והכסוף, הג'ינס והסנדלים שלרגליו. הוא גבה־קומה, רזה וחסון, שזוף מאוד, מרכיב משקפיים וצמוד למקטרת — גבר נאה למדי, אני רושמת לטובת המעריצות, שבוודאי מתות לדעת מה מסתתר מאחורי קול הקטיפה המלטף והמרגיע, הבוקע אליהן מתוך מכשיר הרדיו.

כמו בחדר ניתוח

עוזרות ההפקה מגיעות לאחר מספר דקות ומיד ניגשות לעבודה, מדובר בשלוש פסיכולוגיות, מסיימות לימודי מ.א. בפסיכולוגיה — עירית מאירי, שושיק כהן ואורנה רודי. הן מקבלות את השיחות, רושמות כל מקרה על דף לחוד בתוספת הערות התרשמות שלהן. בכל תכנית פונים בין 20 ל־70 מאזינים. לדברי יובב: ישותפו. בתכנית 6־7 בלבד: שזה המספר האופטימלי של מקרים, שניתן לטפל בהם בצורה מניחה את הדעת במשך השעתיים של התכנית. לאולפן כבר הגיעה ד"ר נירה כפיר. אברהם טל מגיע עשר דקות לפני תחילת התכנית. נירה ואברהם הם צוות הפסיכולוגים להיום. אורנה נכנסת ומגישה להם לעיון את הדפים, שעליהם פרטי המקרים להיום, לאחר סינון ראשוני. ד"ר נירה כפיר ואברהם טל, הפסיכולוגים הבכירים, עושים את המיון הסופי. הם קוראים, מתייעצים, מחליפים דעות. יש עדיפות למקרים חמורים יותר ולכאלה שיעניינו מספר מאזינים רב יותר. האווירה מזכירה חדר־ניתוח בהכנה לניתוח, כשבדיחות מקצועיות וציניות הן חלק מהעניין. ליובב יש בעיות עם האזניות, והוא מתייעץ עם הטכנאי — זכי אגוזי.

מחליטים על כמה מקרים, שיחות עדיין מגיעות ועוד יגיעו במהלך התכנית. היום ה„קו פתוח", כלומר, התכנית אינה מוגבלת לנושא מסוים. לא פעם מוקדשת התכנית לנושא אחר, כמו למשל — הומוסקסואליזם של שני המינים, נרקומנים, הריון של נערות צעירות, נישואים פתוחים — החלפת זוגות, בעיות הורים וילדים, זיקנה, גיל ההתבגרות, בעיות בתיפקוד המיני ועוד.

חלק מהנושאים נקבע על פי בקשות מאזינים, שמנהלים תכתובת ערה מאוד עם עורך התכנית. בחדרו של יובב מונחת תיקייה ובה מאות מכתבים ממאזינים. בכלל, התכנית יצרה לה מעין „מועדון חברים" של הפסיכולוגים המשתתפים בתכנית, ומדובר בעשרות, הנפגשים מדי פעם להתייעץ ולייעל את התכנית ועורכים לעצמם סדנאות אפילו בנושא כמו — איך לסיים שיחה מבלי לפגוע במאזין שתמיד רוצה שישוחחו עוד בעניינו. גם המאזינים משתתפים ברצון בסקרים על התכנית, ומרגישים חפשיים דיים להעיר על תכניות שהיו ולהציע רעיונות לשיפור.

היום נחשבת התכנית ליוקרתית למדי בקרב רוב אנשי המקצוע, גם אם יש עדיין כאלה שאינם חושבים כך. לדברי יובב כץ, שאין לו היום שום בעיה באיוש צוותי פסיכולוגים לתכנית.

והוא מראה לי רשימה של כ־30 פסיכולוגים, ביניהם בעלי־שם וגם פסיכיאטרים, גיניקולוגים סקסולוגים ועוד מומחים שלעיתים משתתפים גם הם בתכנית. בתחילת הדרך נתקל בזלזול ובחשדנות מצד הפסיכולוגים, חשש שמדובר בתכנית לא־רצינית של „פסיכולוגיה בגרוש" לעקרות־בית. האמת היא, שלא כל פסיכולוג מוכן לצאת מהקליניקה שלו לשעתיים בהתנדבות בהן נחשפים כושר־ביטויו ומומחיותו בפני אלפי מאזינים, גם אם הוא זוכה ליתר מוניטין.

לא לוותר על הגברים

שמונה שנים לאחר הולדתה, נחשבת התכנית „שנינו ביחד וכל אחד לחוד" לאמינה, ובעלת רמה מקצועית טובה (בהתחשב במיגבלות השיחה הרדיופונית) בזכות רמת אנשי־המקצוע העומדים לרשותה. לכן, אולי, הפכה התכנית לפופולרית כל כך, אם כי עדיין קשה לתפוש כיצד נחשפים אנשים עד עצמותיהם, גם אם אינם מזדהים בשמם, בתכנית המשודרת לאלפי מאזינים.

יובב: „אני יכול להעלות רק ניחושים. הצורך הוא אדיר, הקשיים, הלבטים והלחצים רבים וכבדים. לכאן הם פונים אנונימית, הם לא מזדהים אפילו בשמם הפרטי. צריך רק להרים את השפופרת ויש להם התייחסות רצינית של צוותי פסיכולוגים, ממיטב המומחים בארץ. להרבה אנשים קל יותר לדבר בטלפון, אנונימית, מאשר להתייצב פנים אל פנים עם הפסיכולוג. התכנית יצרה אמינות גבוהה, אנו לא עוסקים בשיפוט, לא מטיפים מוסר ולא מחפשים פיקנטריה. כל אדם יכול לפנות בנושא הכי בלתי־מקובל מבחינה חברתית ויזכה לטיפול בכבוד ולגופו של עניין".

באולפן, מעיר יובב בחיוך לנירה ואברהם: „אל תוותרו על הגברים בקלות." מסתבר שרוב הפניות הן נשים — 69 אחוז.

חדשות השעה עשר. הספירה לאחור מתחילה. נירה ואברהם ישתמשו באותו מיקרופון. הם מנסים את האזניות. כולם תופסים פוזה של רצינות ומצפים לאות הפתיחה. באולפן דממה. הטכנאי משמיע את אות־הפתיחה. יובב מבקש ממנו „על הרקע, זכי", כשכוונתו, שזכי ינמיך את קול המנגינה ויובב יפתח את התכנית בדברים על רקע המנגינה. הוא קורא מכתב רגשני מאת מאזינה נרגשת, שמחמיאה לתכנית.

המאזין הראשון: קול מעוות כשל ילד בוקע מהמקול בפינת החדר: הוא מציג עצמו כגמד, שגבהו 120 ס"מ ובעל נכות באזור אגן־הירכיים. אברהם מסביר בלחש, שקול מעוות אופייני לגמדים. יובב פותח תמיד במספר שאלות, כדי לגבש תמונה כלשהי על הפונה ועל מה שמציק לו. עיקר הבעיה בשיחות הללו, המוגבלות בזמן, היא להגיע למוקד כמה שיותר מהר, יסבירו בתום התכנית נירה ואברהם. בעיית הנכה, המציג עצמו כבן 27, היא חוסר־הצלחה עם נשים, והכוונה לנשים נכות כמוהו. יובב מבקש מנירה לפתוח. את הבעיה השנייה יפנה לאברהם, בשיטת הרוטציה. כל אחד מהם מצטרף במהלך השיחה אל חברו לצוות כדי להשלים דברים.

כחצי שעה מקדישים הפסיכולוגים ויובב לנכה הצעיר, כשהם מתייחסים אליו בכל הרצינות. לאחר שהוא דוחה כמה מהרעיונות שמציעים לו נירה ואברהם, קוטע יובב את השיחה בעדינות תוך הבעת הבנה לצורך של הבחור לדבר ומציע לו לראות בתכנית פתח לעוד כמה פגישות כאלו עם פסיכולוג או עובדת סוציאלית כדי שיעזרו לו ללבן את מצבו. עוזרת ההפקה תמסור לו כתובות של תחנות בהן יוכל להיעזר. ההפניה היא תמיד אל תחנות ציבוריות לסיוע נפשי.

קודם כל לעזור לעצמה

סוגרים את המיקרופון. יובב משמיע את „הכניסיני תחת כנפך" בביצוע ריטה. השיר, הנשמע כזעקה אנושית מתמשכת, תואם את רוח התכנית. הדריכות והריכוז מתפוגגים עד לשיחה הבאה. הזדמנות לעוזרות ההפקה להגיש את כוסות התה. מעיינים במקרה הבא שפרטיו נמסרים בדף. יובב עדיין בבעיה של האזניות. הטכנאי נכנס לסייע, אך ללא הועיל. יובב מתרגז, נלחץ מעט, הוא כבר בשידור, אבל המאזינים לא יודעים כלום. רק קולו הרוגע נשמע — „כן, בבקשה," הוא אומר לפונה הבאה. אשה נשואה 5 שנים, מספרת על יחסים מעורערים עם בעלה, המדכא את אישיותה. היא ישנה בנפרד ממנו וחוששת בקיומה (ובעבר לפחות) של מאהבת. הבעל נעדר מן הבית ולא מוכן להסביר מה מעשיו בחוץ, הם לא מסוגלים להגיע לשיחה ביניהם.

אורנה (עומדת), שושיק, ועירית

לאם ולתכנית שלום

מספר יובב כץ: „יום אחד מגיע מישהו לאולפן ומבקש לראות את החבר'ה של „שנינו ביחד וכל אחד לחוד". מה העניין? שאלנו אותו. יש לנו בן, הוא צועק לעברי, מי זה לנו לכם, לי ולאשתי. מסתבר שאותו גבר התקשר לתכנית כשנה קודם לכן וסיפר על חוסר יכולת שלו ושל אשתו לתפקד בחדר המיטות, או כפי שהוא התבטא — 'הפחד מעיני המשפחה הנשואות לעבר חדר המיטות שלנו משתק אותנו'. הוא בא ממשפחה מזרחית שחיה במושגים של הוכחת הנישואין על ידי הריון וליל כלולות עם סדין אדום. גם אשתו דיברה בתכנית. המלצנו להם להתרחק מהמשפחה, להרפות מהלחץ בנושא ההריון, להירגע ולחשוב רק על עצמם ועל הבעיה שלהם. התוצאה — יש לנו בן".

מימין לשמאל: יובב כץ, נירה כפיר, אברהם טל

אברהם טל מצטרף לשיחה — „במה היית רוצה שנעזור לך?" היא: „אני לא יודעת. אני פשוט רוצה עצה. התקשרתי לכאן ממש בשביל להתפרק, כי אין לי למי לפנות... היה לנו יום מאוד חריף היום, ואמרתי לו, שלא יתפלא אם הוא יחזור הביתה ולא ימצא אותי בבית, שנפלתי מהחלון, או שעשיתי לעצמי משהו."

אברהם מנסה לדלות ממנה סיבות אפשריות להתרחקות בעלה. „הוא אומר שאני מדברת שטויות, שאני טיפשה". אברהם: „את עובדת?" היא: „לא. הוא לא מרשה לי לצאת לעבוד, הוא נורא קנאי." אברהם: „ואת רוצה לשבת בבית?" היא: „אני מחפשת כבר עבודה". אברהם: „וכשתמצאי, תצאי לעבוד?" „כן." אברהם: איך ביחסים האינטימיים שלכם, ביחסי מין?" היא: „לא טוב. זה גם תלוי בו. אני כבר לא ישנה אתו יחד במיטה." אברהם: „זה כדי להעניש אותו, או מפני שאת לא יכולה להתקרב אליו?" היא: „אני לא יכולה להתקרב אליו, כי הוא מתנהג אלי ממש באכזריות."

ד"ר כפיר מצטרפת לשיחה בשלב בו מציע אברהם לאשה לפנות לייעוץ מקצועי לנישואין גם ללא בעלה, אם הוא לא ירצה להתלוות אליה. עובדה שהיו להם שלוש שנות נישואין מוצלחות עד למשבר ביניהם, לכן כדאי לברר את סיבותיו. אברהם מציע לה להתחיל לבנות את עצמה. נירה מפתחת את הנקודה הזאת כשהיא מעבירה מעט את הרגש מנישואין מדורדרים למצב נפשי הולך ומידרדר של האשה. בשלב זה מציעה נירה להפסיק לנסות להציל את הנישואין המדורדרים בלאו הכי. מה גם שבעלה לא מרגיש שום בעיה בנישואין, לגביו הם בסדר. היא מציעה להפנות את מאמציה המופנים כרגע להפעלת בעלה ללא הועיל, אל עצמה — להוציא את עצמה מבדידותה, מהסירים והחיתולים, למצוא תעסוקה, חוג־חברות, עבודה או חוגים במתנ"ס או בשכונה, שיוציאו אותה מהאווירה של כל־היום־בבית.

נירה: „אני לא באה כאן לומר לך מה לעשות, אלא לחזק בך את הרשות בכלל לעשות בשביל עצמך. ברגע שאת תהיי פעילה, ותצאי מתפקיד המסכנה והאשה שתמיד מנדנדת, תרגישי לאט־לאט, שעצם השינוי בהתנהגות שלך יוצר גם שינוי אצלו. אבל לא זו המטרה, המטרה היא שינוי אצלך ועל זה יש לך שליטה."

דבריה של נירה נאמרים בשטף ובתקיפות, ואין ספק שהמאזינה זקוקה כרגע ליד מכוונת ותקיפה, שתיתן לה אלטרנטיבות מעשיות, שיש לה שליטה עליהן, כמו לעשות יותר למען עצמה, כי במעשי־בעלה היא אינה יכולה לשלוט. מה היא תעשה עם העצות — אין לדעת. אבל במשך כ־20 דקות היא שוחחה עם אנשי מקצוע, פרקה מלבה, קיבלה ייעוץ חינם. קשה לדעת, אם זה מה שיציל את נישואיה, אבל התכנית אינה מתיימרת לכך.

יובב כץ: „בראשית הדרך הגדרנו לעצמנו כמה מטרות:

● לנצל דרך מעניינת ומרתקת כמו חשיפות נפשיות בטלפון ושיחה עם אנשי מקצוע כדי להעביר מידע והרחבת־אופקים במה שקשור ליחסי־אנוש והנושאים המוגדרים בהם אנחנו עוסקים. הרצאות לא משיגות אותו אפקט. זו דרך מרתקת, משום שהיא פונה פנימה, אנשים נחשפים. הסקרנות כלפי הזולת קיימת בכולנו, ואנחנו בהחלט מנצלים את זה," מודה יובב.

● לתת למאזין הפונה אלינו היבט מקצועי יותר על הבעיה שלו, פרופורציות נכונות יותר, ותוך כדי שיחה לפתוח בפניו כיווני התמודדות אפשריים.

● תוצאת לוואי — דרך התכנית הזאת, אנשים יוצאים מבדידות המצוקה שלהם – הם לא לבד, יש עוד כמוהם, ואפשר לעשות משהו במצבם.

● להסיר את מחיצת המבוכה והזרות בין הציבור הרחב לבין המושג „סיוע־נפשי" — ולבטל את הסטיגמה שמי שנעזר בפסיכולוג הוא פסיכי, או חולה־נפש.

● מטרת־על הומאניסטית־חינוכית – לתרום את תרומתנו הצנועה לסגנון ההתייחסות לחום, לאנושיות, להבנה בין בני־אדם. באמצעות התכנית הזאת, יכול אדם לקבל לא רק פידבק, לעצמו, אלא גם ללמוד על־ידי האזנה לזולת, להיפתח להרחיב אופקים.

אין לנו יומרות לפתור בעיות, ולא לרשום פטנטים," מסכם יובב כץ בנחרצות.

עם או בלי זקפה

חדשות השעה אחת־עשרה קוטעות את השיחה הבאה, שתתחדש עם סיומן. הפנייה היא מגבר כבן 58, החושש מהרגע שלא תהיה לו זקפה, למרות שבמציאות חיי המין שלו משביעי־רצון.

החדשות הן הזדמנות מצוינת לחלץ מעט את העצמות והשרירים מהישיבה הממושכת והדרוכה. אברהם מצית סיגריה וממהר לפינת החדר כדי לא להפריע לנירה עם העשן. מדסקסים את העניין העומד על הפרק, מרוצים מהתכנית המגוונת של היום, קצת עניינים אישיים ו„חזרה לעבודה". אומר יובב עם הישמע אות התכנית.

אנחנו עם המאזין, שחושש מבעיות בתפקוד המיני שלו. מסתבר, שאין זו הפעם הראשונה שהוא נעזר בתכנית. הוא נשמע אדם אינטליגנטי. האיש מבין, שיש לו בעיה „בראש", משום שבמציאות הוא מתפקד היטב ולא סובל מחוסר־זקפה.

לאורך השיחה לא מוזכר אבר־המין הזכרי, גם לא בשמו המדעי ולא משתמשים בפועל „עמד" בנטיותיו השונות. לשון נקייה, שמקפידים עליה הן צוות־האולפן והן המאזין.

לאחר שמבררים עמו אם יש לו בעיות בריאותיות (ואין כאלו, לדברי האיש) מנסה יובב לדובב אותו על מצבו הנפשי הכללי בתקופה זו — דיכאון, חשש מפני זקנה וכדומה. „אינני מוטרד מכך במודע," אומר האיש, גם האשה מעודדת ותומכת בו בעת חולשתו. „לכן אני אובד עצות. אין משהו מיוחד שצריך להדאיג או להטריד אותי. התחלתי לחשוב על הבעיה לפני כחודשיים, וזה לא עוזב אותי, וזה בניגוד לאופי שלי." אברהם מצטרף בשאלה, שמביכה מעט את המאזין: „אולי תוכל לתאר מהי התופעה?" האיש מצטחק, והצוות באולפן מחייך. אברהם: „אתה כל הזמן חושב אם תהיה לך זקפה או לא?" „בדיוק", עונה האיש. אברהם: „ומה בפועל קורה?" „בפועל הכל מסתדר היטב," אבל תמיד נדמה לי, שאולי בפעם הבאה, זה לא יפעל." בעבר לא היו לו בעיות זקפה והמחשבה מטרידה אותו לא רק לפני קיום יחסי־מין, אלא רודפת אותו כל שעות היום. לאחר כמה שאלות מנחות של אברהם נבנית דמות של אדם הנוטה לפרפקציוניזם, שחשוב לו לא לטעות ולא להיכשל, שרואה גם ביחסי־המין מבחן, שעליו לעמוד בו תמיד בהצלחה. אברהם מספק לאיש אינפורמציה מרגיעה, שניתן לקיים יחסי־מין גם בגיל 80, אם אין בעיות בריאותיות או נפשיות מיוחדות, אלא שצריך לקבל את העובדה שזקפה תתקבל לאחר משך זמן גדול יותר מאשר זו המתקבלת אצל נער מתבגר. הוא מייעץ לאיש להתנזר כליל מיחסי־מין במשך חודשיים, ואחר כך לחזור לתכנית ולספר לו על תוצאות הניסיון. האיש מקבל את הרעיון ומבטיח, שימלא אחר ההצעה.

עוד שתי שיחות מגיעות. אחת מאדם החושש ממופרעות נפשית של אחיו, והשנייה מאם החוששת, שבתה תינשא לעבריין. האם מתוחה מאוד ונשמעת כנחנקת מדמעותיה. חדשות השעה שתים־עשרה מאיימות להפריע לשיחה, אלא שאברהם ניגש אל הטלפון וממשיך בשיחה עם האשה עוד דקות ארוכות, מעבר לזמן השידור. עוד תכנית של „שנינו ביחד וכל אחד לחוד" נסתיימה. הצוות מותש — נירה ואברהם הגיעו לאולפן לאחר יום עבודה מלא. יובב אורז את התקליטים — הוא כמעט לא השמיע מוסיקה — לא היה זמן. התכנית היתה גדושה, תכנית טובה, מגוונת, מסכימים כולם. יש סיפוק.

האיש מאחורי התכנית

יובב כץ – מנחה, עורך ומפיק את התכנית „שנינו ביחד וכל אחד לחוד" מיומה הראשון – האיש שמאחורי התכנית. באוניברסיטה למד דווקא תיאטרון ופילוסופיה, והוא עוסק גם בכתיבת מחזות ובימוי, לרוב באירועי חג בהתיישבות העובדת. את חללי הידע בתחום הפסיכולוגיה אליו נמשך יותר מכל, מילא בקורסים אינטנסיביים קצרים.

יובב כץ עובד בקול ישראל מ־1968, ובכל הזדמנות שניתנה לו, ניתב את עצמו לתחום של תכניות Talk שאלו תכניות רדיו עם היבט פסיכולוגי.

ב־77, לאחר כמה שנות שליחות בניו־זילנד, התבקש על־ידי דרורה בן־אבי ז"ל, אז מנהלת התוכניה, להפיק תכנית על קשיים בחיי זוגות נשואים. אז נוסתה, ללא הצלחה, תכנית כזאת בשם „נדנדה לשניים". יובב בנה תכנית בגישה שונה לחלוטין שהתמקדה, אמנם בתחילה ביחסים שבינו לבינה, אך מהר מאוד התרחבה לכל סוג של מצוקה אנושית.

יובב כץ זכה בפרס זיו לעיתונאים על תכניתו „שנינו ביחד וכל אחד לחוד", הוא בן 50, נשוי, אב לשתי בנות וסבא לנכדה.

ד"ר נירה כפיר על יובב כץ: „האווירה שיובב משרה מאוד נעימה. הוא מאוד קואופרטיבי, ניחן ביכולת הבנה, אמפטיה, שכל ישר וגישה מאוד פסיכולוגית, למרות שאינו פסיכולוג".

מלבד „שנינו ביחד וכל אחד לחוד", מפיק יובב עוד שתי תכניות של שיחות נפש – „יש לי חלום", תכנית בהשתתפות פסיכולוגים על פשר חלומות שמאזינים מספרים עליהם, „קשר לילי" (כרגע בחופשה) – בה מספרים מאזינים על חוויות אישיות מיוחדות מן העבר, כשבתכנית נעשה ניסיון ליצור קשר עם שותפים שחוו יחד עם המאזין אותה חוויה.

מה הם צריכים את זה?

ד"ר נירה כפיר ואברהם טל, שניהם פסיכולוגים עסוקים מאוד, מגיעים מדי שבוע לאחר יום עבודה גדוש ומעייף, לעבוד בהתנדבות עוד שעתיים מאוחרות בלילה בתכנית „שנינו ביחד וכל אחד לחוד". הם עושים זאת בהתמדה כבר שמונה שנים, נירה — מהתכנית הראשונה. המצב דומה אצל חלק מהפסיכולוגים האחרים המשתתפים בתכנית, שעובדים בשיטה שונה מזו שהם רגילים לעבוד בקליניקה. הם גם נחשפים בפני אלפי מאזינים על חולשותיהם. מוניטין יש כבר להם. אז מה הם צריכים את זה?

ד"ר נירה כפיר: „מעניין שבכל פעם שמגיע הערב בו אני צריכה להשתתף בתכנית, אני מרגישה עייפה עד שאין לי כוח ללכת. אבל התחושה שמשהו קורה כאן וזה חשוב מביאה אותי לאולפן. גם יובב (כץ) שמשרה אווירה נעימה ואברהם (טל) שנוח לי לעבוד אתו — אנחנו צוות כבר המון זמן וממש משלימים זה את זה. כשאני מגיעה לכאן קורה לי משהו — העייפות נמוגה. אבל בסוף התכנית אני מותשת לגמרי."

אברהם טל: „קודם כל, סיבות אישיות. בעצם מי שבא הנה יש לו כבר מוניטין. אני מרגיש פה שאני מפעיל את עצמי, מפעיל בעצמי כוחות שונים מאלה שאני רגיל אליהם וחש סיפוק אם באותו זמן אני גם עוזר לאנשים".

העבודה באולפן שונה מהעבודה בקליניקה. המיומנות הנדרשת מהפסיכולוג הרגיל לעבודה עם מטופל אחד שיושב מולו היא אחרת.

ד"ר כפיר: „בעבודה זו חשוב קודם כל המיקוד. אדם מתאר סיפור והזמן מוגבל, אז צריך לעלות על הבעיה במהירות. צריך להגיב אליו, אבל גם להגיב רחב יותר כדי שגם מי שמקשיב יוכל להפיק מזה משהו. יש לתת לאדם אינפורמציה, אבל אסור שזו תהיה אינפורמציה של פסיכולוגיה בגרוש, שהוא יוכל גם להשתמש בה. צריך להתבטא בבהירות, בשפה טובה ושווה לכל נפש. כשזה בין שנים אז מתקרבים אחד לשני בשפה, אבל ברדיו — כל העם מטלפן. יש להימנע ממונחים מקצועיים, להימנע מהכללות ומאבחנות ולהשתדל לקלוט את המצב של האדם מהר מאוד ולדעת לסיים בזמן".

אברהם טל: „צריך לאתר מהר מאוד את לב הבעיה ולצאת ממנה להכללות, כדי שציבור המאזינים יפיק ממנה תועלת. המחשבה שלי צריכה להיות מהירה מאוד. חסרה לי גם דמותו של הפונה — הבעות פנים וגוף חשובות לעיתים. צריך לחשוב גם על כושר הביטוי — אתה ברדיו — ולקבל את [illegible]

פסטיבל עכו תשמ"ז

מאת ציפי שוחט

"שדה אישה עיקשת". חסידה סטולרו, שמואל וינברג

אין כמו עכו בסוכות. הפסטיבל הישראלי לתיאטרון אחר מגיע השנה לעכו בפעם התשיעית. עכו – חומות, סימטאות, בתי־קפה ומסעדות, ים, סירות וריח של דגים – עיר שפעמי ההיסטוריה עדיין לא נמחקו בה והם עומדים בפתח ומקבלים את האורחים בשער. 500 אירועי תיאטרון יוצגו במשך ארבעה ימים, מ־10.00 בבוקר ועד 01.00 אחר חצות. "הכוונה לעשות תיאטרון יותר פסטיבלי" אומר שמעון לוי, המנהל האמנותי של הפסטיבל "יותר מטורף, פתוח, מתחכך בכתפי האנשים ולא רק בעיניים שלהם".

תריסר הצגות נבחרו לתחרות המתקיימת השנה, כמו בכל שנה. הן נבחנו ונבחרו מתוך 80 טקסטים, לפי קריטריונים של איכות.

הפסטיבל מגיב למציאות החברתית הישראלית. בצד הצגות בעלות ביוונים פוליטיים, יש הצגות על יחסים לסביים, הומוסקסואליים, יחסי הורים וילדים ויחסים בין בני־אדם. אין זה תיאטרון מתייפייף, אלא כזה שמעמיד במרכזו שאלות ולא תמיד מציע פתרונות.

זהו שוק ענק בו מציגים תוצרת אמנותית מקורית, תרומה אדירה לתיאטרון הרפרטוארי, שאוסף אליו חלק גדול מהיוצרים והשחקנים, כור היתוך לדרמה העברית ו"זריקת מרץ עצומה. עם מקדם סינון מאוד גבוה" כדברי שמעון לוי. "עכו" הוא אומר "היא התרומה הקולקטיבית הגדולה ביותר לאמנות הישראלית בת זמננו".

"נפט"

מחזאי: אברהם שושנר. במאי: גדי ענבר.

"נפט" הוא חזון "אחרית הימים" מנקודת ראותו של אברהם שושנר; זוהי נבואה אפוקליפטית על כיבוש ארץ־ישראל. הכובשים הם הערבים. הנכבשים – יהודים, שמגורשים למחנות עבודה מחוץ לגבולות הארץ. הדמויות: לוחמים משני המחנות. לוחמים שבאים, יוצרים, הורגים, אונסים, בוזזים ונחים. אין רעים וטובים – כולם רעים. יש ביניהם מאבקי כוח. פעם הם כובשים ופעם נכבשים, פעם משפילים ופעם מושפלים. מי ינצח? בעולם של המחזה לא הגיבורים מנצחים, גם לא החזקים, כי אם החלשים – הפאסיביים – אלה שאינם משתפים פעולה.

העלילה מתקיימת בשני מסלולים: האחד בביתו של מוכתר זעתר ברמלה והשני במערה של דוד אוהב ציון, שנקרא בעבר דוד ליבנברג. יש עריקות ממחנה למחנה, בגידות, שיתוף פעולה וחילופי זהויות. נאדיה הערביה הופכת לדליה. גולדמן – הופך לג'מל. בלגן שמטשטש מיהו מי. הכל מתנהל לפי הקריזה והקפריזה.

שושנר: "אני לא רואה את העריקה ממחנה למחנה כבגידה, אלא כאחוות עמים. במקום להילחם כדאי להתחתן".

המחזאי אינו צמוד לאמיתות פוליטיות. הוא משתמש בחומרים הלקוחים מהמציאות שלנו ומשחק בהם כרצונו. הקשת הפוליטית לא תשבע נחת ממנו. לא השמאל – גם לא הימין. המסר הפשוט הוא, אולי, שחוק, אבל משום מה נוטים לשכוח אותו: במלחמה הזו, כמו בכל המלחמות, אין מנצחים – יש מנוצחים בלבד. על הבמה מביא גדי ענבר הבמאי את הדברים לידי הקצנה. גדי: "על־ידי שימוש בחומרים של אלימות ובוטות, אנו מראים עד כמה זה מחריד".

"הזיות קמות במזרח"

מחזאי ובמאי: דניאל לנזיני

ההזיות הנושבות מכיוון מזרח מתמקדות במחזה הדן בנושא העדתי מזווית ראייה של יוצא מרוקו. לא מרוקו של בוריקס ולא של פולקלור, אלא התמודדות כנה עם נושא הזהות.

המחזה בנוי מאחת־עשרה תמונות המציגות את עולמם של יהודי מרוקו דרך המאגיה, הפנטזיה ופולחן האלילים. אין זו מרוקו של פייטנים ומשיחים, אלא מרוקו של צפיפות, רעב ומחלות, והרבה אמונות טפלות. זוהי מרוקו של הגטו היהודי המכונה "המלאח". "הרבה, למעשה, לא נכתב עליו, והרבה התביישו בו, כי זה היה המקום הקודר ביותר – הכתם השחור ביותר שקשה להתפאר ממנו", אומר לנזיני בנימה של געגועים אל עולם שאיננו עוד.

במרכז ההצגה זייש – יהודי מרוקני המתבקש לשנות את שמו ובכך את זהותו. סירובו מביא את העדה, המיוצגת על־ידי המקהלה, להציג לפניו תמונות קודרות מחיי "המלאח". זייש חושף את המגמה השקרית, ומציג את "המלאח" האישי שלו – חוויותיו הטראומטיות בתנאי החיים המתפרים שם. אל "המלאח" שלו הוא יכול להגיע רק דרך החזיה – וכך הוא מהלך על הגבול הדק שבין חלום למציאות. על הבמה החשופה מתערבבות סצינות ריאליסטיות בסצינות של חלום, אותן מלווה מוסיקה אותנטית של אברהם אמזלג.

האם יקבל זייש את הזהות החדשה או ידבק בשורשיו?

"הסוף פתוח לאינטרפרטציות שונות" אומר לנזיני "צריך להשלים עם המטען שיש, אבל לא להיסגר עם מה שלפניך. הזהות המרוקנית דומה לכל זהות אחרת. הנושא העדתי הוא שקר אחד גדול. אני מנסה להעמיד דברים על דיוקם. תאורטית אפשר היה להעלות את המחזה בכל מקום, אך כאן, בישראל, אי אפשר להתעלם מהצבעים האותנטיים והמסר המקומי".

"שחקנים"

ע"פ ג'יימס סונדרס, מחזאי ובמאי: חנן יבין

מהי נקודת המפגש בין אמנות לפוליטיקה? מה מותר ומה אסור להציג דרך איזה פילטר צריכה האמנות לסנן את האמת ההיסטורית? עם שאלות אלו ואחרות מתמודד חנן יבין, ותיק במאי עכו השנה, במחזה "שחקנים", שנכתב על פי מערכון של ג'יימס סונדרס על נושא וייטנאם. חנן מעמיד ומעמת קבוצת שחקנים במהלך חזרות במקלט של קיבוץ ואלה מתמודדים עם שאלות קשות בעניין טוהר הנשק, סירוב פקודה, מוסר ומצפון בשעת לחימה, ופתיחת פצעים ישנים מול כיסוי וטשטוש.

גדי: "בשביל מה לפתוח פצעים ישנים?"

יוני: "זה לא רק לחגיד. השאלה היא מה לומדים מזה לגבי העתיד. מה עושים כדי שזה לא יחזור. עושים פה אצלנו סתימות זמניות במקום טיפול שורש יסודי". "זוהי הפעם הראשונה שמטפלים באמנות בעניין כפר קאסם, אומר חנן יבין "אומרים את הדברים ישירות. קוראים לילד בשמו. הטשטוש, הניסיון לחפות על דרגות בכירים – יש לכך השלכות להיום".

חנן שואל שאלות ומציע גם פתרונות: "ההצגה", הוא אומר, "היא סיר לחץ ריאליסטי חושפני ואישי. מציגים מצבים שקרובים היום לצעירים שעוסקים בבעיה ולא יודעים איך לצאת ממנה. לקראת ההצגה בעכו יכולתי לפתוח את הנושאים לאימפרוביזציות עם השחקנים ולשכתב דברים שמתאימים להם. במהלך החזרות נכתבו שלוש ורסיות – המחזה כאילו נכתב מחדש".

"עיתונות פה ושמה"

מחזאי: דורון פולק, במאית: רחל שור

זה שנתיים מופיעים דורון פולק וקבוצת טרח במשחקי תיאטרון ומופעי רחוב עם עיתונים. בפסטיבל עכו 84' הופיעו עם "חומר ביד היוצר" וב־85' עם "טובל בשמן רגלו". ההצגה "עיתונות פה ושמה" היא ניסיון ראשון, בעזרת הבמאית רחל שור, למקם את העיתונים במסגרת בימתית תיאטרלית מסודרת.

הבמה והתפאורה, הכוללת אברי מין, אקדחים וסוכריות וכן התלבושות – הכל מעיתונים. מסך שמקרין קטעי עיתונים, וגם עלילה שכל־כולה על טהרת "שפת העיתון".

במחזה שלוש דמויות: פה ושמה – צמד חמד שנפגש במסע הרפתקאות בפינות נידחות בעולם. פה ושמה נעים מסיפור לסיפור, נכנסים לדמויות הסיפור, לובשים צורה ופושטים צורה ויוצרים פסיפס של סיפורים קטנים המתלכדים למרקם שלם. כל זה נכון לגבי המערכה הראשונה. במערכה השנייה הם מתביתיתים על סיפור אחד ומושכים את העלילה הקולאזית לכיוון ריאליסטי, אל תוך מציאות חייהם. מתפרץ אדם מהרחוב בשם מישו שמנסה לעשות סדר בבלגן.

פה ושמה הם כוכבי הסיפורים הקטנים של העיתונים, ומישו הוא מקוראי העיתון – זה שמקבל את האינפורמציה, הוא כל־אדם. שנואו מהסיפורים הקטנים והשטותיים. פה ושמה הם כוכבים, בסופו של דבר טובעים כולם בים העיתונים, הנייר והדפוס – כולם קורבנות של עודף אינפורמציה.

רחל שור: "הדמויות לקוחות משולי החברה. הסיפורים הם מהדף האמצעי של העיתון – זה שמוכר אותו. אנחנו לא מתעסקים באקטואליה באופן מכוון. יחד עם זה – עצם ההימנעות מלהתעסק בפרשות פוליטיות אקטואליות היום זו האמירה הפוליטית".

"ציפור ביד"

מחזאית ובמאית: בלהה פלדמן

מי שרוצה לעשות מאימהות קריירה ולהקדיש לכך חיים שלמים, מי שרוצה להתחרות על תואר אם השנה ולהיות האמא הכי־הכי – לדאי לה (או לו) לראות את ההצגה "ציפור ביד".

בלהה פלדמן בוחנת בהצגה את האימהות דרך פריזמה של יחסי תלות והזות בין אם לבת. יחסים שנבנים מהיכולת של האחת, על חשבון חוסר היכולת של השנייה. יחסים של הקרבה טוטאלית, שבצדה תמורה מלאה. "יש משהו יהודי בקשר של אמא לבת" אומרת בלהה "הבעיה הזהותית של אמא־בת מאוד חריפה".

את ההצגה שלה היא מגדירה כתיאטרון של פעולות, שבנוי ומתפקד כמו מחזה ללא מלים. יש דמויות, יחסים ביניהן ושירים – השירים הם התהליך המחשבתי של כל דמות, הקול הפנימי של הדמות "הסבטקסט של ההצגה".

בשיר הסיום אומרת אחת הדמויות: "היתה לי שיחה עם דרווין / ושאלתי אותו / מה אוריש לבתי / שאמי הורישה לי, שאמה הורישה להז / ואחר כך הוא שאל / ואמרתי לו: / "את חוט חלב אשר בינינו" / והוא חייך וליטף לי את הראש / ואז שאלתי אותו / מה תשנה בתי, מה שיניתי אני, מה שינתה אמי? / והוא שאל אותי / ואמרתי לו: / "את אורך חוט חלב אשר בינינו" / ושאלתי: / "ואין לנו, לכל אחת מאתנו, לב משלה שיפעם לעצמו?"

מה רצית להגיד?

"נשים שרוצות לגדל את הבנות שלהן ואת עצמן למצב של מימוש עצמי, צריכות לוותר על משהו שחשוב להן – וזה סוג של מחילה רגשית עם הבנות".

"עור"

מחזאיות: ענולה שמיר ונגה אשד. במאית: תילה אילן

הצגה של נשים על נשים. ענולה שמיר ונגה אשד כותבות מתוך חוויות אישיות.

במרכז אשה שרוצה לחיות ב"עור" אחר, כזה שאינו חונק את הגוף והנפש, כזה שלא תמיד מתאים ל"עור" של "המשפחה הגדולה".

ארבע דמויות במחזה. את כולן מגלמות נשים: טל, זוהר, אבי המשפחה בועז ובתו – נועם. המחזה עשוי קולאז' של תמונות שהם קטעי זיכרונות המתפרסים על פני מקומות וזמנים שונים. בועז מוליד את נועם לתוך מערכת יחסים סבוכה וכובלת. נועם מנסה להינתק מכנפיו החונקות של האב. היא פוגשת את טל ומחלקת אתה את חייה כשזוהר, "המלאך" שלה, שומרת עליה מלמעלה. **נגה אשד:** "נועם היא אשה שהרגישויות שלה גבוהות. היא נעה כמטוטלת. היא תצטרך לבחור, אבל היא עדיין לא החליטה סופית. את זה אנו משאירים למחזה הבא".

זהו סיפור של אב ובתו, או יותר נכון של בת ואביה – על מערכת יחסים כפייתית וכואבת, על אהבה, געגועים וקשר בין בני־אדם. אם נזכור שענולה היא בתו של הסופר משה שמיר ("הבחרה: אולי, דברים").

נגה אשד: "אנו מתעסקות בשבר. איך כל אחד שומע או לא שומע את השני. יש פרטים אוטוביוגרפיים – הדברים שאובים מהחיים".

"זוהי כתיבה ראשונה לשתיהן – לכל אחת לחוד ולשתיהן יחד, אבל העשייה היצירתית לא זרה להן. לענולה – בתחום הבמה ולנגה – בתחום המוסיקה. "אנו מכירות זו את זו זמן רב ולעומק" אומרת נגה. "רצינו להביא תמונה של עולם נשי – להאיר עולם שלא כל כך מכירים אותו".

"...ים הקוראים לבועז" – חמר קליין, דורון לינוק

"מזמור לדוד"

מחזאי: תמיר גרינברג. במאי: ג'ק מסינג'ר

קוקסינל עליז, אסיר משוחרר, פנסיונר ניצול שואה, ערבי צייר, מהנדס נשוי, נער בן שש־עשרה וליצן – הן הדמויות הפועלות בהצגה "מזמור לדוד". במרכזו עימות בין חבורת הומוסקסואלים מבאי גן העצמאות בתל אביב לבין דוד, האסיר המשוחרר, המגיע לגן בחפשו בילוי.

תמיר: "המחזה מתעסק בפער שבין דמיון למציאות – הפער בין החלומות לבין מה שיש. המחזה מדבר על בדידות, הרס עצמי – קל להביא אותם בעזרת הומוסקסואלים, המסתובבים בגנים כדי לחפש משהו שיגאל אותם".

למה השם "מזמור לדוד"?

תמיר: "לגיבור קוראים דוד. בשיא המחזה הוא קורא מזמור תהילים לדוד". את המחזה הוא מגדיר כדרמה פנטסטית, הנעה בין ריאליזם לפנטזיה וכוללת "פזמונים, ריקודים ושאר ירקות".

"מזמור לדוד". משמאל: משה איבגי

"רכבת בבוואריה"

על־פי ספרה של ד"ר אסתר פוקס "לי אסור להתאבד", במאית: מלכה מרין

שמה של מלכה מרין קשור בהצגות "אשה מן האדמה" (פרס פסטיבל עכו 81') ו"בתוכו" – ערב שירי משוררות שהועלה בתיאטרון הסמטה 1985. אז התמודדה מרין עם ההוויה הנשית מנקודת ראות פמיניסטית. כאן בהצגה "רכבת בבוואריה", אותה מביימת מלכה על־פי ספרה של ד"ר אסתר פוקס "לי אסור להתאבד" היא מעמידה במרכז אשה ובוחנת את עולמה המלא קונפליקטים מנקודת מבט פילוסופית.

גיבורת המחזה, אשה, בת להורים ניצולי השואה, נוסעת בחברת בעלת, מתנדב שהכירה בקיבוץ, לנסיעת נופש בגרמניה. במסע הזה מתחיל דיאלוג בין האשה (ריקי דסקל) לקול הפנימי שלה (מיכל גולדברג) המנסה לדלות ממעמקי הנפש את כל הפחדים, התהיות והסיוטים שנדחקו במשך כל השנים. בעימות הזה עולות שאלות של התכחשותה לקשר עם העם, העבר היהודי וההורים. נוצר מאבק שבסופו משתלט הקול הפנימי ומתקיים איחוד בין השתיים.

את החלל מעצבת מרין על־ידי תאורה. האור והחושך מסמלים את התודעה של הגיבורה. על הבמה תא של רכבת – בתוכו יושבת אשה. מתוך החושך בוקע הקול הפנימי; כשהוא צובר עצמה הוא פולש לתא הרכבת ומשתלט על הדמות.

מלכה מרין: "אני רוצה להתמודד עם שאלות שמציקות לי, כבת להורים ניצולי שואה. אני לא מבינה – איך אנשים שוכחים? איך אנשים כל כך רחוקים מעצמם? איך אפשר לנסוע לגרמניה? אני רוצה להדגיש שזה לא מחזה על ניצולי שואה, אלא על הדור השני שאחרי השואה".

"נמלים"

מאת יצחק אוורבוך אורפז: עיבוד והמחזה: רם הלפנד ואורית בדר במאי: רם הלפנד

את הנמלים לא רואים על הבמה, אבל במחזה יש להן תפקיד מרכזי. בתחילה הן גורם לא ידוע, אחר־כך הן כוח מאיים. "נמלים" – הוא מחזה שעוסק בהתפוררות.

הסיפור הוא על זוג שתי שש שנים ללא יכולת ליצור קשר. לא קשר פיזי וגם לא רוחני. הגבר מגלם את התומרנות, האשה את הרוחניות. נקודת המפגש ביניהם היא תוצר של התניות. עלילת המחזה מתרחשת בפרק הזמן שהוא "תקופת הניסיון" על־פי עצת הרב – אליו הם פונים לבקשת גירושין. כאן נכנס גורם חדש לחייהם: הנמלים הגורמות להתפוררות קירות ביתם. אלה הופכות להיות האויב המשותף – והמאבק שלהם בנמלים הופך להיות המאבק שלהם לאיחוד.

יש כאן מטאפורה הפוכה: התפוררות קירות הבית היא התפוררות המחיצות המפרידות בין בני הזוג. הרס הבית מביא לבנייה של דבר חדש.

האם יוכל הזוג, על רקע ההרס והחורבן, להגיע לאיחוד מושלם?

רם הלפנד: "איחוד מושלם יכול להתקיים, היפוטטית, רק כאשר יש חורבן באיבוד החומר. הרוחניות מתגשמת כשאובד החומר כליל. אפשר לראות זאת כדבר אוטופי או פסימי – תלוי בצופה ושופט".

המשך בעמוד 19

מאת
עדנה קוברסקי

חברים יקרים — אנו פונים אליכם בתוקף היותכם דרום-אפריקנים לשעבר, כאל אנשים אשר התנסו הן ב„חיים הטובים" בדרום-אפריקה והן בתהליך העליה והקליטה אשר איפשר לכם להיות חלק מהחברה הישראלית. מטרתו של מכתב זה כפולה: ללמוד מנסיונכם, הערותיכם והצעותיכם, ולהביא את יהודי דרום-אפריקה הביתה, לישראל.

„כשהדרום-אפריקנים נמצאים כבר בתזוזה, זוהי הזדמנות בלתי-חוזרת להביא את הקהילייה היהודית למודעות, שישראל היא אלטרנטיבה מעשית. אנו מאמינים שהאיכות המיוחדת של החיים כאן, הקליטה המוצלחת, והתרומה של הקהילייה היהודית הדרום-אפריקנית בישראל, יעודדו את היהודים הדרום-אפריקנים לבחון את ישראל כעדיפות ראשונה.

„אי-לכך, אנו משתפים פעולה בניהול המסע 'עשה את הצעד הנכון' — מערכת מסיבית להגברת העלייה מדרום אפריקה. אנו מבקשים מכם לקרוא בעיון את החומר הכלול ב'ערכה' זו, ולמסור את תשובותיכם בהקדם האפשרי".

המכתב, הכתוב באנגלית, מסתיים ב„ברכת ציון", וחתום עליו הרצל כ"ץ, יו"ר „ועדת ההיגוי לעידוד העלייה מדרום-אפריקה". הוא הגיע בשבועות אלה, בצירוף טופס למילוי, מינשר צבעוני, מעטפה מבויילת ושלוש אגרות-אוויר מקושטות אל רוב יוצאי דרום-אפריקה החיים היום בישראל. המינשר מגלה לקורא כיצד הוא יכול לעזור ליהודי דרום-אפריקה „לעשות את הצעד הנכון" — דהיינו, את התזוזה הנכונה — כשחיצים עבים בצבע צהוב מעטרים אותו כרמז גרפי דק.

מוצע שם לכתוב מכתבים על גבי אגרות-האוויר המצורפות (על כל אחת מן האגרות מתנוססות הכתובות „עשה את התזוזה הנכונה" ו„ברכות מישראל — הנס על הים התיכון" ומודפסות עליהן תמונות הקשורות לעליה) ולספר לחברים, למשפחה ולשכנים שנשארו בדרום-אפריקה על החוויות האישיות שלהם מהחיים בישראל. בין הנקודות האפשריות, שמציע המינשר לציין באגרות-האוויר, אנו מוצאים פנינים כמו „היעדר מתח", „קירבה לאירופה", „חופי רחצה ומזג אוויר טוב" — לצד „חינוך חינם", „ספורט בישראל" „מרכז קליטה, אולפן וסיוע בקליטה יותר מאי-פעם ועוד".

הרגש כולו על הכדאי — מהציונות לשמה כבר התייאשו מזמן, שלא לדבר על סתם ערכים.

מאמץ פתטי זה להביא את יהודי דרום-אפריקה לישראל מאפיין את חוסר האונים אליו נקלעה הפדרציה הציונית של דרום-אפריקה — ארגון חרוץ ומסור אשר החל לפעול בארץ ב-1948 כגוף שקישר בין אנשי המח"ל, שהגיעו מדרום אפריקה, לבין הפדרציה הציונית שם — ואשר היום אינו חוסך באמצעים ופועל במשנה-מרץ מתוך חשש שאם השנה לא יצליח „להזיז" את יהודי דרום-אפריקה לכיוון שלנו — המערכה אבודה.

כ-205 יהודים עלו ב-1985 מדרום-אפריקה לישראל, לעומת כ-4000 אחרים, שהיגרו משם לקנדה, ארצות-הברית ואוסטרליה, כל זאת, מתוך קהילה המונה כ-115,000 נפש.

כשמדובר בקהילה אשר נחשבה כל השנים לקהילה עם אוריינטציה ציונית מובהקת, שלה רשת בתי-הספר היהודיים מהמפותחים ביותר בעולם היהודי, תנועות נוער ציוניות פעילות לדוגמא וארגונים עם קשר הדוק לישראל — זוהי אכזבה עצומה.

„איפה נכשלנו?" — היא השאלה שעולה שוב ושוב בפגישות בין מנהיגי הקהילה היהודית בדרום-אפריקה, הפועלים במסגרת הפדרציה הציונית (ארגון הגג של הארגונים היהודיים בדרום-אפריקה) שם, לבין אנשי הפדרציה הציונית כאן. המשרד הארץ-ישראלי של הפדרציה הציונית נחשב להלכה למחלקה של המשרד הדרום-אפריקאי, אך למעשה, זה מספר שנים הוא הנותן את הטון ומתווה את הכיוון.

בציפייה למהפכה מימסדית

הרצל כ"ץ, החתום על מכתב הפנייה לאוכלוסיית האקס-אפריקאים בארץ, הוא חבר הנהלת הפדרציה הציונית הדרום-אפריקנית, והכוח המניע והיוזם מאחורי ועדת ההיגוי, שהוא העומד בראשה, ואשר במסגרתה פועלים יחד — לראשונה בהיסטוריה — הסוכנות היהודית ומשרד הקליטה.

כן, עד כדי כך מוכנים כולם להתאמץ בעניין הזה. „אם לארץ היה כוח משיכה, לא היינו צריכים שליחי עלייה", אומר הרצל כ"ץ. זה נשמע בוטה, אבל קשה לסתור את ההיגיון הזה.

כ"ץ אינו מרוצה. „האנשים שמטפלים בעולים אינם מתאימים לתפקידיהם", הוא מטיח לכיוון אחד, ו„הפדרציה בדרום-אפריקה לא עשתה מספיק לעידוד עלייה", הוא זועק לכיוון אחר.

האם כבר מאוחר מדי?

הרצל כ"ץ מדבר על מהפכה הדרושה להצלת המצב. כשהיה לא מכבר בדרום-אפריקה, דיבר על מהפכה בכל תפישת עידוד העלייה וכאן בארץ הוא לא חדל לדבר על המהפכה המימסדית שצריכה להתחולל בכל הקשור לטיפול בעולה.

פחדם של ראשי הקהילה היהודית בדרום-אפריקה לעורר עליהם את זעם השלטונות, מונע מהם לקום בשעה קריטית זו ולאמר לקהילתם 'קומו וצאו'. אך אין כמעט משפחה יהודית בדרום-אפריקה אשר איננה חוששת פיזית לעתידה ואשר ההגירה מדרום-אפריקה אינה מעסיקה אותה במידה כזו או אחרת, אומר כ"ץ. לדבריו, זה הזמן להגביה פרופיל ולפרסם מודעות בעיתונים היומיים ובהן הצעות עבודה בישראל. למה שרק האוסטרלים והקנדים יעשו זאת, הוא שואל. הוא בעד עידוד עלייה הרבה יותר „אגרסיבי" מהמקובל עד כה, אך המנהיגות היהודית נגועה בפחד של מיעוט המחליף זה 2000 שנה גולה אחת בגולה אחרת ונזהר תמיד שלא למשוך אליו יותר תשומת-לב, פן יורע לו.

במשך השנים תירצו היהודים את מאמציהם לשמור על יחסים טובים עם השלטון באחריות שהם חשים לגבי גורל היחסים בין דרום-אפריקה לישראל וגודל התרומות המגיעות משם לכאן.

היום כמעט לא שומעים את הטיעון הזה. היום גם הם מבינים כי שעת האפס הגיעה. שעת המבחן כבר עברה, ובמבחן הם נכשלו. יהודי דרום-אפריקה לא עלו לישראל. במצב בו המנהיגים עצמם אינם נותנים דוגמא אישית ועולים לישראל, או גרוע מכך, מהגרים לארצות אחרות — איזה תוקף יש למאמציהם לשלוח אחרים לארץ, ויהיו מאמצים אלה גלויים ככל שיהיו?

היום, לאחר מספר חודשים שהוא עומד בראש ועדת ההיגוי, בה יושבים נציגים של משרד הקליטה והסוכנות היהודית ומנסים לעבוד יחד, משוכנע הרצל כ"ץ כי האינטרס המשרדי קודם לאינטרס של העולה. בדוגמא הוא מציין את פרשת הדירות בראשון-לציון:

מנכ"ל משרד הקליטה, מאיר שמיר, השעה לפני מספר חודשים את השתתפותו בוועדת ההיגוי, לאחר שנציג של הסוכנות היהודית פירט בפני הוועדה תוכנית חדשנית אותה יזמה הפדרציה בשיתוף עם הסוכנות היהודית, לקליטת עולים בדירות בראשון-לציון — ללא מרכז קליטה אך עם שירותי קליטה מקיפים. „זהו זמני זה עניין של משרד הקליטה, ואם הסוכנות מתכוונת לעסוק בכך, אני משעה השתתפותי. ואינני מוכן להשתתף יותר בענייני הוועדה" הצהיר אז שמיר. לאחר ששר הקליטה אישר כי אכן שמיר נהג בהתאם למדיניות המשרד, נמצאה „פשרה", וכעת נמצא כל הפרוייקט תחת חסות משרד הקליטה, כמובן.

לא קל לעזוב בית כזה

רוצים עלייה, לא אוהבים עולים

הפדרציה הציונית בארץ לא מפסיקה להיאבק במשרדי הממשלה השונים על שיפור התנאים לקליטת עלייה. כמשרד המייצג קהילה יהודית חומרנית במיוחד, אשר היעדים שלה הם קנדה, אוסטרליה וארה"ב — שם אין ליהודי דרום-אפריקה בעיות שפה (דבר המצמצם את בעיית התעסוקה) ושם יכול אדם לרכוש לו בית אחרי שקיבל משכנתא על 90 אחוז מערכו — נלחמים נציגיו בציפורניים מול חוקי מכס דרקוניים, נאבקים בהגבלות מגוחכות על מתן הלוואות, ובאווירה הכללית השוררת בארץ הרוצה עלייה אך אינה אוהבת עולים.

יש להם, שם, בפדרציה, תוכניות של פרוייקטים לעולים מכל סוג ומכל גיל. יש תוכניות לזוגות צעירים ויש תוכניות למבוגרים. יש רעיונות מקוריים לקליטה בקיבוצים ויש תוכניות שמתאימות במיוחד לציבור הדתי. יש תוכניות לסטודנטים ותוכניות לתלמידי תיכון, תוכניות לעשירים-יותר ותוכניות לעשירים-פחות.

סידני שפירא, מנכ"ל המשרד, מפרט לי את כולן, ואני מתרשמת שנעשית כאן עבודת נמלים של צוות רציני, אקס דרום-אפריקאי ברובה, הרוצה בכל מאודו שקהילת הדרום-אפריקאים בארץ, המונה כיום רק 15,000 איש, תרחיב שורותיה.

שפירא מאמין כי מדינת ישראל מסוגלת היום, יותר מאי-פעם, להציע בית לדרום-אפריקאים. „זה קצת בגללנו וקצת בגללם" הוא אומר. „לנו, כאן, יש היום הרבה מסגרות מוגנות המתאימות לסוגי אוכלוסיה שונים, והם, יהודי דרום-אפריקה, מוגבלים בסכום הכסף שיכולים להוציא משם. על פי גירסת הפדרציה, העולה הממוצע מגיע לארץ עם 5000 דולר. אם הוא רוצה לרכוש דירה, מכונית, או לפתוח עסק, הוא באמת צריך הגנה ועזרה. נכון שאולי קל לנו יותר לפתות את יהודי דרום-אפריקה לבוא אלינו כשהם נזקקים לעזרה, אך הצרה היא שכשאנו פורשים עליהם את כנפי הביורוקרטיה שלנו — הם דווקא רוצים לעוף מכאן.

היהודי הדרום-אפריקני הוא עשיר בדרום-אפריקה, אך עני כשהוא יוצא מגבולותיה. המטבע הדרום-אפריקני, הרנד, הולך ונחלש. לפני מספר שנים עוד היה שווה בערכו לדולר האמריקני, היום הוא אינו מגיע לשליש מערכו.

הקיבוצים הגדולים של יוצאי דרום-אפריקה הולכים וגדלים בארצות הדוברות אנגלית וקל יחסית להיקלט בתוכם. לאור המצב הכלכלי בארץ חושש הדרום-אפריקני, כי לא יוכל לקיים כאן אותה רמת-חיים לה הוא רגיל.

אלה שהצליחו לצבור הון מחוץ לדרום-אפריקה, אלה שיש להם משפחה שעזבה לפניהם ויכולה לעזור להם, הם אלה הממהרים לעזוב את גבולות המדינה — ולאו דווקא לישראל. האיש הפשוט, זה שאין לו, אינו ממהר לעזוב. עד עתה הראה הנסיון כי הוא מעדיף לשמור על רמת חייו ולהישאר בדרום-אפריקה.

כולם מדברים על תזוזה, רבים עוזבים, אך זו עדיין אינה קהילה היושבת על מזוודותיה ומחכה למטוס הראשון שיחלץ אותה. שיקולי הבעד והנגד עדיין הם שיקולים חומריים בעיקר — וזו אף פעם לא היה הצד החזק של מה שיכלה ישראל להציע.

„כבר איני בטוח, שישראל היא המקום היחיד..."

הבית הלאומי לא תחליף לבית בן 32 חדרים שם. „אפילו להתפלל לא קל כאן"

אבא ברגר (שם בדוי), אמא ברגר ושני ילדים. הם לא רוצים להתראיין בשמם האמיתי, לא רוצים להצטלם. לראשונה פגשתי בהם לפני שלושה חודשים, זמן קצר אחרי הגיעם ארצה. סיפורם היה מדהים. כשבדקתי, גיליתי כי הוא אמיתי. לא פרסמתי אותו אז. חששתי כי עד שיראו השורות אור, לא נראה כבר את המשפחה אצלנו. השבוע חזרתי והתדפקתי על דלתם, ברעננה. הם עוד כאן. השאלה נשארת בעינה — לכמה זמן?

בפגישותי עם משפחות דרום-אפריקניות שזה מקרוב באו, מצאתי כי החשש להתראיין, לאמר דברים ברורים לתקשורת — קיים אצל רובם. יש פחד למתוח ביקורת, היסוס להביע אי-שביעות רצון, רוב הדברים נאמרים במרומז, או על-ידי נתינת דוגמאות מחוויות שעברו „אחרים". האם עדיין לא עיכלו את העובדה כי הם נמצאים במדינה בה מותר להתבטא בחופשיות? או אולי זהו הרגל אותו סיגלו לעצמם כמיעוט בגולה, שלא למשוך אליהם את אור הזרקורים ולא לעורר יותר תשומת-לב? לסוציולוגים הפתרונים.

עיניים אפורות גדולות, עור פנים לבן ושפתיים מחוטבות, נ., 37, נראה כמו מרים משקולות. כתפיים רחבות מאוד, גפיים שריריות, חיוך שלא מש מפנים בעלות עיניים מאירות, וכיפה לבנה על הראש.

לא להחליף גולה אחת בגולה אחרת

לפני ארבעה חודשים הם עמדו בפני הגירה לטורונטו, קנדה. שם יש לס. אח, אשר הבטיח לה עבודה מכניסה ומעניינת כמנהלת ברשת חנויות שבבעלותו. נ. נסע לשם כחלוץ המשפחה. בדק ומצא כי יוכלו לרכוש דירה ב-90,000 דולרים קנדיים — דירה מצוידת לחלוטין בכל המיכשור החשמלי, עם שטיחים מקיר לקיר, שלושה חדרי שינה ושני חדרי אמבטיה. בעל הבית דורש 9,000 $, דהיינו עשרה אחוז מן המחיר כמקדמה, והשאר משכנתא לטווח ארוך. בדק ומצא כי בטורונטו קהילה גדולה של דרום אפריקנים לשעבר, אשר הקימו מוסדות חינוך יהודיים בדומה לאלה מהם נהנו בדרום אפריקה — בדיוק מה שיתאים לילדיו בני ה-6 וה-8.

נ. למד משפטים, אך עסק בניהול רכוש המשפחה בדרום אפריקה — בית מלון ובנייני דירות. מבירור שעשה הסיק כי לאור קשריו הטובים ונסיונו המקצועי, יש סיכויים טובים שימצא עבודה בתחום עיסוקיו.

חזר נ. מקנדה לדרום אפריקה, והמשפחה התכוננה לתזוזה. לילה אחד, ממש לפני שעמדו לעזוב לטורונטו, התעורר נ. משנתו ואמר — לא אחליף גולה אחת בגולה אחרת. או שאני נשאר כאן, או שאני עולה לישראל. כמו בסיפורים, יומיים שנתו נדדה, וכמו בסיפורים, אמרה לו ס. חיפה — „בעלי, מה שתאמר, אעשה".

בבוקר רץ למשרדי מחלקת העליה בדרבן, עיר מולדתו, לברר באיזו מהירות ניתן לארגן למשפחה עלייה לישראל. אמרו לו כי זה עניין של כמה חודשים. לא, הוא אמר. אין לי כמה חודשים. אני רוצה שאשתי תשנה את דעתה. עשרה ימים אחר-כך הם נחתו בנמל התעופה בן-גוריון. לא לפני שהספיקו לריב עם אביו של נ., אשר הקים קול צעקה כנגד תכניותיו של בנו לעלות לישראל.

אבא של נ. הוא יהודי עשיר, אשר אביו הגיע לדרום אפריקה מליטא בחוסר כל, אך כשנפטר היה ברשותו מכרה יהלומים קטן, ונכסי דלא-ניידי גדולים. אבא של נ. לא חושב שיהודים צריכים לעזוב את דרום אפריקה, ובוודאי לא לישראל.

איך עושים הון קטן בישראל

העיר דרבן מונה כ-4000 יהודים. כבר עשרה חודשים שאין בה רב, ושליח תנועת בני-עקיבא עושה בה את התפקיד, למרות האנגלית החלשה שבפיו. אביו של נ. פנה בטרוניה לרבנים שכיהנו בעיר בעבר — מדוע הם נוטשים את קהילתם בזמן כה קריטי, בו הקהילה משוועת למנהיגות רוחנית. כשאחד הרבנים עלה על דוכן הנואמים בבית הכנסת בדרבן, וקרא לכל היהודים לקום ולעזוב את דרום אפריקה, הלך אביו של נ. לדבר איתו בכעס רב. לדעתו, היטיב השלטון הדרום אפריקני עם היהודים במדינה, ואל להם להיות כפויי טובה ולקום ולנטוש אותה. אין פלא, אפוא, שכששמע כי בנו עומד לעלות לישראל, אמר לו — לך לדרכך, אולם ללא ברכתי. מאז הם ברוגז. אנגליה — מילא, שם למשפחה יש עסקים; קנדה — מילא — מדינה מערבית מתוקנת; אבל ישראל?!

יש לו המון בני דודים לנ. כולם עזבו את דרבן, ואף אחד לא הגיע לישראל. יותר מדי סיפורים הגיעו לדרום אפריקה על כספים שירדו לטמיון, השקעות שבוזבזו, מפעלים שהוקמו בכספים דרום אפריקניים והתמוטטו — ולאיש עסקים מחושב כמו אביו של נ. היה ברור, כי לא זה המקום עבור בנו.

„את ודאי מכירה את הבדיחה על היהודי הדרום אפריקני שהגיע לישראל עם 30,000 $. אך בלי כל נסיון ישראלי. מיד לקח לו שותף ישראלי, והיום לשותף יש 30,000 $ ולו יש את הנסיון הישראלי... או, את יודעת איך עולה מדרום אפריקה עושה לו הון קטן בישראל? הוא מביא איתו הון גדול..."

כך מספר נ. בצחוק עצוב, וזה רק חלק מן הבדיחות המרות הרווחות בין הדרום אפריקנים, בנוגע לישראל.

אביו של נ. נשבע שלא יסייע לבנו אם זה אמנם יבחר לעלות לישראל. „כל כך הרבה מכרים שלו איבדו פה את כספם. אני ניהלתי כל השנים את רכוש המשפחה, כספו היה כספי, וחוסר סיוע מצידו פירושו שאני חייב היום, עד אשר אמצא לי עבודה מתאימה, לכלכל את משפחתי מן הכספים שמעניקה לי הסוכנות היהודית, דהיינו כ-500 שקל לחודש, כי אין לי כספים אחרים".

ובכן, קחו לכם משפחה, שעזבה בית בן 32 חדרים, (הם התגוררו יחד עם האב, שהתאלמן מאשתו מספר שנים קודם לכן) כמה וכמה משרתים, בריכת שחייה וכל השאר, שבו איתה בדירה ערומה ברעננה, עם כמה מיטות ברזל ושני שולחנות עץ — ונסו להיות אופטימיים... הצרה היא, שכשפגשתים לראשונה, לפני שלושה חודשים, הם, לפחות, היו אז אופטימיים. השבוע, בפגישתנו השנייה, נשמעו כבר אחרת.

„אם לא אשאר בארץ זה לא יהיה בגלל שמשהו לא בסדר עם ישראל, אלא שמשהו לא בסדר איתי. ישראל זו ארץ מיוחדת עם דרישות מיוחדות מאנשים מיוחדים, אם לא אחיה כאן, כנראה שאינני מיוחד מספיק. לא, אני לא אומר שאני עוזב. אך בכל מקום בו אחיה, לישראל יהיה מקום ראשון בליבי".

שורות אין-סופיות של קברי החיילים

מה השפיע עליך בשלושת החודשים האחרונים? „מאמצת אותנו כאן משפחה של עולים ותיקים. לקחו אותנו לטיול בירושלים, הגענו לקברי הרצל וז'בוטינסקי, וראינו את צלבי הקרס על הקברים. זו היתה חוויה איומה. אחר-כך לקחו אותנו לחלקת הצבאיות בבית הקברות — השורות האין-סופיות של קברי החיילים הם מראה שלא מש מנגד עיני. איזו כמות של קרבנות! כמה עוד חיים יהודיים יילכו כאן לאיבוד? בדרום אפריקה, עם כל מה שקורה בה, אתה יכול לקחת את כל המתים הלבנים ולשים אותם יחד בחלקה קטנה ועוד יישאר מקום...

„מלבד זאת, פגשתי הרבה דרום אפריקנים החיים היום בישראל, ולא פגשתי אפילו אחד שאמר לי כי נקלט לגמרי. זה מאוד מציק לי.

„פעם חשבתי שישראל היא המקום היחידי ליהודים. היום כבר איני בטוח בכך. אפשרי בהחלט שליהודי יהיו חיים טובים יותר בגולה. משום-מה לא מצאתי כאן את האספקט הרוחני שציפיתי למצוא. בדרום אפריקה התפללתי עם יותר „כוונה". שם הבנתי את הטקס, נהניתי לשיר את השירים המוכרים עם חברים ותיקים, לשתות איתם אחרי התפילה ולשוחח. פה איני מבין את הטקס, ולכן בשבתות האחרונות התפללתי לי בבית, לבד. אני מתגעגע לתחושה הנפלאה שהיתה לי בעת התפילה בדרום אפריקה. חשבתי לנסוע לכותל ביום הכיפורים, וללון שם. אולי כך אצליח להגיע שוב לתחושה שאבדה לי כאן..."

ס. אשתו של נ., מדברת יותר על חומר ופחות על רוח: „אני מרגישה שאני נלחמת מלחמה אבודה. לבעלי לא חשוב הכסף, אבל אני יודעת כי הוא הכרחי. היום אנו חיים כמו השחורים בדרום אפריקה, ואינני רואה איך יכול מצבנו להשתפר. קשה לי ללמוד את השפה, וכאדריכלית פנים, יהיה לי קשה למצוא עבודה בלעדיה. פגשתי פה אנשים בעלי לב יהודי חם — גילויי חברות שלא האמנתי כי יכולים להיות. אך קשה לי כל-כך, כשהילדים מרעישים בדירה הקטנה זה נשמע כמו צרחות איומות, בדרום אפריקה הם שיחקו באגף אחר של הבית, והרעש שלהם נשמע אז כמו השתובבויות עליזות. אינני יודעת אם אני עשויה מהחומר הדרוש על מנת להישרד כאן..."

האם יישאר איתנו הזוג הנחמד הזה?

כשהם מדברים על חברה מערבית, הם אינם מתכוונים לישראל. כשהם מדברים על ביטחון פיזי — גם אז הם לא מתכוונים לישראל. כשעולה שאלת הביטחון הכלכלי, הם בטוח לא מתכוונים לישראל. אפילו להתפלל לא כל כך קל לו כאן.

נפרדתי מהם בתחושה כבדה של אחריות. הזמנתי אותם אלי, הצעתי לעזור בכל.

האם אפשר?

חותם אישי

עמיה ליבליך

מתי ישובו?

את בועז ואלון פגשתי לראשונה בערב ראש השנה תשמ"ז בלוס אנג'לס. היה זה יומיים לאחר שהגענו, שני ילדי, בעלי ואנוכי לביתם של ידידים בסנטה מוניקה. משם היינו אמורים לערוך את חיפושינו אחר דירה, בה נגור במשך שנת השבתון שלנו בארצות הברית.

בעלי הבית שהו אז בחופשה בפורטוגל, וביתם הועמד לרשותנו. "יהיו עוד כמה ישראלים אחרים שייכנסו מפעם לפעם", אמרה לי ידידתי, בעלת הבית, בשיחתנו הטלפונית. כך גיליתי כי בית זה משמש מעין מרכז לישראלים־שבדרך, כתובת זמנית ופינה חמה בניכר. ביום השני, כשירדתי לשתות קפה של בוקר במטבח המואר, הגדוש עציצים מרהיבים, גיליתי ליד השולחן להפתעתי שני צעירים שזופים וחסונים שאי אפשר היה לטעות בהם – ישראלים לכל דבר.

"אני בועז, וזה אלון. הכנו קפה טרי ואת מוזמנת להצטרף". כך התחיל הסיפור. התברר כי שני הצעירים השתחררו משירותם הצבאי כשמונה חודשים לפני פגישתנו המקרית. יחד המריאו לארצות הברית יומיים לאחר השחרור, טיילו מחוף אל חוף, ובסופו של דבר הגיעו ללוס אנג'לס. מאחר שהם גרים בדירה שכורה בשכונת חוף מפוקפקת למדי, הם מחזיקים את כספם, ובעיקר את הדרכונים שלהם, בבית מארחינו, ידידים ותיקים של הוריהם. זוהי גם כתובתם הקבועה, ונקודת הקשר הטלפונית עם הוריהם בירושלים. כשהם באים לעשות כביסה, או לקחת דואר, הם מתנהגים במקום כבני בית ממש.

"ומה אתם עושים כאן?" אני שואלת סוף־סוף. מספרים לי כי התחילו את דרכם כמניחי אריחים אצל קבלן ישראלי אחד, ומאז למדו את המקצוע, קנו רכב מסחרי וציוד משלהם, והם בעסקי האריחים ברשות עצמם. יש להם די כסף למחיה, קנו כבר אופנוע כתחביב, והעיקר – חוסכים כסף לטיול הגדול שיערכו בחורף ביבשת דרום־אמריקה.

"ואחר כך חוזרים ארצה", אני ספק שואלת ספק מצהירה במקומם, והם עונים לי במקהלה בלתי מתואמת: האחד "נראה" השני "כמובן".

עוד רבות היו פגישותי עם בועז ואלון במשך שנת השבתון שלי, תשמ"ז. דרכם הכרתי אף אחרים בני גילם, שסיפורם דומה. הכרויות אלה, ומחשבותי בעקבותיהם, היוו את החוויה החזקה ביותר שחוויתי בשנה החולפת. לפני כן הכרתי טיפוסים שונים של "יורדים". היו נהגי הטקסי בניו־יורק, שמעולם לא חשתי אותם כישראלים אמיתיים, בני הארץ. היו אותם אמנים ופרופסורים ידועי־שם, נבחרים ומעטים, שהלכו אחר היוקרה והמשאבים המיוחדים שמדינה קטנה מזרח תיכונית לא יכלה להציע. הבחורים שעמם שוחחתי במהלך השנה, לעומתם, היוו חתך רחב של מה שאנו נוהגים לכנות "ממיטב בני הנוער הישראלי". רובם בני עיר. אך ביניהם גם קיבוצניקים, מסיימי שירות צבאי ביחידות קרביות בצה"ל, לוחמי מלחמת לבנון. הם עזבו את המדינה סמוך מאוד ליום שחרורם, כבורחים. טיילו מעט בכספי חסכונות או מתנות, עצרו בערים הגדולות של ארצות הברית, מתפרנסים מעבודות פיזיות שונות, מסבלות עד צביעה. "עושים" כסף בעבודה קשה. היו לי מספר שאלות סטנדרטיות, אותן מצאתי שואלת את הבחורים שוב ושוב:

תהיה פועל? לכמה זמן? מכך אתה נהנה? ומתי תלמד?

פשוט עושים כסף. לימודים לא בראש שלי, אני עוד לא מוכן.

לשם מה הכסף?

כדי לטייל, לראות עולם.

ואין עבודה בארץ?

כן, אולי, אבל לא מרוויחים טוב. וצריך לצאת למילואים.

אין שמחה בארץ, מוסיף מישהו. אנשים עצבניים ואינם מחייכים. זה מחניק.

אחר אומר: פה אני עובד בפרך, אבל יש בי איזו אופטימיות.

ומתי תחזור? השאלה הבלתי נמנעת.

תראי אני אוהב את הארץ, בוודאי כמוך. עוד נחזור, אבל מי יכול להגיד מתי.

עברה השנה. אנחנו חזרנו לירושלים, ואילו בועז ואלון עדיין שם. שמעתי כי לאחרונה הם עוזרים לצעירים שהשתחררו מצה"ל השנה להיקלט בשוק העבודה האמריקני.

זו היתה חוויה קשה. מבלי לנתח את מה שקורה חשתי את העובדות ככשלון אישי שלי ושל בני דורי. ראיתי בעין כיצד מתדלדלים כוחותינו, ואנחנו מפזרים את בחירי הנוער שלנו, שמספרם קטן ממילא, על פני כל קצות תבל. ומצד שני, הרי לא נחזיק אותם בכוח. זכותם לקבל מאתנו את חופש התנועה הזה, את חוויית הבחירה. רק שיחזרו מרצונם החופשי. ואם לא יחזרו? אז התחלתי להציג את השאלות קצת אחרת. כלפינו, דור ההורים. מה צריך לקרות אצלנו, בבית, כדי שירצו הצעירים לעבוד בה קשה ולחיות בישראל? איך לתת להם את השמחה, את האופטימיות? האם ישנם כאלה בלבנו? מדוע אנחנו חיים כאן, וברור לנו שזה מקומנו. ואילו הם נודדים בעולם ואינם שותפים לתחושת המולדת שלנו? ולפעמים העזתי ושאלתי אף יותר. במה טעינו? איזו דוגמא סיפקנו להם ומה היינו צריכים לעשות ולא עשינו?

אשמת לבנון

אמרו לי: את האשמה חפשי בלבנון. במלחמת לבנון העמדנו צעירים אלה במצב בלתי נסבל. דרשנו מהם להילחם במערכה שעמה לא יכלו להזדהות, ובכך שברנו את אמונם במדינה. העמדנו אותם מול אזרחים, נשים וילדים. שמנו את שלמותם הנפשית במבחן חמור מדי. זוהי ודאי סיבה חלקית בלבד. תופעת הנדידה של הצעירים היתה מוכרת גם לפני המלחמה האחרונה, בעיקר בקרב בני הקיבוצים, שהיו נושאי הדגל במגמה זו. את שורשיה של התופעה עלינו לחפש עוד לפני כן.

וכי לא היטבנו להקנות להם את ערכי הציונות, שאותם ינקנו מהורינו. בוני המדינה? נוח היה לחשוב כי בני הספקנים שבינינו, אלה שאולי הוריהם אף הם לא היו מחסידיה המובהקים של הארץ הזאת, הם שפרשו כנפיים והתיישבו במרחקים. אולם, התרשמות שטחית מעידה, כי אין זו הכללה מבוססת. אמנם אין כמעט בעלי כיפות הנודדים שעמם נפגשתי בארצות הברית, אולם היתה ביניהם קשת רחבה של מסורות ודעות. נזכרתי בספרו הנאה של דן בר־און (מקל הפנטומימאי, תשמ"ו) המושל את משלו על בניו של חוזק, מעמודי התווך של הישוב שירדו מהארץ, בעוד שבניה של חולשה, שתמיד הביעה את חרדתה ודאגתה לקיומנו בארץ, בחרו מרצונם לגור כאן. בר־און גורס כי דווקא התדמית החזקה ללא סדק, היא היא שהולידה את הנטישה, ואילו הבעתם האמיתית של הקשיים והוויתורים שהיו כרוכים בהיאחזות בארץ הקשה הזו, יצרה אמון אצל הבנים ונכונות להתמודד עם משברים. אם כן, הוקעת הירידה והשמעת דעות לאומיות חד־משמעיות אינן דווקא הערובה לרצונם של הבנים לחיות כאן.

אינני יודעת אם אכן זהו ההסבר. אם כי יפה הוא בעיני. אלה שעוסקים בתהליך ההתפתחותי של הכניסה לבגרות מרבים לציין כי חייב הצעיר לחפש את דרכו על ידי מגוון רחב של התנסויות שבהן הוא "מודד" חוויות שונות ומוצא לבסוף את זהותו הנכונה. יש בין אנשי המקצוע אף כאלה שיוסיפו כי רצוי לנדוד, במובן הגיאוגרפי והנפשי, בגיל ההתבגרות, לחפש דרכים, להחליף אדרות, וכי דווקא אלה ההולכים בתלם תמיד הם מי שבעתיד יחסרו זהות מבוססת. גם מקומות הם בבחינת אדרות למדידה, ומאלסקה עד ברזיל, ואפילו בהאוואי הנידחת, ניתן לפגוש צעירים שזופים דוברי עברית המחפשים את מקומם בעולם. כמה מהם יגלו כי אכן טוב להם "על שפת המים בסן פרנציסקו", וכמה מהם ישובו לשבת בעמק יזרעאל? האם נדודיהם הם תופעה זמנית, של אותו מורטוריום שעליו מדברים גדולי הפסיכולוגים, או שהם עשויים להפוך לאורח־חיים קבוע של ישיבה בניכר?

אין בדברי עד כאן כל טענה כמותית. אינני יודעת, וגם לסטטיסטיקאים חסרה התשובה, בכמה צעירים מדובר, מה אורך תקופת נדודיהם, וכמה מהם שבים ארצה בסופו של דבר. לי עצמי היו כמובן, גם חוויות שונות. שוחחתי גם עם צעירים החיים כאן, שהמשיכו את לימודיהם במוסדות להשכלה גבוהה מיד עם תום שירותם הצבאי (ראה עמיה ליבליך, "אביב שנות", הוצאת שוקן, בדפוס) בני גילם של בועז ואלון, ומצאתי אצל אחדים מהם אהבת מולדת עמוקה ומחויבות לחיים כאן.

אני לא סתם בנאדם על כדור הארץ

לפני דוגמאות רבות שיכולתי להביא על מנת לאזן, כביכול, את דבריהם של בועז ואלון, אבל אבחר במה שאמר אילן. יליד בית שמש, מבוגרי הנח"ל. "איכשהו בשנים האחרונות התפתחה אצלי תחושה מאוד עמוקה שאני לא סתם בנאדם על כדור הארץ, שיכול לחיות בברוקלין, לטייל בפרו, ואינו חייב לאיש דבר. כי בכל מקום יגידו לי, במוקדם או במאוחר: "אתה יהודי". ומכאן התפתחה אצלי ההכרה שהמדינה הזו היא חשובה. הצרה היא שכאן אנחנו מוקפים באנשים שעליהם אני יודע במאה אחוז (אני הרי הכרתי את המנטליות שלהם בשירות הממושך שלי בצבא, בשטחים, ובלבנון) שהם לא בעניין הזה של לחיות "בשלום" אתנו. אין יפי נפש בצד השני. אין להם "שלום עכשיו". זה כבד, אבל כך אני מרגיש. בקיצור, נעשיתי מאוד ציוני. הציונות שלי היא פשוט קשר עמוק שלי, כיהודי, לאדמה הזו. לא, אינני דתי, ואת היהדות הדתית – שגם היא סוג של ציונות – אינני אוהב כלל. הדת, אני חושב, היא הגלותיות שמנסה להשתלט עלינו. הציונות היתה בדיוק להיפך – אנחנו לא נחכה למשיח, אלא נעשה הכל במו ידינו. בין הערבים מצד אחד, והדתיים הקיצוניים מצד שני, אני מנסה למצוא את מקומי כאן. זה קשה. יש ימים שאני פשוט לא רואה לכך כל סיכוי. אבל מה אגיד לך, בשנים האחרונות, בעיקר תוך כדי הצבא, הגעתי להרגשה שכל קילו אדמה בישראל שקול כזהב. ואני פה נשאר. אין דבר שהוא יותר חשוב מהמדינה בשבילי. אינני סולח לאף לא אחד שעוזב. חברים שלי באוסטרליה, ואני אומר שכל מי שמרגיש שיש לו צורך ללכת לחרוש שדות באוסטרליה הוא בעיני כמו אחד שבוגד באשתו".

עדיין רחוקה אני מהנוסחה שתקבע מי יישב ומי ייצא לדרך, מי יחזור ומי ימריא עם הצפורים ליבשות חדשות. אולם עצם המפגש עם בועז, ירון ובני גילם בארצות הברית, אינו יכול להימחק על־ידי אילן וחבריו שבחרו להשקיע את מאמציהם בקרבנו. לאחר כל הדיבורים היפים על חופש הבחירה ועל הצורך בנדודים בטרם ההתיישבות, צר לי עליהם שהם חוגגים את ראש השנה תשמ"ז בסנטה מוניקה, ולא בירושלים. ומוטב שניתן דעתנו על כך בטרם נאחר.

עמיה ליבליך: ילידת ירושלים, פרופסור לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית. מחברת הספרים: "חיילי בדיל בחוף ירושלים" ו"קיבוץ מקום"

שמואל בונים

הסיפור על גולודץ

ראיתי את הצייר אהרון גלעדי יושב ברחוב הירקון על שרפרף ומצייר. ניגשתי אליו: "שלום, מר גלעדי". הוא הביט בי: "אתה מכיר אותי?" אני: "מי אינו מכיר אותך?" הוא: "איך אתה מכיר אותי, אם אני לא מכיר את עצמי?" והזמין אותי לבוא לבקר אותו בסטודיו שלו בחולון. באתי. הוא הכניס אותי לחדר רחב ידיים מלא מקיר לקיר ועד לתיקרה בתמונות. "כאן אתה רואה עמל של חמישים שנה. דאס בין איך און דאס פארמאג איך (כזה אני וזה מה שיש לי). בזמן האחרון... סליחה – כשמגיעים לגיל 80 מוטב לומר – עכשיו. ובכן עכשיו הנושא העיקרי שלי הוא – אם וילד, מפני שזה האמת נצחית: המשפחה. לסבא וסבתא שלי היו 18 ילדים, 68 נכדים ונינים. אל תשאל אותי על סגנון, על אסכולות... צייר אסור לו לדעת למה הוא מצייר ומדוע הוא מצייר דוקא כך. אני צייר אינטואיטיבי. הצבע מוביל אותי. זורק צבע, הדמויות צצות מעצמן ואני נגרר אחריהן.

אני אוהב לצייר בחוץ, ברחובות, בני אדם. אפילו באוטובוס דחוס. יוצא עם כיסא מתקפל, מוצא פינה ברחוב ויושב לצייר. מאז שהייתי ילד אני אוהב את הרחוב. בעיר מולדתי הומל, כשרק התחלתי ללכת, הייתי דוחף כסא אל החלון עולה עליו ושעות מסתכל ברחוב. פעם ראיתי זבוב על הזגוגית, שאלתי את אמי: מדוע זבוב קטן יותר גדול מבית־הכנסת שבקצה הרחוב? תחילת תחושת הפרספקטיבה. מאז אני מצייר. אמי קיוותה שאם אלמד ציור זה ירפא אותי מהציונות".

גלעדי עלה ארצה בגיל 20. אחרי שישב שלוש שנים בסיביר.

"לא כפלילי אלא על ציונות. אם כי פרצוף יש לי פלילי".

20 שנה היה בקיבוץ אפיקים. עבד כטייח. לאחר זמן קיבל מסידור עבודה יום וחצי לציור. "הייתי יוצא לצייר בבגדי העבודה של טייח, סוחב איזה קרש על הגב שלא יידעו ולא ישאלו: 'יש לך יום ציור?' כשעזבתי את הקיבוץ באתי לגור בכפר־סבא. התביישתי לפגוש חברים מאפיקים בתל־אביב, לכן הסתתרתי בכפר־סבא. כשהתחילו בארץ לפתוח גלריות התחלתי למכור קצת תמונות. לא, אינני קשור עכשיו עם שום גלריה. כשאפגוש בעל גלריה שאינו פיקח הרבה יותר ממני, אז אולי... לא, אינני שייך לשום חבורה או התאגדות או אסכולה. זאב בודד. יש לי הרבה תיאוריות בראש אבל – וואס ווינציגער גערעדט איז בעסער (מוטב לדבר פחות) אז בוא ואספר לך סיפור, מעשה שהיה: קטרינה הגדולה בנתה ארמון מפואר ונתנה אותו במתנה למאהב. הוא הפסיד אותו בקלפים והארמון התגלגל ועבר ידיים רבות. יום אחד הוא עמד להימכר במכירה פומבית. הגיעו נסיכים ופריצים מן הגדולים במדינה. המחיר עולה ועולה, אחד־אחד נושרים, עד שנשארו שניים – הפריץ הגדול מקולם והיהודי.

בסוף הרים גם הפריץ ידיים והארמון נפל בידיו של היהודי. הוציא היהודי מכיסו ערמה של שטרות כסף, שילם והלך ברגל לתחנת הרכבת. על פניו עברו הפריצים בכרכרות, בצלצולי פעמונים, העלו אבק והיהודי היה סר מן הדרך. עבר גם הפריץ הגדול בכרכרה רתומה לסוסים אבירים. עצר את הכרכרה ושאל את היהודי: אתה שהנך עשיר כל כך, למה אתה הולך ברגל? ענה היהודי: אני אמנם הולך ברגל אבל משלם במזומנים, אתם – רק בהבטחות. אותו יהודי, גולודץ שמו, היה סבא של סבא שלי. גם אני (שמי הקודם היה גולודץ) הולך ברגל, על פני עוברים בכרכרות מצוחצחות, בצלצולי פעמונים, אבל אני ממשיך ללכת ברגל ומשלם במזומנים. מה תשתהו?

פסטיבל עכו תשמ"ז

המשך מעמוד 15

"הימנוס"

מחזאי: ג'ורג' שביידה במאית: אגנס אלדש.

ההונגריות נושבות לעכו רוחות בדמותו של ג'ורג' שביידה, המחזאי ההונגרי, שמחזהו "הימנוס" הוצג שם בהצלחה רבה.

מה עושה אדם שקם בבוקר, מדבר עם אשתו על יום אתמול, הולך לעבודה, שותה, ולמחרת הוא שוב קם בבוקר, ושוב מדבר עם אשתו... וחוזר חלילה? לפי ההיגיון של יוזי, גיבור המחזה, עליו לשיר בחצות הליל את המנון ארצו. מוזר? לא עבור יוזי וארנקה אשתו. עבורם זה הדבר הכי הגיוני. זהו מעין החסד של חייהם. השכנים מתלוננים, עושים לעזור – אך ללא הועיל. יוזי וארנקה מתעקשים לשיר את ההמנון. שני עימות בין בני הזוג לנציגי הנורמה. הסיום טראגי: זוג הפועלים מחסל את כל אלה שהושיטו "עזרה" והפריעו לשיר, כדי לממש את זכותם לשיר את ההמנון.

"זהו מפגש של שני מעגלי היגיון: זה של הפרט, ומולו זה של המערכת. אלה הם שני מעגלים שהמפגש ביניהם הוא בלתי אפשרי".

"שמונה תמונות בונות את המחזה, שהן שמונה השכמות־בוקר בחיי הזוג, חוזרות ומתרחשות מאחורי הקלעים. על הבמה אנו עדים רק לשחזור של אותן תמונות. כל שחזור הוא וריאציה על אותה סיטואציה, שהיא וריאציה של חוסר אונים. הצירוף של כולן יוצר תחושה של עולם אבסורדי.

מה אומר לנו המחזה ההונגרי כאן ועכשיו?

אגנס: "התחושה הכללית שנותן המחזה היא של המועקה חוסר אונים של האדם הקטן מול המערכת הגדולה הבנויה מאותם אנשים קטנטנים. המחזה הוא משל כללי – לא משנה איפה זה קורה ובאיזה משטר. יש ניכור גדול בין הפרט לעולם בכל מקום ובכל עת".

"שרה אישה עיקשת"

מחזאי: אבנר בן עמוס במאי: מיכאל בודנשטיין

במרכז המחזה סיפור עקידת יצחק מזווית מאוד מיוחדת. מדובר בשרה, אשה מודרנית, עיקשת ורגישה, הרוצה מאוד ללדת ילד. ניסיונותיה הכושלים שלה ושל בחיר לבה אברהם עולים בתוהו עד ש... אברהם נקרא למלחמה – אז, באופן מפתיע, ההריון מצליח. האם שרוצה את ילדה צמוד אליה, והאב שבכלל אינו אוהב ילדים, מקבלים החלטה גורלית: לשמור בבטן את הילד הנולד שעדיין לא נולד.

מכאן מקבל המחזה תאוצה לכיוונים אבסורדיים. הבטן תופחת ותופחת והופכת למטאפורה המרכזית של המחזה. האם מיטלטלת בין שני כיוונים: מצדה היא מסרבת ללדת את הילד אבל חברה היא זאת שלוחצת להוציאו. הדתיים צועקים נגד כפירות דתית, ושר הביטחון רוצה עוד חייל. מי ינצח? אבנר בן עמוס: "המחזה מדבר על חוסר האפשרות לנתק את שני המישורים אחד מהשני – לכן זו סיטואציה טראגית המוגשת בצורה קומית או סטירית".

הבטן ממשיכה לתפוח, עד שאינה יכולה להכיל יותר. התינוק יצחק נולד, והוא בן 14 שנים. סיומו של המחזה בתמונה אירונית: צלם העיתונות, שהוא דמות נוספת במחזה, מנציח את המשפחה המאושרת: אבא, אמא והילד יצחק – מאחוריהם מציץ שר הביטחון – כן! זה שרצה את הילד. שרה לא הצליחה לקטוע את המעגל הנצחי של לידה, מלחמה, מוות.

אבנר בן עמוס: "מה שמעניין אותי, זה לבדוק איך הסיטואציה הקיומית והפוליטית משפיעה על אנשים במישור הפרטי, ומצד שני איך ההחלטות האינטימיות ביותר של האנשים משפיעות על המציאות החברתית הכללית".

"הימים הנוראים של בועז"

מאת: א.ב. יהושע, עיבוד ובימוי: שלומי מושקוביץ.

מחזהו של א.ב. יהושע "הימים הנוראים של בועז" נכתב ב־69, אך מעולם לא הוצג על הבמה. שלומי מושקוביץ גילה את סגולותיו הייחודיות והחליט לעבדו. הוא קיצר את המחזה ונתן לו כיוון בהיר יותר. א.ב. יהושע עזר לו בכך.

חיפוש אחר זהות, נגיעה בטאבויים חברתיים, התמודדות עם גורל קולקטיבי ומאבק בין החומר לרוח – אלה הם רק חלק מהנושאים שהמחזה מטפל בהם.

בועז, גיבור המחזה, הוא מוסיקאי החוזר מניו־יורק לארץ במטרה להקים תזמורת יחד עם שני חברי ילדות – נחמיה ורעוה. הוא חוזר לאחר מות אחיו נדב בצבא. המפגש המחודש עם הבית מעמיד אותו בפני בעיות קשות. עליו למלא תפקיד חשוב בהנצחת אחיו המת. ההורים רוקמים תכנית לפיה ישכב בועז עם רות, חברתו לשעבר של אחיו, ובכך ינציח את נדב: בתמורה תקבל רות, וחברה הנוכחי שאול, את בית ההורים ואדמתם.

נשמע כמו סיפור מתח? אבל לא! זוהי אליגוריה חריפה על ארץ־ישראל המבוססת על מקורות תנ"כיים. זהו סיפור על מסעו של בועז לחיפוש אחר זהותו. האם ייכנע בועז ללחץ החברתי ויהפוך לנדב? בסופו של התהליך הופך בועז לנדב. בעיניו הוא מפסיד, בעיניהם – מנצח.

שלומי: "אנו מנסים להתמקד בבעיית הזהות של בועז, שהיא בעיית הזהות של כל שחקן שעובד על דמות. בועז מתמודד עם בעיות הזהות כמו השחקן דורון שמגלם את בועז ומתמודד עם נושא הזהות".

האלון של שמי

ראיון עם הפַּסָל יחיאל שמי

מאת חיים מאור **צילם מאיר פרטוש**

יחיאל שמי, פסל בעל מוניטין בינלאומיים, חתן „פרס ישראל" (תשמ"ז), חבר קיבוץ כברי, עומד בקרוב להסיר את הלוט מעל פסל סביבתי רב־ממדים, שהקים סמוך לבית יגאל אלון בקיבוץ גינוסר. ב„איש מעשים" הוא שקול ומדוד בניסוחיו המילוליים וזהיר בהגדרותיו.

מהו הפסל שהצבת ליד בית־אלון בקיבוץ גינוסר?

הפסל בגינוסר בנוי משני חלקים נפרדים, עשויים עץ וברזל ועומדים בנוף. בעצם, זוהי הרחבה משמעותית של פיסול בעץ וברזל, בו אני עוסק זה חמש שנים. יש כאן גם שינוי מסוים בתפקוד של כל חומר. אם בהתחלה הברזל היה מעין פרזול לעץ, שהחזיק אותו באופן בולט, הרי פה הברזל הוא אלמנט בפני עצמו, ושני החומרים מתחברים בצורה לא צפויה. ברור שהיציאה לשטח חייבה התחשבות מרחיקת־לכת מאד בכל הנוף. עשיתי זאת בצורה מודעת, ואני מתכוון לחורשת עצי האקליפטוס מימין ומשמאל לפסל, הבניין („בית אלון") והחלל הריק שנפתח לכינרת עם מבט רחוק עד הרי הגולן. הפסל לוקח בחשבון כל מיני אלמנטים בטבע, הוא „עובד" אתם ונמנע מלעבוד אתם בו־זמנית. למשל, אין בפסל הזה שום־דבר שמתחבר בצורה אורגנית עם הבניין. אפשר להגיד שיש אפילו ניגודים, אך לא אנטגוניזם. יש בניין סגור בפני עצמו, מבנה מבצרי מעוגל, מצופה בולת, עם נסיון מודע לשייך אותו לטבריה ולאזור הטברייני של מבצרים ומגדלי־שמירה. הארכיטקט, ללא ספק, עשה זאת בהתחשב עם תפקודו של בית יגאל אלון. אצלי, בפסל, לא היה נסיון כזה. הפסל עומד בפני עצמו, כשייך לטבע. אין גם נסיון לבנות סמל אסוציאטיבי שקשור עם הנושא. רציתי שתהיה הרגשה של עצמה ואיפוק.

מחווה ליגאל אלון

כך אתה רואה גם את יגאל אלון?

בעצם, בדיעבד, כן. כשרואיינתי על־ידי עורכת עלון גינוסר בקשר לפסל, אמרתי לה, ברגע האחרון, בצורה לא מתוכננת, שאני קורא לפסל „מחווה ליגאל אלון". אמרתי שאני רוצה שיהיו בפסל עצמה ואיפוק, שהאיפוק הזה יחזיק בתוכו אנרגיה פנימית. באותו רגע תפשתי שזה, בעצם, מתאים ליגאל אלון.

הכרת את יגאל אלון?

כן, הכרתי אותו הרבה יותר מאשר כנואם או כפוליטיקאי בלבד. נפגשתי אתו במפגשים פוליטיים רבים, כשעסקתי בפעילות פוליטית. ההיכרות בינינו נמשכה תקופה ארוכה. יגאל אלון בשבילי הוא „תופעת־תרבות" בארץ. תרבות פוליטית, תרבות של מלחמה (בעיקר מלחמת העצמאות). הוא יצר איזו מהות תרבותית. גם אני רוצה ליצור איזו מהות של תרבות בארץ, ובאיזשהו מקום יש מפגש בין הדברים. המפגש הזה איננו מפגש של סמלים, אלא של עשיות ושל היסטוריה של הקהילה.

האם אתה תופש את עצמך כפסל שיש בו מן העצמה המאופקת?

במקרה הזה — כן. בזמן עשיית הפסל לא חשבתי לקרוא לו „מחווה ליגאל אלון". כל הפיסול שלי בשנים האחרונות הוא פיסול שהאנרגיה שלו צריכה להיות בפנים, בעצם הסיטואציה של העמדת החומר. כלומר, זוהי הצהרה של עצמה שנתונה בפנים ואינה בנויה מן הקומפוזיציה. אני חושב שבצורת המגע, במפגש שבין חומר לחומר ובין המבנה הפיסולי לקרקע, יש יותר עצמה מאשר בקומפוזיציה כולה. כך אני רואה את זה, לפחות, כך אני רוצה שזה יהיה.

והמתח בין העץ והברזל?

גם העץ והברזל יוצרים עצמה של ניגודים. אלו ניגודים שבין חם וקר, טבע וחומר, חומר אורגני וחומר לא־אורגני. יש שלמות של כל חלק ומצב, שבו הברזל תופש את העץ, מחזיק בו בקושי, לא חובק. זהו מצב של הישענות. אני חושב שמצב של הישענות מופיע בפיסול של עשר השנים האחרונות במקומות שונים בעולם. כמעט כל הפיסול של ריצ'רד סרה האמריקני מבוסס על מצב של הישענות, עד־כדי כך שפעם פסל נפל וקרה אסון...

בכל אופן, ההרגשה הזו של עומד־לא־עומד יוצרת הרבה מתח. המצב של הישענות נמצא בפסל גם בנגיעה שלו בקרקע. הנגיעה איננה כבדה ובטוחה, אלא נגיעה שנוצרת על־ידי חורים. למשל, בעמוד העץ הנשען לאחור יש פתח קטן, חשוב. כל אדם רגיל שניגש לפסל אומר: „זה עקום, זה לא מונח נכון על הקרקע". אני עונה: „זה צריך להיות כך". הפסל נמצא במצב של חצי נפילה, הטיה, וזה יוצר מתח בין המשקל הכבד לבין התנוחה. בכלל, לקחת מסות כאלה של חומר ולשים אותן לא במצב „כבד", אלא במצב של ארעיות ואפילו ריחוף — זה יוצר, כאמור, מתח, במיוחד כשלא רואים את היסודות, המוסתרים

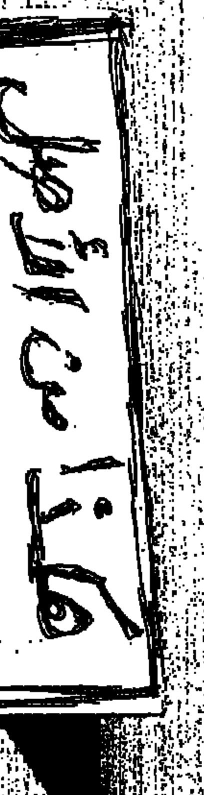

...הכל אמור להקרין אלגנטיות של גשרים תלויים ולא של סטטיות כבדה.

אלכסונים כחוט שדרה

אתה מוכן להסביר את השימוש באלכסונים בעבודתך בגינוסר, ולעמוד על הקשר אל הנוף?

רציתי להשתמש באלכסונים כדי לשבור את הסטטיקה של הבניין. מצד שני, הרגשתי שכל הנוף הזה בנוי על אלכסונים כנגד הקו הישר – פס המים של הכינרת כנגד מורדות הגבעות, העצים המשופעים ומה שקורה על הכינרת. בגלל הרוחות החזקות הכל שם נוטה קצת. מה שמייצג את כל הקומפוזיציה הוא העובדה שהברזל הוא בעצם אלכסונים מקבילים. הם חוט־שדרה. בכלל, על־פי תפישתי, בפיסול או ברישום, אתה חייב חוט־שדרה גם כשאתה עובד בצורה הפראית והבלתי מאורגנת ביותר.

כשמקיפים את הפסל מסביב מגלים בכל פעם קטע נוף אחר המסוגר בתוך משולשי הפסל.

נכון, בתוך ה„משולשים" הללו ומעליהם נוצרות תמונות נוף רבות. אני חושב ש„התמונות" האלה מדגישות את הנוף. בסך הכל, למרות המסה של הפסל, זהו מבנה קווי מאד, שיוצר פיסול ולא קיר אטום.

איך מתכננים פסל כזה, הקשוב כל־כך לפרטי הנוף?

אני עובד על הפסל כבר שנתיים, עוד בטרם היה הבניין. עשיתי הרבה רישומים ומספר צילומים של השטח, אבל לא באתי לרייקנות. הפרופורציות של הפסל השתנו כל הזמן. ...של האלמנטים השתנה. יש מקומות שהפסל גדל, ויש מקומות שהוא קטן. יש מקומות שהוא עלה על מה שתיארתי לעצמי. למען האמת, כל האלמנטים של הפסל הזה היו קיימים כבר בפיסול שלי, כמו בפסל שהצגתי ב„מאה שנות התיישבות" או הפסלים בקיבוץ בארי, שהם ממש ההתחלה של הפסל הזה, אך לא פועלים יחד. השוני בפסל בגינוסר הוא בכך ששני החלקים הם נפרדים אך פועלים כסביבה ויוצרים סביבה.

כלומר, הפיסול איננו נגמר בפסל, אלא בכל השטח שסביבו.

כן, וצריך לציין שאין כאן שני פסלים, אלא פסל אחד שמתחבר עם האוויר והרצפה. הפסל הזה, בסך הכל, יוצר „גינה" עם הסביבה ובתוך עצמו, וזה מאד חשוב.

אתה רואה את הפסל הזה כסיכום, זמני לפחות, של יצירתך?

ללא כל ספק, אני אומר בגלוי: בשבילי זה מה שקוראים "MAJOR-WORK" (עבודה מרכזית) של השנים האחרונות. ...סיכום של העץ והברזל כקונסטרוקציות המשלימות זו את זו ...של מחשבה בסביבה, בצורה המקסימלית שבה אני מבטא אותה.

...תמצות וריכוז

...את סדרת פסליך בשנים האחרונות אתה מכנה „הברות". ...אתה מתכוון?

מאז שנת 1978 אני נמצא בתנועה פנימית לכיוון ...שיאליזם (תמציתיות). אני בכוונה לא קורא לזה מינימליזם, ...כיוון שבמינימליזם יש תהליך של הפחתה. אבל אני עברתי ...תהליך של תמצות, על מנת להגיע לריכוז העצמה באלמנטים ...מים. עברתי שלבים של עבודה. ראיתי שאם אני לוקח ...אחד ואני עושה בו שתיים־שלוש פעולות – זהו נושא ...הפעולות האלה יוצרות מלה, אמירה. הגעתי לכך שיש לי ...מורכבת מהברות. כל פעולה היא הברה; שלוש הברות ...מלה.

...כלומר, הפסל הוא המלה?

...הפסל הוא מלה השווה לאמירה. ההברות האלה הן הברות ...שבלעדיהן המלה איננה קיימת. אני לא זקוק ליותר מהברה, ...דבר מצומצם. אני אומר: „א־בא". שתי הברות שונות. ...אות אחת ובשנייה שתי אותיות. בסוגריים אציין שלא ...הספרותי מעסיק אותי, אבל אני משתמש כאן בדוגמא ...מקבילה להבהרת כוונתי. גם הפסל בגינוסר בנוי ...

...בעצם, מגמר מלים, שבכל אחת מספר הברות...

...נכון. לפעמים יש בפסל יותר הברות (בדומה למלה ארוכה), לפעמים פחות. יש בזה אפילו משהו דידקטי. האיש המסתכל ...צריך לזהות את ההברה, כשהוא מזהה את ההברה, הוא נמצא בתהליך של „עשיית" הפסל. הוא חי את התהליך. הוא חווה לא רק את האובייקט הגמור, אלא גם את התהליך. והתהליך פשוט – ביקוע, חיבור, מדרגה, חיבור.

הבחנתי שאתה משתמש באלמנטים פונקציונליים בפסל ...באלמנטים „דקורטיביים", מקצביים. לדוגמא: ברגי החיזוק של העץ או משולשי החיזוק של המתכת.

אני משתמש בהם בצורה שקיימת בפסל וגם בזו שקיימת ...בעבודות מתכת אתה רואה צורות שיש בהן שורה אחת או יותר של ברגים. אתה מוצא את זה ברהיטים במפעלים, ...ישנות ועוד. זה מאד השפיע עלי. יש בזה אלמנט ...ויש בזה אלמנט של פרט. אני הלכתי לכיוון זה ...שלא רציתי להגיע אל דלות מוחלטת. דבר נוסף – אני ...ארבע קורות עצומות, שצריכות „לדבר", ואני שם אותן. ...צריך גם פרט. אלוהים שוכן בפרטים, אם אין לי פרט אין ...התערבות. אני בחרתי את הבורג. אני מכיר פסל אחר, שגם ...שם ברגים לחיזוק, אבל הוא מעלים אותם, כי הוא מעוניין ...בעל אסתטיקה „נקיה", אתה עומד ליד הפסל שלו ואינך ...איך הוא מחובר. אני לא רוצה דבר כזה. אם מישהו יעמוד ...הפסל שלי ויגיד „איך, לעזאזל, הוא חיבר את זה?" אני ...בכך כישלון.

...רוצה שהצופה יראה את אופן העבודה?

...באופן בוטה וברור.

...ת לחומר נגיעה

...„העבודה בידיים" היא חלק חשוב במהות הפסל?

...עבודת הכפיים — בצורה ממוכנת או ידנית — חשובה לי ...חשוב לי המעבר מהראש לידיים. אני רוצה לתת לחומר ...שהורגש. ושתהליך העבודה, ההחזקה והלחיצה — כל ...יחושו בפני הצופה.

אתה מתרחק ביצירותיך מכל אסוציאציה ספרותית או אחרת. מדוע?

אני רוצה מאוד שהפסל יהיה עולם שלם בפני עצמו, שייצג את עצמו. אני מאמין שהוא לא זקוק לעזרה או לקביים. „קביים" פירושם ספרותיות, סמליות, כותרת וכו'. זו התפישה שלי ואני קורא לה „אמנות נטו". אגב, זו לא תפישה שעומדת מול הפיגורטיביות. גם בפיגורטיביות יש הפיגורה בפני עצמה והפיגורה כמסמלת.

האם אתה מוכן להרחיב ולהסביר את המושג „אמנות נטו"?

בעיני הנרי מאטיס הוא „אמן נטו", גם אם הוא מצייר דגים באקווריום. אני עושה מופשט, אבל זה לא חייב להיות מופשט. מה שחשוב זה, שאני רואה שהוא עוסק בערכים של ציור, אני מגלה בזה כוח רב. אני לא זקוק למולטימדיה, אני רואה בה הפחתה של הכוח. במלים אחרות, אני רואה יותר כוח ביצירה כזו, מאשר ביצירה שנסמכת גם על ערכים ספרותיים, סמליים וכו'. בעצם, מאז שהתחלתי לעבוד בברזל ניתקתי את עצמי מסמליות, אבל היו כמה מקרים שבהם „נדחקתי לפינה".

אתה מתכוון ללחץ של המזמין?

אני קורא לזה „הלחץ של האטמוספירה של ההזמנה". יש מקרים שבלי להרגיש אני נכנס לזה. אתן לך דוגמא: השתתפתי בתחרות לאנדרטה בלוד. זו היתה תחרות חשובה בשבילי. היתה שם בעיה של קיר שעליו שמות הנופלים. הייתי צריך לפתור בעיה חוץ־פיסולית. ניסיתי לעשות אותה פיסולית, אבל בעצם נדחקתי לפינה. במשך הזמן התברר לי שהאנדרטה הפכה ל„מקום קדוש" ואת זה בוודאי לא רציתי, ואז החלטתי שיותר לא־אעשה דבר כזה. אני בז לזה. מאז 1970 לא השתתפתי בשום תחרות כזו, ואכן, מאז קיימת בעבודותי הימנעות מסמליות, מדברים אסוציאטיביים ומאילוסטרציה.

מי הם האמנים שינקת מהם, שאתה חש קרבה אל יצירותיהם?

יש קבוצה של אמנים כאלה. אקדים ואומר, האמנים שגיליתי או שנגלו לי היו תולדה של חיפושי אחר לגיטימציה.

חיפוש אחר לגיטימציה

למה? משום שחיית בתקופה של בידוד אמנותי?

כן, בידוד מוחלט. אמנם הוא נמשך רק שנתיים, אבל השנתיים האלה היו בשבילי כמו 20 שנה. כמו שתינוק עושה דרך ארוכה בהתפתחותו מגיל שנה עד שלוש, המקבילה לעשרות שנים בבגרותו, כך קרה לי בין השנים 1955־1957. ב־1978 נסעתי לאירופה במיוחד בשביל לקבל לגיטימציה. כוונתי את עצמי לביאנלה בוונציה ולתערוכה הבינלאומית בבריסל, ושם קיבלתי את כל הלגיטימציה. קודם־כל קיבלתי אותה מפסל בשם גונזלס. הוא היה אלוהים בשבילי. אחר־כך, שנתיים לאחר מכן, מצאתי שהוא בעצם הוכר על־ידי דויד סמית ואנטוני קארו כאבי הפיסול המודרני הקונסטרוקטיבי.

פסל הוא אלמנט פעיל בסביבה. התערבות של האמן בחומר. זו התפישה שלי... אינני עובד עם תיאוריה. היא נוצרה לאחר מעשה

בביאנלה בוונציה היתה תערוכה של דויד סמית וצ'ילידה, וכבר אז ראיתי את ההבדלים בינם לביני. זה נתן לי קנה־מידה. לגבי שלושה אמנים אלה היתה לי הרגשה שאני צריך לעמוד על־ידם. אני לא אומר להתמודד, אבל אני אומר — לעמוד על ידם. אחר־כך ישבתי בפריז ליד סיור ומאוחר יותר הכרתי את הדור הצעיר של הפסלים האמריקנים כמו נבלסון. אני לא מתבייש להגיד שלחלק מהם התוודעתי בגיל מאוחר. יש אצלי חור־סטוריות כזו. הכרתי את נבלסון ואת, יואל שפירו ואת ריצ'רד סרה. רק לפני ארבע שנים ראיתי פסל של סרה בניו־יורק והתעניינתי מי עשה אותו, לא ידעתי שהוא קיים...

אני לא בן־אדם שמסתכל בספרים על אמנות; אין לי ספרים כאלה בבית, ואם יש אצל ידיד, אני מסתכל בספר אחד וזה מספיק לי לחצי שנה. כך אני בנוי. בניו־יורק הייתי הולך לתערוכות רבות. גיליתי דברים שהיה לי צורך לגלות. יש לי אהבה מיוחדת דווקא לציור ולראיית ציור. קיבלתי המון מציור ומציירים. בארץ איש לא השפיע עלי יותר מזריצקי במובן של תפיסת האמנות והחיים כאמן. אחד החברים הקרובים שלי בארץ הוא הצייר משה קופפרמן. יש בינינו קשר של חילופין ושל תפיסה. כמו־כן „נכנס לי בראש" הצייר פול סזאן. רציתי להבין מדוע הוא אבי האמנות המודרנית, מה יש בו. הלכתי לראות ציורים של סזאן באשר הם. ממש „אכלתי" סזאנים. יש עשרות ציורים שלו שאני מכיר על־פה, כאילו אני ציירתי אותם. רציתי להרגיש איפה מונח הכוח שלו. גיליתי לעצמי את „הנטו" שלו, אבל לא אגדיר את זה עכשיו. הבנתי את הקונסטרוקציה שלו.

השפעה של סזאן

אם אני מבין נכון, ניתן להשוות ולמצוא קשר ברור בין „[illegible]" של סזאן לבין פסלך בגינוסר?

זה נכון מאד. כשאני רואה את תנועות המכחול של סזאן, היוצרות קונסטרוקציה פנימית, אני רואה את הקשר בינו לבין הקונסטרוקטיביזם, את הניכור מן הנושא ואת השימוש בנושא כאליבי הכרחי בתקופה מסוימת. אני רואה את הקשר בינו לבין ציור עכשווי ואת הקשר בינו לבין תנועות המכחול של זריצקי. את ההתרכזות ב„ציור נטו". זה השפיע עלי בצורה שאתה לא יכול לתאר לך: הוא בשבילי סוג של קונסטרוקטיביזם שמשפיע עלי יותר מקונסטרוקטיביזם טהור.

אתה מתכוון לקונסטרוקטיביזם שיש בו משהו עקרי?

כן, גם הפיסול שלי איננו מסוג ה„הרד־אדג'", או הניקיון המינימליסטי של החומר והאל־חומר. להיפך — אני רוצה חומר, כך ש„התערבות שלי" היא מאד אישית וכנראה „ישראלית".

התהליך שעברת ביצירתך הוא גם תהליך של מעבר מחומר לחומר: מאבן לברזל „קרוע", בטון, לוחות ברזל תעשייתי ועתה ברזל ועץ. זה לא רק שינוי חומרי־טכני אלא גם קונספטואלי. במה?

בעובדה שכל תהליך העבודה והנסיון של עשיית פיסול מובילה אותי יותר ויותר לידע של מה הפיסול יכול לתת. ידע ב„איפה קבורה העצמה" של הפסל.

מהו, לפי דעתך, פסל?

פסל הוא אלמנט פעיל בסביבה. התערבות של האמן בחומר. זו התפיסה שלי. כשאני רואה התערבות האמן בחומר היא „מספיק בקושי". זה לא מדבר אלי. אי־התערבות מביאה לסטריליות, להרגשה שאין עבודת־כפיים, לקונספציה מוגבלת, ברורה, העשויה בראש ותו לא.

שאלת הלוקאליות מול האוניברסליות באמנות קיימת גם באמנות הישראלית?

כן. זהו נושא שהבעירה שלו באה בגלים ועתה הוא שוב נושא „חם". אני מאלה שחושבים שהמהפכה באמנות הישראלית היתה בערך ב־1948, ולא במקרה היא מקבילה למלחמת העצמאות. זה אומר להזניח את האמנות הלוקאלית המובהקת — „בצלאל", גמלים, צפת, קבלה ומיסטיקה, ילד יהודי עם פיאות, אקזוטיקה— ולהתקרב לשפה הבינלאומית של אמנות. ההנחה היתה שהאמירה הפרטית, האישית, היהודית, הישראלית — „יושבת לאמן בבטן" מבלי שהוא מגרידה לעצמו.

היא אמורה לשמש נקודת מוצא?

היא משמשת נקודת מוצא: אדם אותנטי אינו „קופץ מעל לקורקבן שלו". אם הוא לא אותנטי ושמע בסמינר ש„אתה תהיה אמן ישראלי אם תעשה כך וכך" — זה לא עוזר. אעשה פרפראזה לדברי מאטיס, שאמר „אם יש לך מה להגיד, אל תדאג — זה יהיה בציור". אני אומר: „אם אתה יהודי, ישראלי, שחי פה ויש לך מה להגיד, זה יישב בעבודתך. זה לא תפקידי לנתח ולומר איך אני מבטא את זה. לדעתי, יש כיום תיאורטיקנים שמוליכים אותנו שולל ומחזירים לנו את הגמלים בלבוש מודרני.

אתה תוקף את ה„פוסט־מודרניזם" הישראלי הצעיר?

כן. אני תוקף את הנסיון ורואה בו ריאקציה. נקודה נוספת היא השאלה איך העולם החיצון רואה אותנו. הוא רוצה לראות אותנו נחמדים, אקסוטיים מן המזרח. אינני מתכוון רק ליהודים שקונים אמנות יהודית, אלא גם לאנשי אמנות חשובים בחו"ל שאומרים „זריצקי יש לנו משלנו". זה מצב לא קל. זה לא אומר שאנו צריכים להישמע להם או לאכול את מה שמאכילים אותנו.

אם כן, מהי בעיניך אמנות ישראלית?

למען האמת, זה לא מעסיק אותי. אספר לך קוריוז. בשנות ה־60 ביקר אצלי מבקר אמנות אנגלי ואמר לי כי רואים בפיסול שלי שאני חי בקיבוץ, בחברה של עבודה... אתה מבין? אבל שאני אשכב על הספה של הפסיכיאטר ואנתח את עצמי — זה לא תפקידי. אני צריך לעבוד.

איך אתה מנסח את הבעיה המרכזית ביצירתך?

אינני עובד עם תיאוריה. היא נוצרת לאחר מעשה.

הכרחיות של עשייה

מה הן תכונות „האמן האמיתי" בעיניך?

אני מחפש את ההכרחיות, כמובן זה שאני מרגיש ורואה שקיימת אצל האמן הכרחיות של עשייה. אני מסכים עם אלה שאומרים שבן אדם לא נולד דווקא להיות אמן. הוא נולד לומר משהו. לפעמים האמירה שלו יכולה — בנסיבות אחרות, טרגיות — להביאו לידי דברים איומים, אך בכל זאת, הם אמירה. אמרו פעם על אמן אחד בצרפת: „אם הוא לא היה אמן — הוא היה רוצח". אני הכרתי את האיש הזה והגעתי למסקנה שזה נכון. באותה מלה — הכרחיות — אני משתמש גם לגבי היצירה. כשרון, חוש אסתטי, יכולת הצגה וכו', יש הרבה „בשוק". כשאני מרגיש שיש הכרחיות ביצירה — זו אמנות. זה היה הכוח של פיקאסו. כל מה שהוא נגע בו נראה כאילו כך זה מוכרח להיות. זו מין כריזמה, האדם צריך להאמין כל־כולו במה שהוא עושה וכי יש לזה ערך. שאגאל אמר פעם, שהוא בטוח שרמברנדט אוהב אותו. זה דבר גדול. אני רוצה לעשות דברים שארגיש שסזאן או גונזלס יאהבו אותם.

קיבלת השנה את פרס ישראל לאמנות הפיסול. מה חשיבות הפרס בשבילך?

במובן מסוים יש בפרס הזה משהו שהיה תרגיל בשבילי: זהו פרס עממי, למרות שהוא ניתן על־ידי הממסד. יש בו הכרה של עם. אפילו אנשים שאין להם כל הבנה או יחס לפיסול, יחסם משתנה: „אנחנו לא מבינים, אבל הוא קיבל את פרס ישראל". יש פה מין הכרה שהיא מעבר לביקורת.

אתה נכנס לפנתיאון הלאומי.

זה נעים. בכברי אומרים: „זה נותן כבוד למקום". בעבר קיבלתי את פרס סנדברג, שנחשב ל„נקי" מבחינה אמנותית ונשא עמו גם פרס כספי גבוה. לא היתה לזה כל תהודה תקשורתית. מעבר להשפעתו על מספר אנשים, פרס ישראל, לעומת זאת, מקרב את האנשים לעבודה. „קודם־כל נחקתי ועכשיו רגע..." הם אומרים. יש מין „רגע" כזה, מין זהירות בהתייחסות לעבודות. הצבתי שלושה פסלים לאחר קבלת הפרס, וראיתי איך מתייחסים אליו עתה, נותנים כבוד בשל ההכרה והלגיטימציה של הממסד, גם אם לא מבינים.

כל יום

9.10—3.10.86
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

3.10.86

09.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
09.03 שעת כושר
09.15 פרפר נחמד — חגי תשרי (ש.ח.)
09.40 בעלי החיים המופלאים — מופע ראווה המציג בעלי חיים בעלי "תכונות אנושיות" או כאלה שיש להם קשרים מיוחדים עם אנשים.
10.25 עלילות סינבאד — סרט אנימציה עפ"י הסיפור הידוע מתוך הספר אלף לילה ולילה.
13.30 טלטקסט — עד כאן
13.35 שיר השירים — תיאטרון עינבל — המחול "שיר השירים", אחת מהיצירות הגדולות והמרשימות של תאטרון "ענבל" ושל הגב' שרה לוי תנאי.
14.30 קשת וענן — יום תרועה — המשדר "יום תרועה" מיועד להכרת מקורותיו ומהותו של ראש השנה. תכניה. הרעיונות והביטויים בהלכה ובמנהג, כאשר מוקד התכנית הוא — תקיעת השופר.
15.00 רובנס — צייר ודיפלומט —

מרי טיילור־מור, בסרט הקולנוע "אנשים פשוטים" (22.15)

פרק 3 — מעמדו של רובנס מתבסס ושמו נודע הרבה מעבר לגבולות ארצו. הוא מציע נישואין לאיזבלה, בת ידידו הוותיק, וזו נענית בשמחה.
16.00 ערב חדש — מוסף לשבת — מנחה: דן מרגלית
16.30 קיצור החדשות (ערבית)
16.32 "ספינת האהבה" — סדרה משעשעת
17.20 לקט שירים (ערבית)
17.30 סרט ערבי
19.20 על המרקע (ערבית)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 "שנה טובה" — תכנית לראש השנה בהנחיית אברהם בורג ואלעזר שטורם בהשתתפות אורחים ואמנים. עם האורחים השופט חיים כהן, דן בן־אמוץ, ואחיקם אייל. ועם האמנים אילנית, להקת הנח"ל וחבורת הומר "הרעננים".
21.00 מהדורת חדשות
21.15 משדר מיוחד של התכנית "זה הזמן". העוסק באירועים ובאנשים של השנה שחלפה. התכנית הוקלטה בנוכחות קהל באולם "רבקה קראון בירושלים. מנחה: רם עברון
22.15 "אנשים פשוטים" — סרט קולנוע — (ראה הפניה)
00.20 פסוקים לחג וחדשות

סרט קולנוע — "אנשים פשוטים". *דרמה עזה המתארת בחריפות רבה מערכת יחסים בקרב בני משפחה אחת ברגע של מבחן אמיתי. המשפחה, היא משפחה בורגנית אמידה, מנה תבנור טבע בשיט באגם. אחיו הצעיר מתייסר באשמה על שלא הציל אותו ונזקק לטיפול פסיכיאטרי. הסרט הופק בשנת 1980 בבימויו של רוברט רדפורד, שזכה על כך באוסקר. שעה — 22.15*

שבת טלוויזיה

4.10.86

16.00 "באק רוג'רס" — סדרת מדע בדיוני. שם הפרק: "רוק'נרול בחלל"
16.50 קיצור החדשות (ערבית)
17.00 "המגרה הסודית" — סדרת מתח משפחתית. פרק חמישי: קולט עדיין מאמינה, שבעלה בחיים. אך האנשים סביבה מפקפקים בכך ודואגים לה. מעברו של בעלה עולה אישה נוספת, ויוי שמה. וגם היא מחפשת אותו זה שנים. בעזרתה של ויוי קולט מגלה כי אנדרה בעלה היה סוכן כפול.
18.00 "מים באשראי" — סרט תעודה. המשק הישראלי שרוי במשבר חמור של מים. פוטנציאל המים בשיא ניצולו, ורזרבות המים הידלדלו ועדיין ממשיכות להידלדל. כמויות המים שישראל משתמשת בהן היום מתחת לקו האדום שלה, הן 150 מיליון מטרים מעוקבים בשנה. והמצב הולך ומחמיר. על מקורות המים המתרוקנים ועל פתרונות שיקלו את המצוקה — בסרט זה. (ערבית)
18.30 מגזין לאמנות — 1. יעקב אגם — כתבה על עבודותיו בעקבות הצבת פסלו בכיכר דיזנגוף. 2. סקירה על הכמאי המצרי — חסן אלאמאס. 3. על ציירי הפה והרגל בישראל אשר עבודותיהם מוצאות בלוחות השנה ובכרטיסי ברכה לשנה החדשה. 4. בקולנוע — זיכרונות אהבה מפירנצה. 5. מבזק ידיעות (ערבית)
19.00 בידור חו"ל — תכנית בידור עם סמי דיוויס ג'וניור, בהופעה בתאטרון שאנס־אליזה בפריס, ובליווי להקה של 40 נגנים. המופע היה ביולי

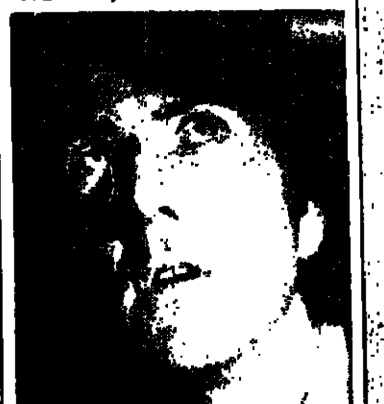

דסטין הופמן, בסרט הקולנוע "כל אנשי הנשיא" (21.20)

1985, ונכחו בו שחקני קולנוע ואישי ציבור ידועים.
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 שיר לחג
20.05 מהדורת חדשות
20.20 תכנית בידור
21.20 סרט קולנוע — "כל אנשי הנשיא" (ראה הפניה)
23.30 פסוקים לחג
חדשות

סרט קולנוע — "כל אנשי הנשיא". *סרט דרמטי היסטורי המבוסס על ספרם המפורסם של שני עיתונאי ה"וושינגטון פוסט" על גילוי פרשת ווטרגייט, ועל דרך חשיפתה לציבור. הסרט עוקב בדרך מסבדו־דוקומנטרית אחר פעילותם של שני העיתונאים. החל בחשודות הראשונים. דרך מאמציהם לשכנע את מערכת העיתון שלהם בערכו של הטיפול בנושא, ועד לסיום הפרשה: התפטרותו של ניכסון. פרס אוסקר הוענק לג'ייסון רוברטס המופיע בתפקיד עורך העיתון. שעה — 21.20*

ראשון טלוויזיה

5.10.86

17.00 קיצור החדשות (ערבית)
17.02 סרט קולנוע צרפתי — "הסטירה" — (ראה הפניה)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 "להיט בראש" — מצעד פזמונים שנתי
21.00 מבט לחדשות + שער ראשון
21.20 "שושלת" — סדרה אמריקנית.
22.10 "תפילות" — תכנית מיוחדת למוצאי ראש־השנה.
23.00 "רציחות בצ'לסי" — מותחן כורסה ב־6 פרקים. כמה וכמה מעשי רצח וניסיונות לרצח מתגלים בצ'לסי — שכונת מגורים מכובדת בלונדון. מפקח המשטרה המקומית סאמרס זוכה לתוספת עזרה מן הסקוטלנד־יארד, בדמותו של רב־פקד וולטון לצורך איתורו של הרוצח. במועד ההתרחשויות המזורות האלה נמצאת במקום חבורת הסרטה צעירה. חבריה — סטיב, פרנק וארטי — נהפכים כבורח הנסיבות לחשודים. דמויות אחרות "המסתובבות בשטח" הן עיתונאית שאפתנית ושמה מרי מוני, אשר דומה כי ידיעותיה על מעשי הרצח חורגות מן הצפוי, וכן תלמיד ערבי עשיר של פרנק, שהוא מורה לאנגלית לפרנסתו, ואשר תרם מכספו למימון הסרט. הפרק הראשון: "שלוש שושנים בידה". חבורה של צעירים מסריטה סרט באחד הלילות ליד נהר התמזה. לפתע הם מגלים גופה של אישה צעירה צפה על הנהר. צוות מתוגבר של המשטרה פותח בחקירה. אין זה מעשה הרצח הראשון המתגלה באיזור צ'לסי.

כריסטופר ברמוול, במותחן הכורסה "רציחות בצ'לסי" (23.00)

בינתיים, החוט המקשר היחיד בין המקרים השונים הוא ראשי תיבות של שמות הנרצחים. החקוקים על לוח השמות בכניסות לבתי מגורים. אם היו הנרצחים קשורים באיזו דרך אל עולם הספרות. הפעם מתקבלת במשטרה מובאה ספרותית המתארת את מעשה הרצח האחרון בצורה של שיר. שחקנים: צוות ההסרטה: סטיב — מייקל פיסט, ארטי — גאיי גרגורי, פרנק — דייויד גאנט. העיתונאית מרי מוני — מירנדה בל. המפקח סאמרס — אנטוני קאריק. המפקח וולטון — דייב קינג. עוזרו ר.ס. מייסון — כריסטופר ברמוול והתלמיד הערבי אבודאריאן אנגרי.
23.30 פסוקו של יום
חדשות

סרט קולנוע צרפתי — "הסטירה". *התקופה — מהומות הסטודנטים בשנות השבעים. במרכז העלילה תלמידה רפואה באוניברסיטה (איזבל אדג'אני) שהוריה גרושים. היא מתגוררת עם אביה, עוברת לגור עם אמה אך הדברים אינם עולים יפה. לבסוף היא חוזרת לגור עם אביה בשל הקשר הנפשי ביניהם, בתפקיד האב: לינו ונטורה. האם: אנני ג'ירדו. שעה — 17.02*

סרט תעודה — "יחסי ישראל אמריקה — עבר, הווה, עתיד". *עם חידוש קשרים דיפלומטיים בין ישראל לבין ארצות אמריקה השחורה מנסה הסרט לבדוק תופעה זו הנמשכת עשרות שנים. הסרט מצולם ברובו על חומר תיעודי מארכיוני משרד החוץ, ומזמני קולנוע מהארץ ומחו"ל. שעה — 18.42*

שני טלוויזיה

6.10.86

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
08.03 שעת כושר
08.40 כלי סודות — ביניים 1
09.00 אנגלית ה'
09.20 חשבון פשוט ד' — גיאומטריה נא להכיר
10.00 שעת כושר
10.10 אנגלית ז'
10.30 הגיל הרך — רגע עם דודלי — כאשר אנחנו יחד
11.00 ערבית מדוברת (ד'־ה') — כיף חאלכ
11.15 אנגלית ו'
11.30 ארץ מולדת — בעיר ובעמק
12.00 אנגלית ח'
12.25 תלמוד — שניים אוחזין — מא הני מילי
13.00 מדעי הטבע ז'־י"ב — הקוקיה
13.30 צרפתית העשרה
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
14.03 שעת כושר
14.15 מאה ציורים מפורסמים — יגון — המזבח של אייזנהיים — גרינוואלד
14.25 קסים קסם — מדרגות
14.50 רכבת ההפתעות — סרט אנימציה
15.10 שעת משפחה — ניו יורק רחוקה מהבלוו בטמפה — משפחה פורטוריקנית עוברת מפלורידה לניו־יורק. המעבר לעיר הגדולה גורם למהפך במבנה המשפחה ובתפקודה
16.00 דורותה נערת הקרקס — פרק 2 — דורותה נחושה בדעתה לחפש

"דורותה נערת הקרקס" — סידרת הרפתקאות (16.00)

את האוצר האבוד. היא נודדת עם יתומיה לכוון ארמון שאני, ומגלה את הרוזנת מפיה מתברר לה שהיא צאצא למשפחת אצולה
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף
17.30 עליזה בארץ הפלאות
17.55 שיישאר בינינו — לקט מתכניות ששודרו
18.05 נסים על הים — דרמה שחקני התאטרון לילדים ולנוער מעלים לקראת יום הכיפורים את המחזה נסים על הים מתוך מפי העם של י"ל פרץ.
18.30 קיצור החדשות (ערבית)
18.32 סקירת תכניות (ערבית)
18.35 ספורט (ערבית)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 כותרות מבט
20.02 המירוץ אחר הגולימה סדרת המשך של קורותיהם של הפרופ' קינגספילד ותלמידו בבית הספר למשפטים. הפרק השני: החלטות (חלק ב')
20.50 נקודת חן — סדרת טיולים עם אורי דביר
21.00 מבט לחדשות
21.30 כן, אדוני ראש הממשלה — סדרה קומית אנגלית הפרק האחרון: אחד משלנו שערורייה פוליטית עומדת לפרוץ עם הגילוי המרעיש, כי מרגל בריטי, שמת בינתיים, ריגל גם לטובת מוסקבה. יש סברה כי סיר האמפרי היה מעורב בטיהור שמו של אותו מרגל. בינתיים הולכת הפופולריות של ראש הממשלה ודועכת. אך הנושא המטריד את הציבור הוא פרשת היעלמו של כלב שעשועים בקו הגנה צבאי
22.00 זה הזמן — תכנית אירוח שבועית מנחה רם עברון
22.50 בר ודאק — סדרת סרטי מתח
23.45 פסוקו של יום וחדשות.

שלישי טלוויזיה

7.10.86

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
08.03 שעת כושר
08.15 חשבון פשוט ד'
08.40 כלי סודות — ביניים 1
09.00 אנגלית ח'
09.20 בתרגום לערבית — טבע — דגבר אלי בתנועה
10.10 אנגלית ד'
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום
11.00 צרפתית על־יסודי
11.15 חשבון ה' — מיהו השבר הגדול
11.30 ארץ מולדת — בין חומות ירושלים
12.00 גיאוגרפיה ז'־ט
12.25 ספרות (על יסודי) — השוטר והמזמור
13.00 מוסיקה על־יסודי (העשרה)
13.30 הילדים משכונת חיים — נקודת ראות 2
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
14.03 שעת כושר
14.15 סרט קולנוע — אנשי השחר
16.00 שביל באמצע שביל כצר — נחל קטלב — השבוע: נחל קטלב, תחנת הרכבת בר גיורא
16.15 תאטרון אגדות עם — הכישוף הנעלם — אגדה מאת רוזמארי האריס.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף
17.30 זנב לחדשות — עם האריה רמי, הארנבת משי והקוף פיפס
18.00 האגדה לבית בנת'ורפ — סדרה אנגלית משעשעת
18.30 קיצור החדשות (ערבית)

דודו טופז, מנחה השעשועון "חפש ת'פיספ" (20.02)

18.32 נקודת מוצא — תכנית חדשה — (ראה הפניה)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 כותרות מבט
20.02 חפש ת'פיספ — סדרת שעשועונים תכנית חמישית בסדרה
20.30 אל תחכה לי — סדרה אנגלית משעשעת
21.00 מבט לחדשות
21.35 אמצע הדרך — סדרה בת 3 פרקים על הרוטאציה בממשלת האחדות הלאומית. הפרק השני של הסדרה מתרכז בראש הממשלה שמעון פרס, בדרך שבה ניווט את ממשלתו בחצית שדה המוקשים הכלכלי של מדינת ישראל, בסגנון מנהיגותו, בשינוי בדמותו ובתרומתו לתפקודה של ממשלת האחדות הלאומית
22.35 שיגעון ושמו פוקס — סדרה אמריקנית של מתח ופעולה
23.20 תכנית בידור עם פול דניאלס ואורחיו
24.00 פסוקו של מקום וחדשות.

"נקודת מוצא" — תכנית חודשית. *כאשר ניסתה המועצה לשיווק פרי הדר לקדם את מכירת האשכוליות על־ידי הצגת נערות צעירות דהקומו הפמיניסטיות כארין קול זעקה. "התשדיר" הוסר. הנשים הערביות, המוצגות פה ומעולם באוביקטים מיני — בילקוניות בטן חשופות, אינן מתריעות על כך. האם יש בארץ פמיניזם ערבי? שלוש נשים ערביות, שפרצו את המסגרת הבנריתמסורתית מאוחרות. באולפן עם שלוש נשים יהודיות, שגם להן דעה נחרצת בעניין זה. מנחה ועורכת: זהבה בהלול (ערבית — תרגום עברי). שעה — 18.32*

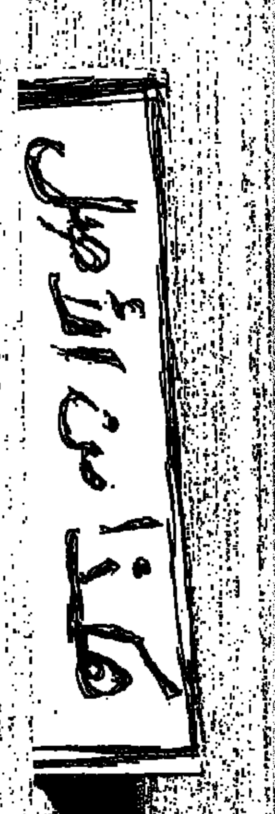

רביעי טלוויזיה

8.10.86

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
08.03 שעת כושר
08.15 ארץ מולדת — בעיר ובעמק
08.40 אנגלית ו'
09.00 מדעי הטבע (יסודי) — עם הרוח
09.20 אנגלית ז'
10.10 מדעי הטבע ה'־ו' — אויר לנשימה
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד — חגי תשרי
11.00 חשבון ו' — דרכון לעשרוני
11.15 אנגלית י"א־י"ב — Hello Israel Have you been there? No. 2
11.30 קשת וענן — אושפיזין
12.00 אנגלית ח'
12.25 אנגלית י'
13.00 מדעי הטבע (על יסודי) — האבולוציה 4 — הומולוגיה
13.30 גאוגרפיה — יפן — אכסנית סנו'מה
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
14.03 שעת כושר
14.15 מנהרת הזמן — מצודת אלאמו — ראג וטוני מוצאים עצמם במצודת אלאמו ביום בו עתידה להתקיים מתקפת המכסיקני שהביאה להרס המצודה ולטבח כל הנמצאים בה
15.00 האוניברסיטה הפתוחה: יוון הקלאסית — יוון העתיקה — האגורה של אתונה. אמנות בעידן הטכנולוגי — ארם ומסכה — במת הבאוהאוס. נקודת מבט — תנועה
16.00 פרפר נחמד — כדאי לזכור — שבי מנסה להזכר בשיר שהוא חיבר

מרשה מייסון, בסרט הקולנוע "חופשה עד חצות" (22.05)

אך הוא שוכח מילים מרכזיות ודבר זה יוצר בילבול ומשמעויות מצחיקות
16.25 פיצוחים — שעשועון טלוויזיה נושא פרסים
17.00 ערב חדש — מנחה: גדעון רייכר
17.30 תאטרון האגדות — סדרה של אגדות עם ידועות בביצוע תאטרון הילדים של השחקנית שלי דובל
18.20 סרט הנפשה
18.30 קיצור החדשות (ערבית)
18.32 על ספרות ותרבות
19.00 נקו הבריאות
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 כותרות מבט
20.02 משהו מהסרטים תכנית דו־שבועית בענייני קולנוע מגישה שידה גרא
20.30 כצוותא לימוד משותף של סוגיה ממקורות ישראל עם אנשים שעברו מהפכים אישיים בחייהם. מנחה השיעור הרב מנחם פרימן
21.00 מבט לחדשות
21.30 מוקד
22.05 סרט קולנוע — חופשה עד חצות (ראה הפניה)
23.50 פסוקו של יום חדשות.

סרט קולנוע — "חופשה עד חצות", *סיפור אהבה לא שגרתי ולעיתים משעשע המעלה על נס את ערכם של יחסי האנוש בתחום חיי המשפחה. מלח בחופשה קצרה (העומדת להסתיים בקצות) מוצא את עצמו מעורב בחייה של נערת מסבאה מקומית, אם לבן כן 11. הם מתידדים. עוברים לגור יחד ואז מתעוררים קשיים: בגלל טעות בירוקרטית הוא מפסיק לקבל את משכורתו, והיא — מפסיקה לקבל את קיצבת הסעד שלה. שנת ההפקה: 1973. שעה — 22.05*

חמישי טלוויזיה

9.10.86

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
08.03 שעת כושר
08.15 מושגים ביהדות
08.40 כלי סודות — ה'־ב
09.00 ארץ מולדת
09.20 מדעי הטבע (חטה"ב)
10.00 שעת כושר
10.10 אנגלית ה'
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום
11.00 אנגלית ו'
11.15 ערבית מדוברת (ד'־ה')
11.30 אנגלית ח'
12.00 מדעי הטבע (על יסודי)
12.25 אנגלית ט'
13.00 הסטוריה על־יסודי — העשרה
13.30 מושגים ביהדות
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
14.03 שעת כושר
14.15 בעקבות הר סיני — סרט המתאר את החפושים אחרי הר סיני
15.00 טאו טאו — הכלב הקטן והעצם הגדולה
15.25 רחוב סומסום — לכתוב לאט
16.00 זהו זה — לקט מיצירות באך, בעיבודים מגוונים
16.25 מסע צייד — מעובד על פי ספרו של ריצ'ארד קונל, המשחק המסוכן ביותר
17.00 ערב חדש — מנחה: דן מרגלית
17.30 מקרון — סדרה של מדע בדיוני
17.55 הצדיק הכפרי — סיפור ליום הכיפורים מאת שלום אש מספר מוטי ברכאן
18.05 אני אמי והשכן ממול — סדרה קומית שם הפרק: שירו של אליי

משתתף בסידרת הדרמה האמריקנית "חלל" (22.25)

18.30 קיצור החדשות (ערבית)
18.32 שבועון טלוויזיה — תכנית שבועית העוסקת במגוון אירועים מן העולם (ערבית)
19.00 מפגש — תכנית דיון שבועית העוסקת בענייני השעה (ערבית)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 כותרות מבט
20.02 מבט ספורט
20.45 לקראת שידור
21.00 מבט לחדשות
21.30 סרט תעודה האדם הקמאי — סרט תעודה אמריקני, הבא לחקור את מקורותיה של התרבות האנושית ולבחון את כיווני התפתחותה בעתיד.
22.25 חלל — סדרת דרמה
23.10 מוסיקה — בטהובן חמישיה לפסנתר וכלי נשיפה בביצוע נגני אנסאמבל נאש
23.35 פסוקו של יום חדשות.

תכנית טלוויזיה ביום שישי 10.10.86

בשעה 21.15 — "סיבה למסיבה" בהנחיית רבקה מיכאלי

בשעה 22.15 — סרט קולנוע — "תשע עד חמש". קומדיה הוליוודית על שלוש מזכירות בבירות המחליטות למרוד ב"בוס" השוביניסטי שלהן. האחת, לילי טומלין, בתפקיד המזכירה האומללה שכל עול המשרד נטל עליה; השניה, ג'יין פונדה, המציגה את אשה המרדנית; והשלישית — דולי פרטון, זמרת הקאנטרי, שופעת החזה המתגלה כאן כבעלת כשרון משחק קומי ואף שרה את שיר הנושא של הסרט שהפך ללהיט.

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 3.10.86

13.00 וודי וודפקר. 13.30 בית חולים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט. 16.30 היתקליף (מצויר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 וובסטר. 18.30 קשרי משפחה. 19.00 חדשות. 20.00 פולגאי. 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

שבת 4.10.86

13.00 פלאש גורדון. 13.30 הקטנים. 14.00 פליפר. 14.30 הרפתקאות בעולם. 15.30 ימי העמק האבודים. 16.00 כדורגל אנגלי. 17.00 ספורט מהעולם. 18.00 ספורט. 19.00 כדורגל איטלקי. 20.00 היאבקות. 21.00 סרט.

יום ראשון 5.10.86

13.00 וודי וודפקר 13.30 חיים אחרים (סדרה). 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משמחות (ערבית). 15.00 סרט. 16.30 "אי המטמון". 17.00 הבית המעופף. 17.30 החבובות. 18.00 פאנקי. 18.30 כפיות של כסף (קומי). 19.00 שישים דקות. 20.00 תכנית מיוחדת עם גלן קאמפל. 21.00 סרט. 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

יום שני 6.10.86

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט. 16.30 היתקליף (מצויר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 ימים מאושרים. 18.30 לברן ושירלי (סדרה). 19.00 חדשות. 20.00 מאגנום. 21.00 כדורגל אמריקני. 23.00 מועדון 700. חדשות.

יום שלישי 7.10.86

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט. 16.30 היתקליף. 17.09 הבית המעופף (מצויר). 17.30 החבובות עם סילווסטר סטאלונה. 18.00 מלחמת הכוכבים. 19.00 חדשות. 20.00 צוות לעניין. 21.00 מקגיוור (בלש). 22.00 זאב־אוויר (מתח). חדשות.

יום רביעי 8.10.86

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט. 16.30 היתקליף (מצויר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 זוהי הוליווד. 18.30 משפחת גמבל. 19.00 חדשות. 20.00 סימון וסימון (בלש). 21.00 רמינגטון סטיל. 22.00 קגני ולוסי. חדשות.

יום חמישי 9.10.86

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט. 16.30 היתקליף. 17.00 הבית המעופף. 17.30 החבובות. 18.00 משפחת ג'פרסון. 18.30 דוג פילוט. 19.00 חדשות. 20.00 הרדקסל ומקורמיק. 21.00 עובדות חיים (סידרה). 21.30 ניוהרט. 22.00 לאור הירח. 23.00 מועדון 700.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 3.10.86

13.30 כדורגל וספורט כללי (רק בערוץ 1). 14.25 הכדורגלנים הצעירים (רק בערוץ 1). 15.50 אחיות (רק בערוץ 1). 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 תכנית בעברית המיועדת לתושבי השטחים. 21.10 ערות של שני גברים וסידרה אמריקאית. 20.00 חדשות באנגלית. 22.10 המחזה השבועי (מחזות שהוסרטו לטלוויזיה).

שבת 4.10.86

17.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 תכנית בצרפתית. 18.15 ילדי רחוב די.בי.סי. (רק בערוץ 1). 18.30 חייו של אומברטו דה לורנציו (סידרה בצרפתית). 18.40 החיים בשנות האלפיים (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 זה ילדי (קומדיה אנגלית). 21.10 פרשת לנקסטר ומילר (סידרה). 21.10 אישים ומאורעות סידרה דוקומנטרית (רק בערוץ 1). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 5.10.86

17.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 תכנית בצרפתית. 18.30 קתרין (סידרה בצרפתית). 18.40 המצלמה הנודדת (רק בערוץ 1). 18.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 צ'ארלי וחבורתו (קומדיה אמריקאית). 21.10 חתת ארבעת הפרשים (סידרה דוקומנטרית־פוליטית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 דאלאס.

יום שני 6.10.86

17.20 מועדון מיקי מאוס (רק בערוץ 1). 17.50 המופע של קוסבי (רק בערוץ 1). 18.00 רופאים בתפקיד (סידרה בצרפתית). 17.40 עולם החיות (רק בערוץ 1). 19. חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 התבגרות (קומדיה אמריקאית). 21.30 המאלחר — עבודות צדדיות (סידרה אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 משפטי הכתר (סידרה אנגלית).

יום שלישי 7.10.86

17.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 חייו של אומברטו דה לורנציו (סידרה בצרפתית). 18.10 עולמו של וולט דיסני (רק בערוץ 1). 18.10 המיקרו מחשב בפעולה (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 20.30 תיבת המוסיקה (מיטב הלהקות הבריטיות). 21.30 הצגתו של אלפרד היצ'קוק — סרטי מתח קצרים. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 מאגנום (סידרת מתח אמריקנית).

יום רביעי 8.10.86

17.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 תכנית בצרפתית. 18.20 פנקי רוסטר (רק בערוץ 1). 18.30 קתרין (סידרה בצרפתית). 18.40 מסע בחלל (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 צרפת היום. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלושה בריזה (קומדיה אמריקאית). 21.10 זה לא יאומן. 22.00 חדשות באנגלית. 22.00 האבקות חופשית (מיטב התחרויות האנגליות — רק בערוץ 1). 22.10 טון סטון (סידרה).

יום חמישי 9.10.86

17.50 פלאש גורדון (רק בערוץ 1). 18.00 שאנז אליזה (תכנית בידור בצרפתית). 18.20 תאטרון האגדות (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 קרול בורנט מציגה. 21.10 סידרה חדשה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

3.10.1986

קול המוסיקה

08.02 "צלילי בוקר".
07.07 "בוקר טוב" — שוברט: מחולות.
07.30 "שחרית מוסיקלית" — שוברט: סימפוניה מס' 5 מוצארט: קונצ'רטונה לשני כנורות ולתזמורת בקרחיים: "בין הרסים". מחזור שירים ברהמס: סימפוניה מס' 3.
09.30 "קונצרט בוקר" — דבוש: היסודות מיו: "בריאת העולם" היידן: "בריאת העולם". אורטוריה.
11.57 "מגישים שיר".
12.05 "במחיצת אמנים..." — עם נגנית הויולה קים קשקשיאן.
13.00 "מוסיקה קלאסית קלה".
14.00 "דיוקנו של יוצר" — שומאן תכנית שלישית — "בני ברית דוד" (ש.ח.).
15.00 "מאולמי הקונצרטים שלנו" — התזמורת הפילהרמונית הישראלית מנצח: פדרו קלדרון סולן: צ'יליאנג לין. חינסטרה: "וכריליום". הינה סימפונית לתזמורת פרקופייב: קונצ'רטו מס' 1 לכנור ולתזמורת. היידן: קונצ'רטו מס' 1 בדו מינור לכנור ולבלוייקת רספיגי: "חגיגות רומא", פואמה סימפונית לתזמורת.
17.00 "דור הזהב" — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות תכניתו של רם עברון קתלין פרייר — תכנית ראשונה. שוברט: שני שירים ברהמס: רפסודית האלט, אופוס 53 שני שירים, אופוס 96 מס' 2 בטהובן: פרק סיום, מתוך הסימפוניה מס' 9, ברה מינור, אופוס 125.
18.00 "מנחה לערב חג".
19.57 "מגישים שיר".
20.05 "קונצרט ליל החג" — רוסיני:

נורית גלרון, "משהו בלבנה" (גלי צה"ל 22.05)

שלושה שירים נ. שריף: "אקדמות למועד" א. גלרון: "עבודת הקודש", אורטוריה לבריטון מקהלה ותזמורת מנדלסון: קונצ'רטו לפסנתר מס' 1 בסול מינור. מאהלר: סימפוניה מס' 2 ברו מינור, "התחיה".
23.00 "פרקי מקהלה לחג".

רשת א'

07.30 "פעמי המזרח" — מצעד פזמונים בסגנון מזרחי עם רם תרמוני.
09.30 "מפגש".
10.30 "רדיו קל" — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 שירים עבריים.
11.30 "השכלה ודעת לכל" — "היי, כאן נדבר אנגלית".
12.05 "והאר עינינו" — שירים וניגונים.
14.05 "לכת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים א) "בריאת העולם בראי האגדה". ב) "שלכם בברכה" — שירים וברכות.
15.00 "תחל שנה וברכותיה".
16.05 "עם אנשים" — עם הרב פרופ' אלווין שיף — ראש מינהל החינוך היהודי בניו־יורק.
17.10 שירים עבריים.
18.00 "מוסף רדיו לספרות".
19.05 "אחות קטנה" — פיוטים לראש־השנה.
19.30 שירים לעולים.
22.05 "טבע ונוף במורשת ישראל" — עם גונה הראובני וצוות "נאות קדומים".
23.05 "במחשבה שניה" — נושאים נבחרים בכתבי־עת במערב.

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה".
08.05 "כל צבעי הקשת".
12.10 שירים עבריים.
13.05 "כותרי היום".
14.05 "שעה מעניינת".
15.05 "רגעי קסם" — שירים ישנים ואהובים.
16.05 "ושמחת בחגיך" — שירים ומקראות לחג עם דן כנר.
17.05 "הקיכלי" — פגישת חג עם שירתו של המשורר זרובבל גלעד. מגישים המשוררים לאה שניר ודוד ברק ומבקרת הספרות רחל פרומן.
18.06 "זו היתה השנה שהיתה" — תשמ"ו בעיני העיתונאי יוסף לפיד.
19.05 "הטור השבועי".
20.05 "ואוי תפילתי".
21.05 "השושנה פורחת" — לקט רומנסות ושירי־עם ספרדיים.
22.05 "ערב חג" — הסופרת יהודית הנדל מספרת על אנשים ומעשים בערב של חג (ש.ח.).
23.05 "בין שישי לשבת" — שיחה בשניים — בין יצחק לבני לבין ההיסטוריון פרופ' יהושע אריאלי.
00.10 "הוי ארצי מולדתי" — שירים עבריים.

גלי צה"ל

06.30 "פוקחים עין" — החדשות הראשונות של היום.
07.07 תוספת בוקר — צביקה שפירא ועיתוני ערב החג.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 צלילי נעים.
11.05 "קולה של אמא" — עם אלכס אנסקי. דרישות שלום מאמהות לבניהם המשרתים אי שם.
12.05 "משלנו" — מצעד הפזמונים העבריים השנתי של גלי־צה"ל לסיכום שנת תשמ"ו. במצעד יושמעו הלהיטים העבריים הבולטים ביותר כפי ששודרו ע"י מאזיני גלי־צה"ל. וכן יבחרו זמר, זמרת ולהקת השנה.
15.05 "שלוש שיחות לראש השנה" — פרופ' ישעיהו ליבוביץ, פרופ' אליעזר שביד ועדין שטיינזלץ משוחחים על גווניו של ראש השנה במסורת היהודית.
15.55 ברכת הרב הראשי לצה"ל. האלוף גד נבון.
16.05 "עוד לא חג" — עם שלמה ארצי.
17.05 "דור בארץ" — חשבון נפש על קבוצת משוררים וסופרים שיצירותיהם התפרסמו בקובץ "דור בארץ" ב־1956. משתתפים: חנוך ברטוב. יהודה עמיחי. משה שמיר, שלמה תנאי, נתן יונתן ואהרון מגד. מנחה: נתן שחם.
19.05 "ולאחר כל אלה הגשם" — שירים ואנשים על סתיו. תוכניתו של אלכס אנסקי.
20.05 "לא על הלוף לבדו" — שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו נושאי פרסים לחיילים שנשארו בבסיס ולכל השאר. מגישה לאה עוז.
22.05 "משהו בלבנה" — מרתון נורית גלרון.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

רשת ג'

06.11 "יום שישי חור" — שירים עבריים.
08.05 "להיות שם" — שעה אחת, שפה אחת.
09.05 "אגן הים התיכון".
11.05 "משהו מההר".
13.05 "צפיחית בדבש" — עם דן כנר.
15.05 "לפנות ערב" — שירים עבריים.
17.05 "שירים והגרים".
19.05 "מר טכוה" — שירים עבריים.
20.05 "מארזות".
22.05 "טיול לילי" — שירים עבריים.
23.05 "ענה היא הלילה".

"בין שישי לשבת" — שיחות בשניים בין יצחק לבני לבין ההיסטוריון פרופ' יהושע אריאלי בערב ראש השנה. על משמעות הנפש בעניינים של ההיסטוריון, האם ניתן ללמוד מההיסטוריה? איך רואה ההיסטוריון של ארצות הברית של דור רעיון מול דור הבלי, איך רואה בימים בהירים של לבנן את אישיותו ואת תפישות לבנן היסטורית של ההיסטוריון. רשת ב' — 23.05

שבת רדיו

4.10.1986

קול המוסיקה

07.10 „שחרית לחג" — ויולדי: „סתיו" ו„חורף" מתוך „עונות השנה" כואלדייה; קונצ'רטו לנבל ותזמורת חיים אלכסנדר: „יהללו שמו במחול" פרסל: „המחשבה החפשית" או „אברון המחשבה החפשית" שפוהר: חמשיה לפסנתר ולכלי־נשיפה.
09.00 „אמנים שהקלטנו" — מבחר.
10.00 „קונצרט לבוקר־של חג" — מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש — „חנוכת אולם הנרי קראון" — 9.2.86 מנצח: גארי ברתיני סולן: איזאק שטרן מרדכי סתר: קנטטה לשבת ראבל: „דפניס וכלואה", סויטה מס' 2 מנדלסון: קונצ'רטו במי־מינור לכנור ותזמורת מילואים: ברהמס: סונטה בסול־מג'ור לכנור ופסנתר.
12.00 „רדיו־דרמה" — „עלילות עקביא" פרק שלישי
13.00 „קונצרט כשרונות צעירים" — שהיה ביום העצמאות תשמ"ו באולם ימק"א בירושלים (ש.ח.).
15.05 „המוסיקה בתשמ"ו" — סקירת ארועי המוסיקה החשובים, בתחום הבצוע וההלחנה, בשנה החולפת.
17.00 „דיוקנו של יוצר" — שומאן תכנית רביעית — „הקץ והעולם" (ש.ח.).
18.00 „הקונצרט שלי" — תכנית מיוחדת עם הפסנתרנית פנינה זלצמן.
20.05 „אופרה" — רוסיני: „משה".
23.00 „מוסיקה ישראלית תשמ"ו" — תכנית מיוחדת לראש־השנה ראובן סרוסי: מטפורה מאיר מינדל: לבדי ג'זאן פרנקס ויליאמס: משיר השירים אנדרה

יונה וולך, „קולו המתוק של אלוהים" (רשת א' 22.05)

היידן: ניגונים גבריאל אירנה: לאורה.

רשת א'

09.05 „חשבון הנפש של פרופ' אפרים קציר".
10.05 „סיפורדיו" — „צלקת גאוה" — מאת אלישע פורת מגישו שלום שמאלוב.
10.35 „אשרי האיש" — משירי המלחינה סלינה לופוכסקי.
11.05 „דמוקרטיה והחברה הישראלית — חשבון נפש" — פרופ' יצחק גלינור והרב משה הלברטל בוחנים את יחסה של החברה הישראלית לערכים דמוקרטיים.
12.05 „בריאת העולם" — מחקרים חדשים מתחום האסטרונומיה, התפתחות האדם וגיאולוגיה ימית.
14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים
15.05 „המוסיקה בתשמ"ו
17.00 „בימות ובדים" — סיכום השנה בתיאטרון.
18.00 „רדיו־דרמה" — „תמונות ממנוחה נכונה" — על־פי ספרו של עמוס עוז „מנוחה נכונה" — חלק ראשון.
19.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה" — „אמרתי אל נפשי" — וידוי שירי עם המשוררים אסתר אטינגר, איל מגד וצבי עצמון.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „קולו המתוק של אלוהים" — תכנית על שירתה ודמותה של יונה וולך — במלאת שנה למותה. חגיגה ספרותית עם ידידיה, משוררים ואנשי ספרות, ראיונות עם יונה וולך הקוראת משירה וכמו כן שילוב כמה משיריה המושרים. בין המשתתפים: מאיר וולטיר, יהודית דיקוביץ, הקלות ישורון, אהרון שבתאי ועוד מראיינת ועורכת: אילנה צוקרמן (ש.ח.)
23.05 שירים עבריים.

רשת ב'

08.05 „מי ישן לחג" — א) „הבית ברחוב פיציקטו" ציפי שביט בתפקיד הראשי ב) „מכרות המלך שלמה" ג) „ארבעה ימים על הסניר".
09.05 „שאלה של טעם" — עם חיים קינן.
09.55 לאן נטייל בחג.
10.05 יומן השנה — עורך ומגיש: רוד ויצטום.
11.05 „הכל זהב" — סימני דרך בזמר העברי — עורך ומגיש: אהוד מנור. עם נעמי שמר.
12.05 „לי כל גל נושא מזכרת" — שירים רוסיים בלבוש עברי.
13.05 „אותות ומופתים" — סדרה תעודית במלאת 50 שנה לרדיו העברי
14.06 „אנתולוגיה לראש־השנה" — עם דויד גרוסמן.
15.05 „הלילה מחזמר" — מופע פזמוני של רגעים גדולים מתוך מחזות־זמר ישראליים וזרים שהועלו בארץ
17.05 „חברים מספרים על יוסף ביגון — אסיר ציון".
18.06 „תמונות בשחור לבן" — שרה אהרונסון" — סרט מקומי" — חמישה־עשר תסריטים בעקבות „בילי" ומשפחת אהרונסון עורכים: אתי סולק וד"ר זאב צחור בין המשתתפים: יורם קניוק, יהורם גאון, איציק קול, הבימאיות ציפי טרופה ושולי אשל ואנשי זכרון־יעקב.
19.05 סיכום השנה בקולנוע.
20.05 „מקום נפלא" — פגישת חג עם המשורר אורציון ברתנא (ש.ח.).
21.05 „כמה טוב לשיר" — נשיא המדינה מארח בביתו מופע של חבורות־זמר ותזמורות מערי פיתוח בשיתוף עם „קול־ישראל" (ש.ח.).
23.05 „דברים קטנים" לראש־השנה — עם ירון אנוש.
00.10 „הוי ארצי מולדתי" — שירים עבריים.

גלי צה"ל

07.05 יופי של שירים — שירים עבריים.
08.05 „מעל ומתחת לשמיכה".
09.05 „מקהלה עליזה" — שירים, סיפורים וברכות של ילדים לראש השנה.
10.05 „עם אחד — שר אחד" — מיטב המערכונים וקטעי ההומור שנכתבו בתשמ"ו.
11.05 „תשמ"ו — מה שנשאר, אנ־שים" — אילנה דיין ותום שגב על אנשים ואירועים בכותרות בשנה החולפת — איפה הם היום?
12.05 „משינה בפארק הירקון" קטעים מהופעת הפרידה של להקת השנה „משינה" בפני אלפי צופים נלהבים בפארק הירקון בתל־אביב.
13.05 שאלות אישיות — יעקב אגמון משוחח עם ראש מועצה מקומית שדרות עמיר פרץ.
14.05 הכל זורם — עם דודי לנץ.
16.05 סינמה שנה — סיכום השנה בקולנוע הישראלי. עורך ומגיש: גידי אורשר.
17.05 „משפחה מחדש" — (ראה הפניה)
18.30 שירים עבריים לחג.
19.05 „הכל טוב" — שנת הפזמונים תשמ"ו בסיכום אישי בהחלט של העיתונאים איציק יושע וגל אוחובסקי.
20.05 „נשארים במגנינה" — שירים עבריים לחג, בעריכת שרה'לה שרון.
21.05 „מתוק מתוק" — סרנדות לעת ערב.
22.05 „בלילה על הדשא" — עם השירים היפים שהלחין יאיר רוזנבלום, מדתון בן ארבע שעות.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי חג.

משפחה מחדש — *דיא — האלמנה כי מלחמת יום הכיפורים. דרא — בתאונת דרכים ויחד הם הקימו משפחה מחדש. קולות מתוך ביתם, התהמודדות עם האבל, והילדים המנסים להסתגל לדמויות החדשות בחייהם, בתבניתו של עמר שמיר. גלי צה"ל — 17.05*

ראשון רדיו

5.10.1986

קול המוסיקה

07.10 „שחרית לחג" — הנדל: קונצ'רטו בסי במול מג'ור לנבל ותזמורת. ויואלדי: „האביב" ו„הקיץ" מתוך „ארבע עונות". מוצארט: „אקסולטהאטה יובילט" מוטט לסופרן ותזמורת ק. 165. ברוך: קונצ'רטו בסול מינור לכנור ותזמורת. שופן: „הסילפידות" — בלט
09.00 „אמנים שהקלטנו" — מבחר — ליסט: פנטסיה בצורת סונטה. נ. גיא: „איש נזם זהב אחר". שופן: סונטה מס' 3 בסי מינור.
10.00 מבחר מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש בדיסלדורף (23.6.86) בעריכת אלכסנדרה מלמד. מנצח: גארי ברתיני. מנדלסון: סימפוניה מס' 2 („שיר תהילה"). בלוך: „שלמה" רפסודיה לצ'לו ותזמורת
11.30 „אתנחתא" — בשידור חוזר — מיצירת מרדכי סתר. שירי ילדים; סונטה לשני כנורות; סולילוקויו לפסנתר; רביעיית פסנתר מס' 2; שירי מועד
13.00 „נוער עושה מוסיקה" — קונצרט יום העצמאות 1986 ממוויאו ת"א. בהשתתפות תז. כלי הקשת של מאחיין / י. ארלסון/מקה. נווה שיר מפתח תקוה/ג. מרגלית/תז. כלי נשיפה העירונית ליד הקונסרבטוריון למוסיקה ברחובות/י. אלמוו/תז. המנדולינות של הקונסרבטוריון על שם רובין בב"ש/ש. נתנזון/תז. הג'ז של קריית אונו/א. אלקלעי. מנחים. יואב יעקב ורם תדמור. מיצירות: לאסו, היידן, קוק, באך, הנדל, מנדלסון, קבלבסקי, קופלנד, קודאי, ברטוק ועוד.

גידי גוב. „תמונות ממנוחה נכונה" (רשת א' 18.00)

(ש.ח.)
15.05 „קונצרט לצהרי חג" — מבחר תקליטי השנה. באך: פרלודים כורליים מתוך אוסף ארנשטאדט. מוצארט: אדג'ו מתוך דיברטימנטו במי במול מג'ור ק. 563. בטהובן: 2 שירים. שוברט: פנטסיה בפה מינור לפסנתר ב־4 ידיים, ד. 940. מאהלר: חלק ב' מתוך השיר המקונן. ברהמס: פרק סונטה ברו מינור. מרטינו: קטע מתוך קומדיה על הגשר. דרגומיז'סקי: קטע מ„אורח האבן". פליישמן־שוסטקוביץ': כנורו של רוטשילד.
17.00 „ידיים מספרים על שוברט"
18.00 „מוסיקה לטכסטים תנ"כיים" — יוזף מיסליבצ'ק: אברהם ויצחק. שייץ: תהילים כ"ד. סמואל שידט: קנצון קורנטו.
20.05 „מגישים שיר"
20.05 „קונצרט קאמרי" קונצרט חגיגי בבצוע תזמורת גדנ"ע, מתוך הקלטה מאולם קראון 24.8.96. מנצח מנדי רודן; מנדלסון: סמפוניה מס. 5, הרפורמציה. שריף: „אומרים ישנה ארץ", 4 פרקים. ברג: 3 מתוך 7 שירים מוקדמים. שטראוס: צרדש מתוך „העטלף". דבורז'ק: 3 מחולות סלבוניים.
22.30 „מסורות מוסיקליות בארץ". חג הצלב בכנסיה הארמנית האורתודוכסית־ב'.
23.00 „מוסיקה מן העבר הרחוק"

רשת א'

09.05 „חיים שוקקים" — פעילות שיטתית של הסתכלות בטבע בבתי־גידול זעירים — עם המחנך עמינוב ברנשטיין
10.05 „המלך" — מאת יצחק בבל. תרגום: אברהם שלונסקי. מגיש: מישא אשרוב
10.30 שירים עבריים
11.05 סיכום השנה במזרח התיכון
12.05 „חוגה" לקט — פרקים מתוך התכנית היומית — עורך בני הנדל.
14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים. „שי מעגנון" — לקט אגדות בבצוע התיאטרון לילדים ולנוער.
15.05 שירים עבריים
16.05 סיכום השנה בספרות העברית והמתורגמת
17.10 „שירי משוררים" „רדיו־דרמה" — „תמונות ממנוחה נכונה" על פי ספרו של עמוס עוז „מנוחה נכונה" — חלק שני עיבוד ובימוי: מוטי סנדק. משתתפים: גידי גוב. שלמה בר־אבא, גליה ישי, יהודה פוקס, רבקה גור, ישראל בקר ואריה אליאס. נגנים: עגולה ימפל — חליל. אלדד לידור — פסנתר. (ש.ח.)
19.05 פרקי היום בתנ"ך
19.10 „חון תחון על בניך"
22.05 „חשבון הנפש של פרופ' אפרים קציר" — ש.ח.

רשת ב'

07.07 „זמר לחג"
08.05 „בסנדלים של חג"
09.05 „בת צחוק" — הווי והומור
09.55 לאן נטייל בחג
10.05 ראיון השנה עם ראש הממשלה — מראיין: עורך בן־עמי
11.05 „הכל זהב" — סימני דרך בזמר העברי — עם שירי מרדכי זעירא בהשתתפות רעיית המלחין שרה זעירא — עורך ומגיש: אהוד מנור
12.05 „העיירה שלנו" — רקוויאם ל„שטעטל" מגיש: יוסי בנאי
13.05 „על מספרים ואנשים" — סיכום השנה בכלכלה
14.06 „ימים נשברים" — עפרה חזה מגישה את שירי תקליטה החדש מראיינת ועורכת: רבקה מיכאלי
15.05 „שתי גיטרות" השירים היפים של שארל אזנבור
16.05 הספורט בתשמ"ו — סיכום שנתי
17.05 „שירה יכולה" פגישת חג עם המשורר וחוקר הספרות אברהם בלבן
18.06 „שנה זוטא" — עם אנשים ששמותיהם נזכרו בנושאים של ווטות בתשמ"ו
19.05 „עולם חדש" — תכנית סיכום
20.05 ראיון השנה עם ראש הממשלה — מראיין: עורך בן־עמי (ש.ח.)
21.05 „בצאת השנה" על אירועים בולטים בשנה שחלפה
22.05 „יומן השנה" עורך ומגיש: רוד ויצטום (ש.ח.)
23.05 „בשנה הבאה" האסטרולוג אילן פקר על שנת תשמ"ו. מגיש: מנחם פרי
00.10 „הוי ארצי מולדתי" — שירים עבריים

גלי צה"ל

06.00 צלילי חג
07.00 יופי של שירים — שירים עבריים
09.00 ילדים תשמ"ו — שירי הילדים של השנה החולפת
10.05 „יאקיטי־יאקיבלה בלה בלה בלה" — ציתותים בשתי תווים, ציטוטים לראש השנה, משפטי מפתח וסיכומים. תוכניתם של דוד גרוסמן ודן אלדר
11.05 „זה היה הכידור שהיה" — סיכום ארועי הכידור של שנת תשמ"ו על הכמה בארץ
13.05 ראיון מיוחד לחג — עם שר הבטחון מר יצחק רבין. מראיינים: נחמן שי ומיכה פרידמן.
14.05 „רו רה חג" — עם רוני לנץ ודני קרפל
16.05 „תפוחי הזהב של השמש"
17.05 „מרש הדייגים" — קטעים מערב הוקרה פומבי לדייגי ישראל, שנערך בקיבוץ, נחשולים ע"י התנועה למען ארץ ישראל טובה. מנחהו אליהו הכהן
18.05 „פגישה רביעית" — תוכניתה של פנינה בת־צבי
19.05 „על הדבש ועל העוקץ" — עם מיטב הלהיטים המזרחיים של תשמ"ו
20.05 „מסורת מסורת"
21.05 „פרולוג" — קונצרט מיוחד למוצאי החג. ובו פתיחות מוסיקליות
23.05 „תריאוש קונטרול" — הסיור האמיתי
00.05 ציפורי לילה משוחות — דורו טופן משוחח עם מאזינים
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים

שני רדיו

6.10.1986

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר"
07.07 „בוקר טוב" פרנצ'סקו ברסנטי: קונצ'רטו גרוסו ברה־מג'ור לשני אבובים, חצוצרה טימפני ותזמורת כלי־קשת. ויולדי: קונצ'רטו בסי מינור לארבעה כנורות ותזמורת
07.30 „שחרית מוסיקלית" בוקריני: סימפוניה מ. 2 במי במול מג'ור. רייכה: חמישיה בסי במול מג'ור לקלרניט וכלי־קשת. שומאן: קונצ'רטו בלה מינור לפסנתר ותזמורת. מנדלסון: סימפוניה מס' 4 בלה מג'ור האיטלקית
09.30 „קונצרט בוקר" סיבליוס: „הברבור מטואונלה" מתוך „קלבלה". סן־סנס: קונצ'רטו מס. 1 בלה מינור לצ'לו ולתזמורת. בטהובן: סונטה מס. 21 בדו מג'ור לפסנתר „ולדשטיין". ויניאבסקי: קונצ'רטו מס. 2 ברה מינור לכנור ותזמורת. מאהלר: סימפוניה מס. 5
11.57 „מגישים שיר"
12.05 „מאוצר הסרטיה" השלישייה הישראלית. שוברט: שלישייה מס. 2 במי במול מג'ור. מרטינו: 5 קטעים קצרים לכנור, צ'לו ופסנתר.
13.00 „קונצרט צהרים" — היידן: קסציון בסול מג'ור. שוברט: סונטה בלה מינור לארפג'ונה ולפסנתר שומאן: פנטסיה ברו מג'ור. פורה: חמישה שירים „מונציה". ראבל: סונטה לכנור ולפסנתר בפרק אחד, מן העזבון. אלבניז: סריאנה.
15.00 מוסיקה ויווה" — מהקלטות רדיו פינלנד. פייר בולז: פולחן (לזכרו של מדרנה) ארנסט קרנק: „קשת החיים" לתז. קאמר.
16.00 „קונצרט מנחה: רימסקי־

עזרא דגן, „רדיו דרמה" — (רשת א' 16.05)

קורסקוב: קפריצ'ו ספרדי. גריג: קונצ'רטו בלה מינור לפסנתר ולתזמורת. ווכרו רביעייה בסי־במול מג'ור לפסנתר ולכלי קשת. ג'וליני: קונצ'רטו במי מג'ור לשתי מנדולינות ויולה ותזמורת. ויואלדי: מוטט לסופראן ולתזמורת מיתרים: „אתה שלוות הארץ והשמיים". קופרן: (בעיבוד באלר) קטעים קונצרטיים לצ'לו ולתזמורת. מוצארט: סימפוניה מס. 36 ברו מג'ור, ק. 425, „לינץ".
18.30 „קונצרט מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש. נורמן שרמן: 2 קטעים לתזמורת. מוצארט: קונצ'רטו במי־במול מג'ור לפסנתר ותזמורת. ק. 482. רודריגו: קונצ'רטו ד'ארנחואז לגיטרה ולתזמורת. רוסיני: הפתיחה „האיטלקיה באלג'יר".
20.05 „ערב טוב" — מוצארט: קונצ'רטו מס. 1 ברה מג'ור לקרן ולתזמורת. הרולד (בעיבוד לנשברי): קטעים מתוך הבלט „הנערה הסוררת"
20.27 „מגישים שיר"
20.30 „מאולמי הקונצרטים בעולם" התזמורת הסימפונית של רדיו זרבריקן מנצח הרביג. המנינגבו קונצ'רטו מס' 2 בדו־מינור לפסנתר ותזמורת. שוסטקוביץ': סימפוניה מס. 7 „לנינגרד".
22.30 „מן המקורות" הימים הנוראים — נוסח התפילה בעדות אשכנז.
23.00 „מידקס" — רצף מוסיקלי

רשת א'

07.30 „חיו שירים" — פזמונים ישנים ואהובים
08.05 „חוגה" עם בני הנדל
09.05 „השיר לא תם" — שירים עבריים
09.30 „מפגש" מגזין לבעיות משפחה וחברה בשידור חי
10.30 „רדיו קל" — תכנית יומית בעברית קלה
11.10 השידור היומי לבתיה"ס — „ספור אני שומע" — לכתות ג', „אגרת הפיוס"
11.30 „השכלה ודעת לכל" — הגישה ההוליסטית להברת האדם — ד"ר אילנה צור: „ראייה אחרת של מערכת החושים"
12.05 „כערוגות המשא"
14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים א) „קוקו וקוקי" ב) „באר המטמונים" ג) „ספור השבוע" — „מה קרה לגיזי".
15.00 לילדים הגדולים „חותם ההפתעות" — שעשועון בשידור חי — מנחה: מנחם פרי.
15.25 „הכדור עגול" — ספורט לנוער — עם דני דבורין
15.53 „מאוצר הספרים" — סקירה על ספר חדש
16.05 „רדיו־דרמה" — „בתפקיד מיוחד" — מאת מריו פרטי משתתפים: עזרא דגן, מיכה אשרוב, איתן פריבר ומשה טימור.
17.12 „מגישים שיר"
17.20 „האוניברסיטה הפתוחה" התמוטטות משטרים דמוקרטיים. „יחסי יהודים גרמנים בתרבות ויימר: פרופ' שלמה שוהם.
18.06 מנחת ערב
19.05 „עיונים בפרשת השבוע"
19.30 שידורים לעולים
22.05 „אותות ומופתים" — סדרה תעודית במלאת 50 שנה לרדיו העברי והפעם: „הבט אחורה עוד פעם" ספורים מאחורי התסכיתים. (ש.ח.)
23.05 „הוי ארצי מולדתי" — שירים עבריים

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה"
08.05 „כוכב הבוקר" — עם טוסי ארני פורד
09.05 „ביקור בית" עם רבקה מיכאלי
10.05 „כל צבעי הרשת" — מגזין יומי
12.10 „אלף־אלף" ב„בית" — עם אהוד מנור.
13.00 „בחצי היום" — חדשות ופזמונים
14.06 „בת צחוק" הווי והומור
15.05 „רגעי קסם"
15.51 לוח מודעפון
16.05 „שירים ושעורים"
17.10 „יומן כלכלה"
17.30 „על מספרים ואנשים" — מגזין המשק והחברה
18.06 „שעה חפשית" — מגזין שבועי לענייני חנוך
18.45 היום בספורט
19.00 „היום הזה"
19.35 „דין ודברים" מגזין לענייני חוק ומשפט
20.05 „סולם המידות"
22.05 „פינת הג'אז"
23.05 „מחפשים את המטמון" מנחה משה טימור

גלי צה"ל

06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות של היום
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית
09.05 „אילה בוקר" — עם אלי ישראלי
10.05 „הפסקת 10" עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף
13.05 „קשר רדיו" — עם אברי גלעד
14.05 „רו רה יומי" — עם דובי לנץ ודני קרפל
15.05 „פגישה יומית — עם אורלי יניב
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור
17.00 „ערב טוב ישראל"
18.05 „ב"ח — לשרות ותיעוד" הפרוייקט החדשני שנעשה בצה"ל לטיפול בחיילים נפגעי תגובת קרב במלחמת לבנון
18.45 „משולש" — עימות יומי בענייני השעה
18.57 הודעות לחיילים
19.05 פזמונים לכולכם
20.05 „מוסיקה נטו" — שעה של [illegible]
21.00 מבט לחדשות
21.30 „לילה לא שקט" פזמונים עבריים
22.05 על הדבש ועל הכיפאק
23.05 „לילה לילה" — עם יואב קוטנר
23.55 „שיחת חצות" — עם [illegible]
00.05 ציפורי לילה — עם [illegible]
02.05 לא רוצים לישון
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים

שלישי רדיו

7.10.1986

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר"
07.07 „בוקר טוב" — פחלבל. אריה וואריאציות. בפה מינור. ו.פ. באך: רוא במי במול מג'ור, לשני חלילים
07.30 „שחרית מוסיקלית" — קאמביני: חמישייה מס' 3. בפה מג'ור, לכלי־נשיפה. סטרבינסקי: „פולצ'ינלה". סויטה. פרנק: סונטה בלה, לכנור ופסנתר. ברהמס: 4 שירים
09.30 „קונצרט בוקר" — ארן: פתיחה מס. 5, ברה מג'ור. הנדל: קונצ'רטו גרוסו מס. 2, בפה מג'ור. היידן: סימפוניה מס. 44, במי מינור. „האבל". מוצארט: המוטט „אה ורום קורפוס", ק. 618. באך: סוויטה בסול מינור לגיטרה. בטהובן: רביעייה בסי־במול מג'ור. לכלי־קשת.
11.51 „מגישים שיר"
12.05 „מוסיקה קאמרית" — היידן: שלישיית פסנתר בסול מינור. גריג: סונטה לצ'מבלו ופסנתר. בלה מינור.
13.00 „קונצרט צהריים" מנדלסון: קונצ'רטו לכנור במי מינור. רחמנינוב: קונצ'רטו מס. 3 לפסנתר ברה־מינור. דבוז'אק: סימפוניה מס. 9, „מן העולם החדש"
15.00 „מדוך התקליטיה"
16.00 „קונצרט מנחה" באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מ. 6. בטהובן: רביעיית רזומובסקי מס. 2. שומאן: קרייזלריאנה. רחמנינוב: סימפוניה מס. 2 במי מינור.
18.30 „אתנחתא" בשידור חוזר. (5.12.86) דניאל גורטלר — פסנתר. סקרלטי: 2 סונטות. היידן:

שביט דן, „שיחת חצות" (גלי צה"ל 23.55)

סונטה בסי מינור. ברג: סונטה. שומאן: פנטסיה ברו מג'ור.
20.05 „ערב טוב" רחמנינוב: סוויטה מס. 2 לשני פסנתרים.
20.27 „מגישים שיר"
20.30 „מאולמי הקונצרטים שלנו" שידור חי מתאטרון ירושלים — תזמורת הקיבוצים. מנצח ליאור שמבדל סולנית: מירה זכאי־אלט. ישי קנול: „תרגש" למיתרים. בריגן שירי עם. שוסטקוביץ': מוסיקה קאמרית מס. 8
23.00 „ברק הברזל עם רסיטי רנסנס" (ש.ח.)

רשת א'

07.30 „חיו שירים" — פזמונים ישנים ואהובים
08.05 „חוגה" עם בני הנדל
09.05 „השיר לא תם" שירים עבריים
09.30 „מפגש" — מגזין לבעיות משפחה וחברה בשידור חי
10.30 „רדיו קל" — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס שידורים לחינוך המיוחד
11.30 „השכלה ודעת לכל" „משה מונטיפיורי" „הרקע העתולתמאני לפעילותו" ד"ר אריה שמואלביץ
12.05 „מצלילי המזרח כבקשתך"
14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים א) טוב לי בקבוץ" ב) „באר המטמונים" ג) „מספורי השבוע" „לכתוב חבורים יפים ואולי גם להעתיק אותם"
14.45 לילדים הגדולים „חתול בשק" „ילקוט כליבו"
15.25 „השכלה ודעת לכל" „זוי. בראון ערבי אנגליה"
15.55 „ספר חדש" — סקירה
16.45 „בריאת העולם" מחקרים חדשים מתחום האסטרונומיה, והתפתחות האדם וגיאולוגיה ימית. (ש.ח.)
17.12 „מגישים שיר"
17.20 „האוניברסיטה הפתוחה" „מחזור 21 הכנעניים" „איגו הסטוריה שיבה לנח" פרופ' עזי ארנן
18.06 „מינחת ערב"
19.05 „שעור בתלמוד"
19.30 שידורים לעולים
22.05 „אנתולוגיה לראש השנה" עם דויד גרוסמן (ש.ח.)
23.05 סליחות בנוסח יהודי ספרד מבית הכנסת הספרדי החדש בשכונת תלפיות

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה"
08.05 „כוכב הבוקר" — עם עלמה כוגן
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי
10.05 „כל צבעי הרשת" — מגזין יומי
12.10 „אלף־אלף" ב„בית" — עם אהוד מנור.
13.00 „בחצי היום" — חדשות ופזמונים
14.06 „בת צחוק" — הווי והומור
15.05 „רגעי קסם"
15.51 לוח מודעופון
16.05 „שירים ושעורים"
17.10 „יומן כלכלה"
17.30 „על מספרים ואנשים" — מגזין המשק והחברה
18.06 שירים עבריים
18.45 היום בספורט
19.00 „היום הזה"
19.35 „עולם חדש" — מגזין חדשותי לענייני האדם וסביבתו
20.05 פרקי חזנות „כבקשתך"
22.05 „עוד פעם אחת" תכניות בשידור חוזר „חברים מספרים על יוסף ביגון — אסיר ציון"
23.05 „קפה ראשו" — חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן

גלי צה"ל

06.30 „פוקחים עין" — החדשות הראשונות של היום
07.07 שבע אפס שבע — עם איתן ליפשיץ
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית
09.05 „אילה בוקר" — עם אלי ישראלי
10.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב
11.05 „נכון לעכשיו" — עם רפי רשף
13.05 „קשר רדיו" — עם אברי גלעד
14.05 „רו רה יומי" — עם דובי לנץ ודני קרפל
15.05 „פגישה יומית" — עם אורלי יניב
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור
17.00 „ערב טוב ישראל" — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן
18.45 „משולש" — עימות יומי בענייני השעה, חה"כ דן מרידור — חה"כ יאיר צבן. מנחה יוסי עוורד
18.57 הודעות לחיילים
19.05 פזמונים לכולכם
20.05 „מוסיקה נטו" — רוק ישראלי
21.00 מבט לחדשות
21.30 „לילה לא שקט" — פזמונים עבריים
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים
23.05 „לילה לילה" עם יואב קוטנר
23.55 רשיחת חצות" עם הסופר דן שביט
00.05 ציפורי לילה — עם יהונתן גפן. תוכנית מוסיקלית בנימה אישית
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים

רשת ג'

07.07 „שיר בבוקר בבוקר" — שירים ופזמונים ישראליים
09.05 „מה כבר תשעף" — עם אבי אתגר
10.05 „רק מוסיקה"
11.05 „שעה תמימה" — עם מלאכי חזקיה
12.05 „שבעים מי יודע"
13.05 „רק בימי חול" עם מנחם פרי
14.06 „פזמון חוזר"
15.05 „חדש חדיש ומחודש" — עם שוש עטרי
16.05 „הצגה יומית"
18.06 „מקום בצמרת" — מצעד הפזמונים הישראליים
21.05 „ארוס עתיק" — שירים שלא נס ליחם — עם מרים אלון
23.05 „פניני ג'אז"

רביעי רדיו

8.10.1986

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר"
07.07 „בוקר טוב" טלמן: קונצ'רטו שני ברה מג'ור. אופנבאך: הפתיחה „הרוכסית הגדולה מגרולשטיין"
07.30 „שחרית מוסיקלית" ק.פ.ע. באך: קונצ'רטו ברה מינור לחליל ולתזמורת כלי־קשת וקונטינואו. חצ'טוריאן: קונצ'רטו לפסנתר. אופנבאך: „הפרפר", בלט פנטומימה.
09.30 „קונצרט בוקר" הגדל: מוסיקת חלום. מוצארט: סרנדה מס. 9 ברה מג'ור, ק. 320. אופנבאך: „ארוסים לאור פנסים" אופרטה. מאהלר: הסימפוניה הרביעית בסול מג'ור.
11.57 „מגישים שיר"
12.00 „רפי פסנתר"
13.00 קונצרט צהריים — באך: קנטטת האיכרים. ל. מוצרט: חתונה כפרית. גולדמרק: סימפוניה „חתונה כפרית"
15.00 „בין חברים" מוסיקה מאת שיץ, ברבר ויאנאצ'ק מגיש: רם תדמור
16.00 „אמנים באולפן" רביעיית החליל הישראלית. א. שוהם/ר. פרנקל/ר. מוזס/י. אלפרן. י.כ. באך: רביעייה. רייצנשטיין: פרטיטה לחליל ושלישית מיתרים (1959). מוצארט: אנדנטה לאורגן מכני ק. 616. פרבוס: „מוביילים" (1960) מוצארט: רביעייה ברה מג'ור ק. 285
17.00 „מוסיקה כאן ועכשיו" — צבי אבני: דלה והכרבור. משה קילון: מתווה למאהלר — יצירה אלקטרונית. רוג'ר סשנס: סימפוניה מס. 7 יצחק סדאי: התפילה שהופרעה — יצירה אלקטרונית
18.00 „מאולמי הקונצרטים בעולם"

יצחק בניר, „בוקר טוב ישראל" (גלי צה"ל 08.05)

— קונצרט הסיום בתחרות הבינלאומית לפסנתרנים לנגינת יצירות באך בטורונטו 12.5.85. התזמורת הסימפונית של טורונטו א. דייויס. קונצ'רטו מס. 3 בסול מג'ור. „רחם עלי אלהים" מתוך המתיאוס פסיון. קונצ'רטו מ. 2 במי מג'ור לפסנתר ותז. רי"ב 1053 — קונסטנצה אייקהורסט — גרמניה. קונצ'רטו בסגנון איטלקי (פרס שני). קונצ'רטו מס. 1 ברה מינור רי"ב 1052 אנג'לה יואיט (פרס ראשון)
19.30 „רומינוער" — לנוער המתבגר
20.05 „דיוקנו של יוצר" — מרדכי סתר תכנית ראשונה
21.05 „מגישים שיר"
21.08 „אופרה של יום רביעי" — שנברג: משה ואהרון
23.00 צלילי ליל — מוצארט: סרנדה מס. 1 ברה מג'ור. ק. 100. סן־סנס: קונצ'רטו בסי מינור מס. 3 לכנור ותזמורת.

רשת א'

07.30 „חיו שירים" — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 „חוגה" — עם בני הנדל.
09.05 „השיר לא תם" — שירים עבריים.
09.30 „מפגש" — מגזין לבעיות משפחה וחברה בשידור חי.
10.30 „רדיו קל" — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס „אלה תולדות" — סדרה. תכניות בנושאים יהודיים „11 הישובים בנגב" — מאת הילה ליברמן.
11.30 „השכלה ודעת לכל" — „מכנית לאומי לארינה „שבורך" — 1917־1939 — „צמיחת המעמד הבינוני בחברה הישובית" — חלק ראשון — פרופ' משה ליסק.
12.05 „מזור המזרח"
14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים „מי ישן לחג" א) „הבית ברחוב פיציקטו" ציפי שביט בתפקיד הראשי ב) „מכרות המלך שלמה" ג) „ארבעה ימים על הסניר".
15.00 „חתולופון" — מומחים באולפן משיבים לשאלות המאזינים.
15.55 „מאוצר הספרים" — סקירה על ספר חדש.
16.05 „מועדון שעון הזהב" — מעולמו של האדם המבוגר.
17.12 „מגישים שיר".
17.20 „האוניברסיטה הפתוחה" — „תרבות וחברה בתקופת היישוב והמדינה": „פריוריזציה התישבותית על־פי אידיאולוגיה או על־פי נסיבות חיצוניות" — פרופ' שלום רייכמן.
18.06 „מינחת ערב".
19.05 „שאול כעניין".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „חבר מאותו כוכב" — תכנית היכרויות רדיופונית בשידור חי — עורכת ומנחה: מילכה למרן.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כוכב הבוקר" — עם לוס פנצ'וס.
09.05 „ביקור בית" — עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" — מגזין יומי.
12.10 „אלף־אלף" ב„בית" — עם אהוד מנור.
13.00 „בחצי היום" — חדשות ופזמונים.
14.06 „בת צחוק" — הווי והומור.
15.05 „רגעי קסם".
15.51 לוח מודעפון.
16.05 „שירים ושעורים".
17.10 „יומן כלכלה".
17.30 „על מספרים ואנשים" — מגזין המשק והחברה.
18.06 שירים עבריים.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „מוסף לענייני צבא ובטחון".
20.05 „מבט לפולקלור" — יום בעיירת הפיתוח לוזית.
21.05 „שיר לדרך".
22.05 „עוד לא רקדתי די" — ריקודי־עם.
23.05 „משחקי לילה".

גלי צה"ל

06.30 „פוקחים עין" — החדשות הראשונות של היום.
07.07 שבע אפס שבע
08.05 בוקר טוב ישראל
09.05 „אילה בוקר"
10.05 „הפסקת 10" עם מיכל ניב.
11.05 „נכון לעכשיו"
13.05 „קשר רדיו"
14.05 „רו רה יומי"
15.05 „פגישה יומית
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור
17.00 „ערב טוב ישראל"
18.05 „יער משורר" — מגאזין לענייני צבא וביטחון.
18.45 „משולש" — עימות יומי בענייני שעה
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 „מוסיקה נטו" — גל חדש.
21.30 „לילה לא שקט"
22.05 „על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים
23.05 „לילה לילה" — עם יואב קוטנר.
23.55 „שיחה חצות" — עם הפסיכולוג פרופ' יצחק לוין.
00.05 צפורי לילה קלאסיות — עם ארי פרנקל.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

רשת ג'

06.11 „בהורה לאושר" — להיטים וותיקים.
07.07 „שיר בבוקר בבוקר" — שירים ופזמונים ישראליים.
09.05 „מה כבר תשעף" — עם אבי אתגר.
10.05 „רק מוסיקה".
11.05 „שעה תמימה" — עם מלאכי חזקיה.
12.05 „שבעים מי יודע".
13.05 „רק בימי חול" — עם מנחם פרי.
14.06 „פזמון חוזר".
15.05 „חדש, חדיש ומחודש" — עם שוש עטרי
16.05 „הצגה יומית".
18.06 „הצעקה האחרונה" — עם יואל רביה.
20.05 „לי ולך" — שיר וברכה.
21.05 „צליל מבוזר".
23.05 „לילה ולא שירים".

חמישי רדיו

9.10.1986

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר".
07.07 „בוקר טוב" לאלה: סקרצו דוניזטי: 2 מחולות פירנה: מרש חיילי העופרת צ'ייקובסקי: מחול הפולי־שינלים.
07.30 „שחרית מוסיקלית" — גווני צליל קופלנד: „אל סלון מחיקו" פ. בן־חיים: סרנדה ג'ואלדו: שלושה מדריגלים ברוך: מחולות שבדיים. ג'ורדני: 2 שירים קצ'יני: 2 שירים ארבן: ואריאציות על „הקרנבל המנציאני" שלמה יופה: פנטסיה קבלבסקי: „קולה ברניון" — פתיחה מוצארט: סונטה לכנור ופסנתר, ק. 301 ריינברגר: אנדנטה פסטורלי. ברוקנר: מוטט בטהובן: ארלאידה. מרישל: 4 תמונות ממערב. בליני: „נורמה".
09.30 „קונצרט בוקר" ביזה: סימפוניה בדו ברהמס: קונצ'רטו לכנור, צ'לו ותזמורת, רספיגי: בלקין — מלכת שבא הארטי: באירלנד וולטון: משתה בלשצר.
11.57 „מגישים שיר".
12.05 „מאוצר הסרטיה" — רפאל זומר — צ'לו/דניאל ערני — פסנתר ברהמס: סונטה במי מינור. שוסטקוביץ': סונטה ברה מינור.
13.00 „קונצרט צהרים" — דבוז'אק: הפתיחה „בחיק הטבע". זלנקה: סונטה מס' 4 בסול מינור לשני אבובים. נסון, קונטרבס וצ'מבלו היידן: קונצ'רטו מס' 1 ברו מג'ור לצ'לו ולתז. בטהובן: סונטה מס' 8 בדו מינור לפסנתר. שומאן: סימפוניה מס' 1 בסי במול מג'ור, „האביב".
15.00 „מפגשים מוסיקליים".
16.00 „אתנחתא" — קונצרט פתיחת העונה שידור חי מימק"א ל. טונה

איל מגד, „אמרתי אל נפשי" (קול המוסיקה 21.00)

— סופראן/י. טונה — כנור/ר. טויסטר — צ'לו י. זק — פסנתר צ'ייקובסקי: 7 רומנסות פרוקופייב: סונטה ברה מג'ור לכנור סולו. שוסטקוביץ': 7 שירים למילים של בלוק לקול, כנור, צ'לו ופסנתר.
17.30 „קונצרט מנחה" — מוצארט: סימפוניה מס' 25 בסול מינור. ק. 183 קלקברנר: חמישייה גדולה בלה מינור לקלרנית קרן, צ'לו, קונטרבס ופסנתר. יאנאצ'ק: מחולות לאכיים קרל נילסן: קונצ'רטו לחליל ולתז. ו. שטנהאמר: סימפוניה מס' 2 בסול מינור
20.05 „ערב טוב" — הנדל: סונטה ברה מג'ור לכנור ולקונטינואו. ויואלדי: קונצ'רטו בסול מג'ור לחליל ותז. כלי־קשת.
20.27 „מגישים שיר".
20.30 קונצרט התזמורת סימפונית ים רשה"ש פתיחת העונה ה־49 שידור ישיר מאולם הנרי קראון בטהובן: סימפוניה מס' 8 בפה מג'ור. „אנתולוגיה קטנה לשירה" — „אמרתי אל נפשי" — וידוי שירי. עם המשוררים אסתר אטינגר, איל מגד וצבי עצמון (ש.ח.) ברליוז: סימפוניה פנטסטית.
23.00 „דור הזהב" — אמנים גדולים בהקלטות הסטוריות. בעריכת רם עברון קתלין פרייר — תכנית ראשונה שוברט: שני שירים (ברונו ולטר) ברהמס: רפסודיה האלט, שני שירים. בטהובן: פרק סיום, מתוך הסימפוניה מס' 9. ברה מינור.

רשת א'

07.30 „חיו שירים" — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 „חוגה" — עם בני הנדל.
09.05 „השיר לא תם" — שירים עבריים.
09.30 „מפגש" — מגזין לבעיות משפחה וחברה בשידור חי.
10.30 „רדיו קל" — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס „ידעתי ספר" „ילדי הבריכה הנסתרת".
11.30 „השכלה ודעת לכל" — „אני והמוסיקה" — בהדרכת נועם שריף: „הבארוק — כיצד מקשטים מוסיקה?"
12.05 „ליבי במזרח".
14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין" — א) „כל־בו־רקט" — מגזין לצעירים ובני ספורים, כתבות ושעשועונים ב) „באר המטמונים".
14.45 לילדים הגדולים „חתול בשק" — ילקוט כליבו.
15.25 עזריה אלון מספר על נוף הארץ.
15.30 „קתדרא" — במת רדיו — ד"ר שמואל מורה — „התיאטרון היהודי בעיראק" (ש.ח.).
15.53 „ספר חדש" — סקירה.
16.05 „צומת המזרח־התיכון".
17.12 „מגישים שיר".
17.20 „האוניברסיטה הפתוחה" — „צרפתית למתקדמים".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 „שעור בתניא".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 שירים עבריים.
23.05 סליחות בנוסח יהודי ספרד.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כוכב הבוקר" — עם שארל אזנבור.
09.05 „ביקור בית" — עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" — מגזין יומי.
12.10 „אלף־אלף" ב„בית" — עם אהוד מנור.
13.00 „בחצי היום" — חדשות ופזמונים.
14.00 „בת צחוק" — הווי והומור.
15.05 „רגעי קסם".
15.51 לוח מודעפון.
16.05 „שירים ושעורים".
17.10 „יומן כלכלה".
17.30 „על מספרים ואנשים" — מגזין המשק והחברה.
18.06 שירים עבריים.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „שורשים" — מגזין לענייני עדות ופולקלור.
22.05 „צמוקים ושקדים" — מבחר שירים ביידיש.
23.05 „בינינו לבין עצמנו" — שיחות עם מאזינים בשידור חי מנחה: רעיה גניאל.

גלי צה"ל

06.30 „פוקחים עין" — החדשות הראשונות של היום.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 „אילה בוקר" — עם אלי ישראלי.
10.05 „הפסקת 10" — עם מיכל ניב.
11.05 „נכון לעכשיו".
13.05 „קשר רדיו" — עם אברי גלעד.
14.05 „רו רה יומי" — עם דובי לנץ ודני קרפל.
15.05 „פגישה יומית" — עם אורלי יניב.
16.05 ארבע אחר הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל" — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 „שעה קלה על כלכלה" — עם שמואל נחושתן.
18.45 „משולש" — עימות יומי בענייני השעה, אמנון אברמוביץ' נתן ברון. מנחה: יוסי עוורד.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 „מוסיקה נטו" — רוק מתקדם קלאסי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 „לילה לא שקט" — פזמונים עבריים.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 „לילה לילה" — עם יואב קוטנר.
23.55 „שיחת חצות" — עם המשוררת מיכל סנונית.
00.05 ציפורי לילה — עם ענת דולב המגישה מוסיקה בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

ברכות
לשנה החדשה

אבנר אגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ

תל־אביב, שד' רוטשילד 39, ת.ד. 31848, מיקוד 61318 • טלפון 627333

מברך את ציבור נהגי ישראל
בברכת
שנת נהיגה בטוחה וזהירה

אגד מאחל לכל בית ישראל
שנה טובה ובטוחה

המועצה האזורית
"יואב"

מברכת את ישובי המועצה האזורית, תושביה, עובדיה, תלמידי בתי הספר, חייליה ואת המועצות השכנות

בברכת
שנה טובה ומבורכת

תהא שנת תשמ"ז הבאה עלינו לטובה שנת בנין, שנת שגשוג, שנת שלום
ושנת ביצור הדמוקרטיה בישראל

זליג הליבני ראש המועצה

לתנועה הקיבוצית
להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל

שנה טובה ומבורכת
שנת שלום, בנין ויצירה

גליל תעשיות
בע"מ

חברה לייצור ושיווק עבודות מתכת

המפעל: רח' היוצר 14 חולון, טל' 03-801904
מפעל צבע: רח' הנדיב, בית שבוי, הרצליה, טל' 052-953581
המשרד: רח' הקישון 37, תל־אביב, טל' 03-825424

קרן הגימלאות המרכזית
של עובדי ההסתדרות בע"מ

שולחת ברכת
שנה טובה שנת שלום ורווחה

לחבריה, לגימלאיה, לציבור העובדים,
לחיילי צה"ל, לבית ההסתדרות ולכל בית ישראל

ברכות
לשנה החדשה

ברכת שנה טובה לכל בית ישראל

ציוד חקלאי עפולה בע"מ

ייצור כלים חקלאיים ★ מחלקי קרקע הידראולי ★ מעגלות משוננות הידראוליות ★ מתאם לטרקטור זחל ★ הגבהות לכל סוגי הטרקטורים ★ מערך גל־צח

עפולה, ת"ד 240 ★ טלפון: 065-23643 ★ פרטי: 065-527167

לקיבוצי השומר הצעיר
למחלקת הבניה
ולכל בית ישראל

ברכת שנה טובה

✦

כפרי יעקב בע"מ
חברה קבלנית לכבישים ופיתוח
ת"א, רח' ועידת קטוביץ 50, טלפון: 03-453965

ברכת שנה טובה
לכל בית ישראל

✦

נפתלי מושקוביץ ובניו
חברה לבנין בע"מ
מפרץ חיפה, ת.ד. 10086, טלפון: 04-722213

למחלקת הבניה, התנועה הקיבוצית
לצה"ל ולכל בית־ישראל

ברכת שנה טובה ומבורכת

מרצפות רחובות
מרצפת קואופרטיב לחומרי בנין ברחובות בע"מ
רחובות • אזור התעשיה • טל' 08-463797 • ת.ד. 1127 רחובות

למפעלי התעשיה בהתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל
ברכת שנה טובה ומבורכת

אביזרי הנעה בע"מ

סוכנים ומפיצים
- מיסבים כדוריים, גליליים, ומחטים
- בתי מיסב ומיסבים לחקלאות ולתעשיה
- מערכות ומיסבים לתנועה ליניארית THOMSON, STAR
- מיסבי פרק, גלגלי שרשרת, שרשרות
- מצמדים (קטלוגים), פחים מנוקבים

ייעוץ והדרכה טכנית חינם
תל־אביב, רח' ברזילי 12, טל. 612677, 615449

ברכת שנה טובה

✦

בית הזורע־שמרת
חיפה, רח' אלנבי 117
טל. 514412–515291

ברכת שנה טובה

דרעי מרדכי
- תיקון, ניקוי וחידוש רדיאטורים מכל הסוגים
- תיקון מיכלי דלק
- תיקון והחלפת אגוזסטים מכל הסוגים

רח' השיש 40, מפרץ חיפה
טל. 723130

נאסר גזאל
קבלן לעבודות צבע
נצרת, רח' 27/903, טל' 065-75158

מברך את
מחלקת הבניה של הקיבוץ הארצי
לרגל השנה החדשה

לקיבוצי השומר הצעיר
ולכל בית ישראל

ברכת שנה טובה ומבורכת

מניש
חרושת חשמל בע"מ
תל־אביב, רח' הצפירה 18, טל' 371718

לקיבוצי השומר הצעיר
ולכל בית־ישראל
ברכת שנה טובה

צבר ייצור תנורים בע"מ
יצרני תנורי קונווקטומט עם עגלה מסתובבת
ארונות לחימום אוכל עם אדים
האופן 6, אזור התעשיה חולון, טלפון: 808607

תעמס בע"מ
חומרי בידוד ואיטום
ת.ד. 2905, ת"א מיקוד 61028
המפעל: חולון, אזור התעשיה הגדול רח' המנע 7
03-801121-2-3

למחלקת הבניה
ולכל בית ישראל
ברכת שנה טובה ומבורכת

"סלען" –
מוצרי צמר סלעים
לוחות – מזרונים ותרמילים
"איזוקור" (קל־קר)
לוחות – תרמילים – ארגזים
"סיבמין"
רקמת סיבגלס לאיטום
"סיבאסט" – סיבמין – רווית ביטומן/מלאן – לאיטום גגות
"פוליבאסט"
יריעת פוליאסטר רווית ביטומן לאיטום גגות
"מסטיאול" A & D
מסטיק ביטומני קר – נושם לאיטום גגות
"מסטיאול צמנט"
לאיטום סדקים
ותפרי התפשטות

ברכות
לשנה החדשה

לקיבוצי "השומר הצעיר"
למחלקת הבניה ולכל הידידים
שנה טובה

הלאל סלימאן חלבי קבלן לעבודות עפר
דלית אל כרמל טל. 223136

ברכת שנה טובה

מגדן קלית קפה בע"מ
עפולה, רח' הנשיא, טל. 065-22483

לאנשי ההתיישבות הקיבוצית
בפרוס שנת תשמ"ז שלוחות מיטב הברכות
לביסוס השלום ורווחה חברתית ושגשוג כלכלי

ייצור קפיצים טכניים
לתעשיה ★ בניין ★ ביוב ★ חשמל ★ טקסטיל ★ חקלאות ★ תחבורה
קשתות (חישוקים)
בכל הגדלים

מפעל: משק נורדיה, דואר נתניה, טלפון: 053-91594
משרד ומחסן: תל־אביב, רחוב הרצל 100, טלפון: 822996

להמשביר המרכזי
התנועה הקיבוצית
ולכל בית ישראל
ברכת שנה טובה

משולם ביח"ד לבלונים בע"מ
חולון, המרכבה 3, איזור התעשיה, טלפון 808631

למחלקת הבניה ולכל בית ישראל
ברכת שנה טובה ומבורכת

טרנס בטון בע"מ

מפעלי בטון מוכן וטיט מוכן
ייצור והספקת טיט ובטון מוכן
הספקה לקומות ע"י משאבה
רעננה, אזור התעשיה – טל' 052-27792/3
יבנה, אזור התעשיה – טל' 08-438139
אשקלון, אזור התעשיה – טל' 051-22883

למחלקת הבניה וקיבוצי השומר הצעיר
ברכת שנה טובה

מתכות אל־ברזליות
פליז, נחושת ואלומיניום
אספקת מתכת בע"מ
תל־אביב 66073, רח' שלמה 54, טלפון: 823746
המחסן: רח' הש"ך 9 (בניין "כרמל מזרחי")

שנה טובה

קולמן מערכות חום
חימום והסקה
תעשיות בע"מ, חיפה
רח' נתנזון 28, טל' 04-645993

ברכת שנה טובה

לנגוע דג־זה
בע"מ
שימורי ומעדני דגים מובחרים

מפרץ חיפה, טל' 721010
ת.ד. 10007 מיקוד 26110

ברכת שנה טובה

גולדנברג יוסף ובנו בע"מ
שיווק עצים ולבידים
שיווק עץ משומש

מפרץ חיפה,
רחוב חלוצי התעשיה 1,
טלפון: 721181

לקיבוצי השומר הצעיר
למחלקת הבניה
ולכל הידידים

שנה טובה
שנת שלום לכל עמי האזור

●

מרג'ייה אבראהים
עבודות חשמל לבנין ותעשיה
נצרת עילית, רח' חרוד 902/12,
טלפון: 065/74579

הבונים — מוצרי יציקה בע"מ
הבונים — ברזי תעשיה בע"מ
הבונים — מוצרי צנרת בע"מ

וכל בית כפר הנשיא

מברכים את אנשי ההתיישבות הקיבוצית
את צה"ל ואת כל בית ישראל
בברכת שנה טובה

להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל
ברכת שלום ושנה טובה

ארגון המושבים של העובד הציוני
משקי העובד הציוני בע"מ
תל־אביב, רח' המלך ג'ורג' 48, טל' 287375

לקיבוצי השומר הצעיר ולכל בית ישראל
ברכת שנה טובה

א. ח. אלקטרוניקס בע"מ
חברה למיכון משרדי

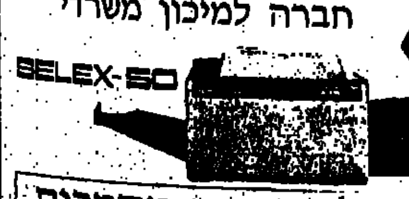

מכונות להעתקת מסמכים

נייר רגיל ונייר אלקטרוסטטי
● מכירה ● שרות תיקונים ● חומרים
מכונות חישוב אלקטרוניות
מכונות כתיבה י.ב.מ. ואלקטרוניות
מפיץ מורשה של מכונות העתקה "COPYER"

789365
משרד ראשי ומעבדות
אולם תצוגה ומכירות –
רח' ז'בוטינסקי 6, בני ברק, מיקוד 51 265

למחלקת הבניה ולקיבוצי השומר הצעיר
ברכת שנה טובה

הג'יפור בע"מ
צמיגים ★ תיקון תקרים ★ איזון גלגלים
★ צמיגים מיוחדים לחקלאות ★
ת"א, רח' תוצרת הארץ 15, טל' 255919, 253638, 253838